

LÉT ÉS NYELV

és

NYELV,
IDENTITÁS,
IRODALOM

Tanulmánykötet

LÉT ÉS NYELV

és

NYELV,
IDENTITÁS,
IRODALOM

Tanulmánykötet

Impresszum:

Cím:	Lét és nyelv; Nyelv, identitás, irodalom; Tanulmánykötet
Szerkesztő és lektor:	Dr. Zágorec-Csuka Judit
Kiadó:	Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség
Nyomda:	Schwarz d.o.o., Ljubljana
Grafikai tervezés:	Orbán Péter
Példányszám:	500
Kiadás éve:	december 2009

A tanulmánykötet megjelenését támogatták:

OKTATÁSI
ÉS KULTURÁLIS
MINISZTERIUM

OKM

áéíóőűű
magyar nyelv éve
2009

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

81:323.1(082)
81'246.2(497.411)(082)
811.511.141'27(497.411)(082)

LÉT és nyelv és Nyelv, identitás, irodalom : tanulmánykötet /
[szerkesztő Zágorec-Csuka Judit]. - Lendva : Községi Magyar Nemzeti
Önkormányzati Közösség, 2009

ISBN 978-961-269-184-4
1. Zágorec-Csuka, Judit 2. Nyelv, identitás, irodalom
249030144

LÉT ÉS NYELV

konferencia és kerekasztal beszélgetés

*„Minden nemzetnek fő kincse a nyelve.
Bármit veszthet, visszaszerezheti,
de ha a nyelvét elveszíti,
az Isten se adja vissza többé.”*

Gárdonyi Géza

„A nyelv az legyen, aminek lennie illik; hű, kész és tetsző magyarzója mindannak, amit a lélek gondol és érez.”

Kazinczy Ferenc

Támogatók / Sponzorok:

A konferencia és kerekasztal meghívója

A Lendva Község Magyar Nemzeti Önkormányzati
Közösség tisztelettel meghívja Önt

a magyar nyelv évében rendezett **„LÉT ÉS NYELV”** című
kerekasztal beszélgetésére,

amely **2009. május 8-án, pénteken 8.30 órai** kezdettel lesz
megtartva a Lendva Városháza dísztermében.

Madžarska samoupravna narodna skupnost občine

Lendava Vas

v letu madžarskega jezika vsjudno vabi

na **okroglo mizo** z naslovom **„OBSTOJ IN JEZIK”,**
ki bo v petek, **8. aprila 2009, ob 8.30 uri** v sejni dvorani
lendavske mestne hiše.

A konferencia programja / program konferencie:

- 8.30-8.45 Bevezető / Uvod
dr. Zágorec-Csuka Judit, az I. Sz. Lendvai KÁI
könyvtárának vezetője / vodja knjižnice DOŠ I Lendava
– a kerekasztal vezetője / moderatorka okrogle mize
- 8.45-9.00 Köszöntő / Pozdravni govor
Sobočan Gabriela, a Lendva Községi Magyar Nemzeti
Önkormányzati Közösség Tanácsának alelnöke /
podpredsednica Sveta Madžarske samoupravne narodne
skupnosti občine Lendava
- A kerekasztal-beszélgetés meghívottjai / povabljeni okrogle
mize:
- 9.00-10.30 **dr. Györkös József**, a Felsőoktatási Minisztérium
államtitkára / državni sekretar za visoko šolstvo
dr. Göncz László, nemzetiségi országgyűlési képviselő /
narodnostni poslanec v DZ
Sabo Tatjana, az I. Sz. Lendvai KÁI igazgatónöje /
ravnateljica DOŠ I Lendava
Hagymás István

- Lázár Beata**, Lendva Község Polgármesteri Hivatal
Főtanácsosa / višja svetovalka urada župana Občine
Lendava
Spomenka Juretič, a 2. Sz. Lendvai KÁI igazgatónöje /
ravnateljica DOŠ II Lendava
- 10.30-11.00 Hozzászólások / Pripombe
- 11.00-11.15 Kávészünet / Odmor za kavo
- 11.15-12.45 **Végi József**, az MMR felelős szerkesztője / odgovorni
urednik radijske postaje MMR
Balasko József, a Baling Kft. igazgatója / direktor
podjetja Baling d.o.o.
Blanka Gerič, a Lendvai Óvoda igazgatónöje /
ravnateljica Vrta Lendava
Király Meselő Jutka, a Népújság felelős szerkesztője /
odgovorna urednica tednika Népújság
Kepe Lili, az MNMI igazgatónöje / direktorica ZKMN-ja
- 12.45-13.15 Hozzászólások / Pripombe
- 13.15-13.30 Zárszó / Sklepná beseda
- 13.30 Ebéd / Kosilo

A konferencia és kerekasztal programja

Előszó

Ez a kötet annak a két tudományos konferenciának az előadásanyagát tartalmazza, amelyet a Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség szervezett a *Magyar Nyelv Évében* 2009. május 8-án Lendván, a Városháza dísztermében „Lét és nyelv”, valamint „Nyelv, identitás, irodalom” címmel 2009. november 13-án az Elizabeta szállodában. A tudományos tanácskozások megrendezését a Balassi Intézet és a Magyar Oktatási és Kulturális Minisztérium is támogatta. A konferenciák célja az volt, hogy teret nyissanak olyan előadásoknak, vitáknak, beszélgetéseknek, amelyben lehetőség nyílt a Szlovéniában élő magyar nemzetiség anyanyelvi nevelésének, a nemzetiségi nyelv oktatásának és a többnyelvű életforma sajátosságainak interdiszciplináris feltérképezésére és jelenségének nyelvészeti vonatkozásainak megvitatására. A célok közé tartozott a kétnyelvűsége és a többnyelvűsége vonatkozó aktuális oktatáspolitikai, tudományos kutatások áttekintése is.

A *Lét és a nyelv* című tanácskozáson politikusok, intézményvezetők, a média képviselői, valamint gazdasági szakemberek vettek részt. Sobočan Gabriella, a Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség alelnöke köszöntőjében az anyanyelvnek, mint kulturális örökségnek szentelt figyelmet. Dr. Zágorec-Csuka Judit, költő-kutató-könyvtáros személyes, családi élményeiről adott elő az önazonosság-identitástudat és az anyanyelv szerepének témakörében. Sabo Tatjana, az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola igazgatónője a kétnyelvűség pozitívumaira hívta fel a figyelmet, kiemelve az együttélés, a nyitottság és a multikulturális közeg európai hagyományait. Hagymás István, pszichiáter, író a létnyelv-nyelvlét témakörében az egynyelvű oktatás lehetőségeiről a Muravidéken írt tanulmányt. Juretič Spomenka, a 2. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola igazgatónője előadásában a kádergondokról, főleg a kétnyelvű defektológusok hiányáról és a vegyesházasságában létrejött nyelvi helyzetéről számolt be. Király Meselič Jutka, a Népújság felelős szerkesztője az anyanyelv iránti gondoskodásról a sajtóban tartott beszámolót, hangsúlyozva a magyar sajtó nyelvi fejlődésének a fontosságát. Varga István Štefan, a Göntérházi Kétnyelvű Általános Iskola tanárának az előadása a kilencosztályos kétnyelvű általános iskoláról

és az új kétnyelvű oktatási modellekről ugyan nem hangzott el a konferencián, de utólagos döntés alapján leközzöljük, mert a tanulmány témája beleillik a konferencia tartalmába.

A *Nyelv, identitás, irodalom* című konferencia előadói a nyelv, a nyelvi kultúra, a nyelv-ápolás, a nyelvtanulás, a nyelvmegőrzés, az oktatáspolitikai, a nyelvi identitás témaköréből írták meg a tanulmányaikat. Dr. Bence Lajos, a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság elnöke bevezető előadásában három fogalomkört elemzett: a nyelv és a közösség viszonyát, a nyelvi identitást, valamint a nyelvi élettereket. Dr. Zágorec-Csuka Judit, nyelvi identitását elemezte a kétnyelvűségben. Barkaszi Zsófia, a Magyar Köztársaság ljubljana-i nagykövetségének konzulja Kétnyelvűség és anyanyelvi identitás a Muravidéken – kormányzati stratégia az anyanyelv- és önazonosság megőrzése címmel írt tanulmányt. Dr. Kolláth Anna, a Maribori Egyetem Pedagógiai Kara Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének vezetője a tanszéken zajló szerteágazó kulturális, tudományos tevékenységről számolt be, Kétnyelvűség és (felsőoktatás) címmel írta meg a tanulmányát. Bobovec Szabó Petra, könyvtáros előadásában a nemzetiségi könyvtári tevékenységet mutatta be a lendvai könyvtárban. Kepe Manfred, a muraszombati Rendőrállomás alkalmazottja egy kutatómunka kapcsán azokról a szituációkról írt, amelyek a magyar kisebbségi nyelv használatára vonatkoznak a Szlovén Köztársaság rendőrségének eljárása során. Bočkorec Bojan, a Lendvai Járásbíróság bírója a magyar nyelv mindennapjairól írta meg a beszámolóját. Varga István Štefan, a Göntérházi Kétnyelvű Általános Iskola tanára a Kétnyelvű oktatás a tudományos kutatások tükrében című tanulmányában egy magyarországi és egy hazai kutatás eredményeivel próbálta szemléltetni a kétnyelvű oktatás mellett, illetve ellene szóló érveket. Dr. Bernjak Elizabeta, a Savaria Egyetemi Központ Szlovén tanszékének vendég-tanára Az anyanyelv és a kétnyelvűség címmel tartott előadást, amelyben több nemzetközi tudósra való hivatkozással a kétnyelvű oktatás fejlesztési módjairól szólt.

Reményeink szerint a jövőben is lesz folytatása a magyar nyelv jelentőségéről szóló tanácskozásoknak a Muravidéken, ahol a magyar nemzetiség él.

LÉT és NYELV – azonosság-tudat-identitás és anyanyelv

1. Bevezető

A mai álliberális világban nincsen szétválasztva a *jó* és a *rossz* fogalma, egyre kevésbé van büntudata az emberiségnek. Pedig az embernek kell, hogy legyen mércéje. Az anyanyelv fogalmával is így vagyok, kell, hogy legyen *mércém*. A magyar nyelv kifejez, mint általában bármelyik más nyelv, de számomra az a fontosabb, ami *a lelkemben* van, mert a lelkem kifejezése a fontosabb, hiszen költő és tudós vagyok. Anyanyelvem az emberi tudatom része, spirituális felfogás. A költő feladata, hogy fényt vigyen a sötétségbe, a művésznek a saját tehetségén keresztül kell közvetítenie az igazságot. Az *írás szenvedéstörténet*, csak nem szabad benneragadni, lesüllyedni, mert akkor a művész veszik el, tovább kell lépnie, tovább kell élni. Mi az én felelősségem az anyanyelvem tekintetében? Az élet-ügy szolgálata, amit kaptam ettől a magyar közösségtől, annak vissza is kell adni valamit belőle, a tehetségemet és a munkámat. *Nem véletlen születtem magyarnak a Kárpát-medence muravidéki csücskébe!* Megvan a feladatom, habár számtalanszor elfedik a külsőségek, a posztmodern világ felületes tudata, hogy össze kell mosni a jót és a rosszat, hogy nincsen egyfajta előrehozott tisztítótűz, vagyis elelkiismeret, hogy csinálni kell a pénzt (made the money) mint Amerikában a neoliberális kapitalizmusban és már nem keresni a kenyerünket stb. A globalizált világban az internet által percekben belül eljuthatunk bárhova, de nem a *szellemiséget* keressük, hanem mást, a gazdasági hasznot, az információt, amely gazdagabbá tehet bennünket, vagy a karrierünket. Megszüntek a mezsgyék, a határok, ez volt az emberiség vágya Európában, de azt már nehezebben fogadjuk el, hogy minden nemzetnek és nemzetiségnek *magát kell adnia* az Európai Unióban.

Vörösmaty mondat: "Lesz még ünnep a világon!" De ez az ünnep még nem érkezett meg, mert még tenni kell valamit, működnünk kell. A muravidéki magyarság köreiben számos értelmiségi nem jutott hatalomra, nem tud annyit adni a közösségnek, amennyit szeretne. Ha a magyar értelmiségi nem jut a hivatott hatalmára, hogy beteljesítse munkája által a küldetését, hogyan higgyen neki a magyar közössége? Hogyan cselekedjen a közössége, hogyan tegye magáévá az identitását erősítő szellemi dolgokat? És hol vagyok ebben én, mint könyvtáros és édesanya? Mi az én felelősségem a lét és az anyanyelv végiggondolt gondolatmenetében? Hol vagyok én? És egyáltalán érdekel-e valakit is, hova tartok, mit akarok, melyek az én tapasztalataim ezen az úton? Három szempontból szeretnék erre választ adni: a személyiségem autonómiája védelmének tekintetében, a szétszórt magyarság szellemi összetartozás-tudatának a helyreállítása tekintetében és a történelmi tudat korrekciója tekintetében.

2. A személyiség autonómiája védelmének tekintetében

Mint költő az anyanyelv által fölismerem és kimondom az igazságokat, emlékezem, látok, megnevezek - eme szemléleti alapelvek szerint épül költészetem morális és poetikai rendje. Nekem eddig két versekötetem jelent meg magyar nyelven és még kettő szlovén fordításban. Minden versemet szlovén nyelven is közvetítettem, felvállaltam. Értek is érte támadások. Általában a vitákban magamra maradtam, mert a többi költő és író általában nem vállalta fel az írásainak a szlovénra fordítását. A köztudatban az utóbbi évtizedekben az irodalom közönségformáló szerepe *leértékelődött*. Pedig a művekben megnyilatkozó közösségi, nemzeti felelősség nem ütközik a művészet autonómiájával, hanem egyenesen abból következik. A művészet autonómiája azt is jelenti, hogy ha az alkotót nemzeti közösségének sorsa izgatja, akkor arról kell vallania, azzal kell szembesülnie. Ez a szembesülés sokszor fájdalmas volt számomra. A nemzetféltő, nemzetiségetféltő sorskérdésekkel szembesülő magatartás fontos vonása irodalmunknak. A másik tényezője a személyiségem autonómiájának a *családom anyanyelvének* a megőrzése. Hogy legyen kivel együttélnem. Családot vállaltam, két fiam van, Ádám és Dávid. Isten nagy megpróbáltatása családot, gyerekeket vállalni. Itt kezdődik az a mély kapcsolat, amely köztem és a fiaim

közt van és innét terjed ki az azonos anyanyelven beszélők közötti mély kapcsolatra is. Az anyanyelv nemcsak kommunikációs eszköz, hanem sajátos szemlélet, gondolkodásmód, sajátos logika is. Az anyanyelv az etnikum egyéniségének lényegi meghatározója, megőrzi tapasztalatait, biztosítja folytonosságát. Hogy mennyire tudok példakép lenni fiaimnak az anyanyelv átörökítésének a terén? Nem tudom, de ezt majd ők döntik el mennyire voltam sikeres ezen a téren. Sosem vittem haza a problémáimat, amelyet nekem okoztak, sosem erősítettem a negatív elemeket a magyarság közéletéből, csak a pozitív példákkal éltem és utat adtam a *természetességnek* a magyar nyelv területén. Természetes az is, ha otthon a családban magyarul beszélünk. Azt is megengedem, hogy muravidéki magyar tájszólásban beszéljenek a fiaim, mert falun élünk és ott ilyen a magyar nyelvi környezet.

3. A szétszórt magyarság összetartozásának a tudata

A magyar *nemzeti identitás* meghatározó tényezője az anyanyelv és az anyanyelven átörökített nemzeti kultúra. A muravidéki magyarság számára, amelynek én is tagja vagyok, létfontosságú kérdés a nemzet egészének *szellemi integrációja*, a magyar identitástudat megerősítése. A legújabb kultúraelméleti kutatások szerint az identitás állandóan változik, mindig keletkezésben van és mindig dialogikus jellegű. És hol vagyunk mi ebben a dialógusban? A magyar kultúrát azonban a belső azonossága és változatosságának a feszültsége éppúgy identifikálja, mint az *interkulturális* tapasztalat. Éppen ezért rak ránk óriási felelősséget. Néhány felmerülő kérdés? Nem mindegy, ha anyanyelvi, vagy környezetnyelvi csoportba iratod be a gyermeked az iskolában. Melyik csoportba való a gyermekem? És a szülő milyen csoportba tartozik, a szülőt ki méri fel? Melyik nyelven váljak tudóssá Szlovéniában, ahol csak fordításban ismerhetik meg kutatásaim téziseit, vagy az szlovénul írjam meg a magyar mellett, két tudományos akadémiának dolgozzak, és melyikben lehetek igazán otthon?

A szétszórt magyarság összetartozásának a tudata csak akkor épülhet fel bennünk igazán, ha cselekszünk, teszünk valamit a problémák megoldásának az irányában, vagy akár meg is oldjuk a problémáinkat. A modern nemzet *nyelvi-kulturális* közösség, melynek nem feltétele sem a terület, sem a gazdasági egység, sem az állami szuverenitás (Székely J., 2006).

Mint muravidéki magyarnak létérdekem, hogy otthon érezzem magamat a Muravidéken és Európában. De, ezt csak akkor érhetem el, ha a nagyfokú világnitottság mellett, úgy ragaszkodom az önazonosságomhoz, szellemi erkölcsi értékeimhez, anyanyelvemhez, kultúrámhöz, hogy az új idő követelményei szerint *meg is újítom* azokat. A tudománynak és a kultúrának *egyetemes érvényű szemlélet* jegyében kell érvényre juttatnia a maga eredményeit. A muravidéki magyarság számára óriási lehetőség, hogy a határok légiessé válásával megerősítse nemzeti identitását, habár a muravidéki magyarság nemzeti ügyét számos esetben alárendelik hatalmi harcoknak és ezáltal politikai tényezőkké teszik. A nemzeti identitást a magyar nyelv közvetíti, sokszínűségét és jellegét a *dialogikusság* jegyében képzelem el. Az *európai identitást*, amelynek a része a magyar identitás, szintén a dialógikusság biztosítja. És hol vagyunk mi ebben a folyamatban? Európában senkinek sem szabad kisebbségnek lennie, mert az nem statisztikai kérdés, hanem a méltóság vagy a megalázatottság alternatívája (Péntek J., 2007). Értelmiségi hivatásunk erősítése végett sokszor idézem Sütő András drámáját, amelyben Szervét Mihály így nyilatkozott: "Gyertyát nem azért gyújtunk, hogy a véka alá rejtsek, hanem hogy gyertyatartóba tegyék, és fényt vessen mindazokra, kik a házban vannak. *Gondolkodó* emberek, ti vagytok a világ világossága, nem rejthető el a hegyen épített város." Szerintem is az anyanyelv problematikájára is gondolkodni kell, elsősorban az értelmiség felelőssége a mérvadó – tudni kell, és merni kell felvállalni végre, hogy ezen a területen is akár a kétnyelvű oktatásban és közéletben mi *a jó* és mi *a rossz*. Végre beszélni kell róla európai szinten a dialógikusság játékszabályai alapján. A kétnyelvű oktatás lehetőséget ad a magyar nyelv oktatására, két szinten, anyanyelvi és környezetnyelvi kompetenciákkal. Nem szabad elfelejtenünk azt a tényt, hogy a lehetőség adva van a nyelv fejlesztéséhez, csak határozottabban kellene felismerni és megválaszolni azokat a problémákat, amelyek mindkét nyelvi kategória területén felmerülnek.

4. A történeti tudat korrekciója

Az egyén és a közösség sorsa tehát egybekapcsolódik. Az anyanyelv egy közösség történelmi tapasztalatainak, sajátos szemléletformáinak, közösségi titkainak is birtokába

jutását is jelentheti. A közösség kötelekei között ma már a legerősebb az anyanyelv. Ha veszélyben a magyar nyelv a Muravidéken, akkor veszélyben van a magyar identitás is? És mérje fel az értelmiségi végre, hogy veszélyben van, vagy sem? És hozzanak döntéseket végre a megoldásokra is, úgy mint az önkormányzati ülések jegyzőkönyveiben teszik ezt. Kérem, legyen végre ez is napirendi pont, előnyeivel és hátrányaival együtt. Hogy miért? Mert az otthonvilág legfontosabb szervező eleme az anyanyelv. Nyelvünk az édesanyja mintájára szólítja az anyanyelvet és a hazát: édes anyanyelvünk, édes hazánk. S végre valahára ezt is tisztáznunk kellene, amikor az értelmiségi felelősségéről beszélünk. Mivel *határvidéken élünk*, a szlovén és a magyar nyelv határán, szüntelenül értelmeznünk és elemeznünk kell az anyanyelvünk fejlődését is. És tudnunk kell azt is, hogy sehol máshol fel nem lelhető kulturális színezete van a muravidéki magyar nyelvnek, az anyanyelvemnek.

Összegzés

És ki-ki döntse el mennyi értéket jelent neki ez *a nyelvi öntanúsítás identitásmegeőrtő* törekvései közt. Én mint költő mindenképpen az *esztétika* területéről közelítem meg az anyanyelvem lehetőségeit és értékeit. Vincent B. Leitch véleményével egyezem, aki a következőket mondja: *„Aesthetics is not severed from ethics or politics, vagyis az esztétika nincsen elvágva az etikától vagy a politikától.* De ez az állítás akár egy újbb tanulmány témájának is megfelellehetne. Nyelvében él a nemzet!

IRODALOM

- BENCE Lajos: Egy elmulasztott lehetőség margójára (A kétnyelvű oktatás harminc éve Szlovéniában) *Kétnyelvűség a Kárpát-medencében* II. Budapest, 1992. 68–73.
- BENCE Lajos: „...közsegeken belül kell megoldani a problémát...” Beszélgetés Peter Winklerrel. *Népújság* (Lendva) 11. sz., 1995. március 17., 3.

- BERNJAK Elizabeta: A kétnyelvű oktatás... (Kontrastivna obravnava dvojezičnosti s posebnim poudarkom na slovensko–madžarsko dvojezičnost na narodnostno mešanem območju Prekmurja. Triještudije / Három tanulmány, *Lendavski zvezki / Lendvai füzetek* 12–13. sz., Lendava / Lendva, 1991, str. 9–26.
- BERNJAK Elizabeta: Kisebbségi nyelvek képzési lehetőségei az EU-ban. Közép-Európa: Egység és sokszínűség. A *Nyelvek Európai Éve 2001* zárókonferenciájának előadásai. Szombathely. Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola. 2002. 212–220.
- BERNJAK Elizabeta: A kisebbségi nyelvek jövője az EU-ban: nyelvcserre vagy nyelvi revitalizáció. *Kisebbségkutatás*. Budapest. 2004. 13. évf. 2. sz.
- BERNJAK Elizabeta: Kisebbségi nyelvi jogok a Muravidék-régióban. *Muratáj* 2008. Lendva. 2008. 69-78. BOKOR József (szerk.): *Az anyanyelv a kétnyelvűségben*. Maribor–Lendva. Maribori Egyetem Pedagógiai Kara Magyar Intézete–Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. 1999. 26–29.
- CRYSTAL, David: *A nyelv enciklopédiája*. Budapest. Osiris. 2003. 449–457.
- GÖRÖMBEI András: Irodalom és nemzeti önismeret. Budapest. Nap Kiadó. 2003. 2003. 7-80.
- GÖNCZ László: Anyanyelvművelés, anyanyelvápolás a Muravidéken. *Somogy* 2. sz. 1990. március–április. GÖNCZ László: Oktatásunkról. *Néplítség* (Lendva), 1995. április 7. 6. KOLLÁTH Anna: A magyar nyelv jelene és jövője Szlovéniában. *Kisebbségkutatás*. Budapest. 2004. 13. évf. 2. sz. 229–236.
- KOLLÁTH Anna: A kisebbségi jogok érvényesülésének elve és gyakorlata Szlovéniában. *Muratáj* 2003/1. Lendva. MNMI. 2003. 113-126.
- VARGA József: *Nyelvhasználat, névdivat*. Lendva. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. 1999.
- VARGA József: *Muravidéki személynevek*. Lendva. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. 2003.
- VARGA József: *Mondjuk, írjuk hetésiesen?* Budapest. Krúdy Gyula Irodalmi Kör. 2003.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: A kétnyelvűség helyzete Szlovéniában a rendszerváltás után. *Kétnyelvűség* III. /3. Szada. 1995. 16–22.

- ZÁGOREC-CSUKA Judit: A kétnyelvűség megoldás? Beszélgetés dr. Albina Nečak-Lükkel. *Néptűjság*. Lendva. 1995. június 2.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: A második nyelv tanításának modelljei a kétnyelvű iskolában. RUDA Gábor (szerk.): *Az iskola mint asszimilációs gépezet. Muravidéki kétnyelvű oktatás, rábavidéki nemzetiségi iskolák*. Pilisvörösvár. Muravidék Baráti Kulturális Egyesület. 2002. 111–114.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: A muravidéki magyarság nyelve az Európai Unióban. BALÁZS Géza és GRÉTSY László (szerk.): *Az Európai Unió és a nyelvek: Válogatás a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma anyanyelvi pályázataiból*. Budapest. Tinta. 2004. 189–201.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: A muravidéki nyelvjárás sajátosságai. *Naptár 1989*, a szlovéniai magyarok szemléje. Murska Sobota. Pomurska založba. 1988. 176–180.
- ZÁGOREC-CSUKA JUDIT: *A családom anyanyelve a muravidéki magyarok identitásának a tükrében*. Pilisvörösvár. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület. 2008.

LÉT és NYELV – kerekasztal az anyanyelvről

A 2009-es esztendő, nagy nyelvújítónak, Kazinczy Ferenc kerek évfordulója révén, A Magyar Nyelv Évének nyilvánították, amelynek keretében a LENDVAI KÖZSÉGI MAGYAR NEMZETI ÖNKORMÁNYZATI KÖZÖSSÉG megszervezte a »LÉT ÉS NYELV« c. kerekasztal beszélgetést. Gondolkodni és beszélni ugyanaz. Aki tisztán, pontosan fogalmaz, szóban és írásban, annak a gondolatai is világosak. Buffon, a tizennyolcadik századi természettudós, író, ezt úgy fogalmazta meg, hogy „a stílus maga az ember”. Amit és ahogyan elmond, az hű tükörképe gondolkodásának. Szegénységét vagy gazdagságát egyaránt kifejezi beszédével. A nyelv pedig eszköz. A közlés eszköze. Akinek gazdag a szókinccse, gondolatvilága is az. Aki több szót ismer, annak tudása is nagyobb. Ha a szavak világában jártas, színesebben, árnyaltabban érzékeli a világot, pontosabban megérti a dolgok közötti összefüggést, tisztábban ki tudja fejezni gondolatait és érzelmeit. Ezzel ellentétben, minden rossz mondat, hibás, sérült, törekeny gondolatokat takar.

Az anyanyelv olyan örökség, amely évszázadokon, évezredekken át őrizte az ősök gondolkodását. Anyanyelvünkkel nem csak szavakat kapunk, hanem azt a szellemi kincset és gondolkodásmódot is örököljük, amelyben édesanyánk és édesapánk, nagyszüleink és dédszüleink, összes fölmenőnk visszafelé az idők beláthatatlanságáig létezett és alkotott. Tárgyakat, dallamokat, szokásokat, szerelmet, halált és életet kapunk általa. Ezt a gondolkodásmódot és tapasztalatot örököljük anyanyelvünkkel. Ezért mondják, hogy az anyanyelven megszerzett tudás a legbiztosabb. Az idegen nyelvek másfajta gondolkodást hordoznak, nem rosszabbat vagy jobbat, hanem más. Fontosak ezek a más nyelvek és gondolatok is, hiszen ezáltal az ismeretek által válik a sajátunk még erősebb tartóoszloppá, és nyújt még nagyobb biztonságot. Mert aki a saját anyanyelvén álmodik és gondolkodik, aki a saját hagyományaira, a saját örökségére épít, az erősen megáll a maga lábán. Biztos a

tudása, világos a gondolkodása, pontos a beszéde. Az anyanyelv szerepének fontosságát a magánember és a közösség, az egyén és a nemzet életében régen fölismerték. Idézhetnénk jól ismert szállóigéket, Kisfaludy Sándortól például, hogy „a nyelv a lelke a nemzetnek”, vagy Kölcseytől: „Nemzeti életet nemzeti nyelv nélkül gondolni sem lehet”. De engem különösen Jókai Mór 1865-ben írt Prológusa ragadott meg, amely így kezdődik: „Egy kincse van minden nemzetnek adva, míg azt megőrzi híven, addig él. E kincs neve az édes anyanyelv.” Megrendített aztán Márai Sándor emigrációban írt mondata: „Nincs más haza, csak az anyanyelv”, és megnyugtattott Gyurkovics Tiboré, mert ő váltig állítja: „A magyar nyelv nem vész el, hiszen lényegében az egyetlen igazi nemzetfenntartó elem.”

A világméretű gazdasági, társadalmi, politikai, demográfiai változások a nyelvi környezet és a beszélőközösségek életében is tükröződnek. Míg a globalizációs folyamat a többnyelvűség és kulturális sokszínűség értékeit hangsúlyozza, a kisebbségben élő közösségek anyanyelv-megtartásának igénye egyre erőteljesebb, a többségi közösség nyelvének ismerete pedig az önmegvalósítás feltétele. Felmerül tehát a kérdés, hogy a többségi és kisebbségi közösségek hogyan élnek meg, hogyan konceptualizálják a nyelvek szerepét, jelenét és jövőjét, milyen nyelvi tudattal jellemzik önmagukat és nyelvi környezetüket, azaz az eltérő nyelvű csoportok közötti társadalmi és nyelvi érintkezések állandóan változó formáit. A kerekasztal beszélgetés célja volt teret nyitni egy olyan vitának, melyben lehetőség nyílik az anyanyelv nevelésének, ápollásának, megőrzésének és a többnyelvű életforma sajátosságainak interdiszciplináris feltérképezésére és a jelenségek vonatkozásainak a megvitására, nem tudományos, sem kutatói hanem gyakorlati szinten.

Milyen stratégiát lehet kialakítani válaszul az Európai Unió kihívásaira? Úgy vélem, olyan stratégiára van szükség, amelynek legfőbb közös célja a magyarság megőrzése, megmaradási esélyeinek, sőt gyarapodásának, elismertségének növelése. A nemzetstratégia helyi érdekei viszont minden bizonnyal már különböznek egymástól. Könnyű belátni, hogy egészen eltérő feladatok várnak ránk. Az anyaországban minden ráhatás nélkül gazdagszik, virágzik, sőt burjánzik a nyelv, de nem azért, mert valami nagy nemzeti öntudat hajtja, vezérli az embereket, sokkal inkább, mivel jó termőtalaja van a nyelvnek. A határok túl ellenben azt látjuk, hogy ott nagyobb a nemzeti öntudat összetartó ereje, ezért

jobban érvényesül az anyanyelv megőrző szerepe, sőt jóval erősebb az anyanyelv megőrzésére irányuló törekvés is, a nyelv spontán fejlődése viszont észrevehetően lassúbb, visszafogottabb, korlátozottabb. Megítélésem szerint akkor járunk el helyesen, ha a legfőbb stratégiai cél – a magyarság és a magyar nyelv megmaradása és gyarapodása – érdekében a helyi célokat ügyesen összhangba hozzuk, egymás mellé igazítjuk. Annak tudatában kell ezt tennünk, hogy a magyar nyelv rendkívül rugalmas, gyorsan fejlődő, kreatív nyelv, amelyben óriási alkotó energiák hatnak, s még további, még nagyobb energiák szunynyadnak. A nyelv az információ-átadásban, a gondolkodásban betöltött szerepe mellett az európai kultúrában a nemzeti identitás egyik markáns kifejezője. Ha a nemzeti kultúra alapvető vonásaiból néhány gyökeresen megváltozik vagy átalakul, nem kerül veszélybe a nemzet fennmaradása.

Az a nép viszont, amelyik nyelvét elveszítette, legtöbbször rövid időn belül asszimilálódott, megszűnt önálló nemzetnek lenni. A felvilágosodás óta a nyelv jelentős szerepe miatt lett a nemzeti önállóságért harcoló mozgalmak egyik fő célja a nyelvhasználat jogának kivívása, és fordítva, a nyelvhasználat eltörlése a kisebbségek beolvasztásának eszköze. A nyelvnek a társadalmon belül betöltött alapvető szerepe a technikai robbanás időszakában változatlanul megmarad, mivel továbbra is az emberek közötti információcsere eszköze, az emberi gondolkodás része. A nyelvhasználat feltételrendszere, körülményei azonban nagymértékben megváltozhatnak, s ennek nyomán a nyelvfejlődésben, a nyelvhasználatban jelentős változások történhetnek. A globalizáció és a nyelv kapcsolata egyaránt témája a nyelvészetnek, illetve a nyelvészeti szempontból laikus közéletnek. A tárgy mindkét körben azonosnak látszik: a globalizációs folyamatok hatása a nyelvek életére. A közbeszédben a globalizációt gyakran a Gonosz új szinonimájaként emlegetik. Az itt gyakran megjelenő nézet szerint a globalizáció, pontosabban az annak szimbólumává előléptetett amerikai angol nyelv kiszorítja, de legalábbis pusztítja az anyanyelvet; idegen szavakkal, értelmetlen, érthetetlen kifejezések tömkelegével árasztja el. "A legutóbbi évtizedekben bekövetkezett technikai fejlődés a távközlés és a tömegtájékoztató olyan új lehetőségeit bontakoztatta ki, amelyek jelentős hatással vannak minden nemzet nyelvére. Az állandósult és megsokasodott idegen nyelvi hatásokkal a magyar nyelv nehezen képes

megbirkózni. Ennek alapján állandó elemeként fogalmazzák meg azt a félelmet, hogy egy idő után anyanyelvünk "elangolosodik". E gondolatrendszer érvei egyértelműen a nyelv és a nemzet szoros, elválaszthatatlan összekapcsolódásának hitére alapulnak: a nyelv "rongálódása" vagy "romlása" a nemzet függetlenségét (legalábbis szellemi önállóságát) veszélyezteti és "a nemzeti kultúrát rombolja"; anyanyelvünk "kincs" és "örökség", melyet "meg kell őriznünk" és "tovább kell adnunk". A nyelvi "regionalitás"-t a magyar laikus közbeszédben gyakran a provincializmussal, "parasztossággal", iskolázatlansággal, műveletlenséggel kapcsolják össze. Ebben a nyelvi vélekedéseket a magyar kultúrában meghatározó, nagyon erős normativizmusnak, az iskola és az iskolában tanult "nyelvtan" szigorú előíró szemléletének, és az iskolai szemléletet és tananyagot nagymértékben irányító homogenizáló nyelvművelésnek van kiemelt szerepe. Ugyanakkor, éppen a nyelvi sokféleség védelmében, az sem lenne okos, ha nem gondolkoznánk el azon, hogy a globalizációnak milyen hatásai lehetnek a magyar nyelvet illetően, s hogy ezek közül azok ellen, amelyek nemkívánatosnak látszanak, lehet-e valamit tenni, és ha igen, hogyan. A nyelvtervezési javaslatokat azonban természetesen nem sztereotípiákra, köznapi bölcselkedésekre és kitalációkra kell alapozni, hanem ellenőrzött ismeretekre. Az anyanyelv szerepe a nemzeti tudat és a kulturális identitás vonatkozásban meghatározó.

Az együttélési normák szempontjából pedig többnyelvűség kiteljesedése rendkívül fontos tényező. Az anyanyelv, illetve a nyelvek tanulásának és tanításának módszertana ma már indokoltan tudományág. Az anyanyelv ápolása, őrzése, a korszerű gondoskodás az anyanyelvről mindenkori feladatunk. A világon létező nyelvek döntő többsége nehézséggel küzd, amivel a következő évtizedekben az emberiségnek szembe kell néznie. Ahhoz nem fér kétség, hogy az emberi kommunikáció és fejlődés szempontjából a nyelveknek a jövőben is meghatározó szerepe lesz.

Hol vagyok én és hol a nyelvtudásom?

A nyelvhez való viszony, és legfőképpen az anyanyelvhez való viszony, valamint annak megőrzése egy másik, néha talán idegen nyelvi környezetben, ott, ahol az anyanyelvet csak passzívan használhatod, talán egy érdekes kiindulópontnak bizonyulhat, hogy mélyebben önmagunkba tekintsünk.

Talán méltó lenne Kosztolányi idézettel kezdeni, aki azt mondja, hogy: „Egy új világ kezdődik minden nyelv külszöbén, a szépség új birodalma, új értelmi és érzelmi törvényekkel.” Hogy számunkra miben rejlik az új világ, a szépség új birodalma, gondolom, hogy az itt jelenlévők mindannyian titokban tudjuk. Minden nyelv megismerésével új kultúrákkal, új szokásokkal, új szemléletekkel, új értékekkel gazdagodunk, és nem utolsósorban új, érdekes és értékes emberekkel ismerkedünk meg. Ha a nyelveket tankönyvekből és nyelviskolákban tanuljuk, teljesen más élményeket nyújt a nyelvtanulás, mintha spontán, nyugodtan mondhatom, hogy őshonos területen, a mindennapi kommunikációs helyzeteket átszöve, a szomszéd nénit és bácsit az udvaron hallva tanuljuk meg.

De mi van akkor, ha az anyanyelvedet nem tanítják az iskolában, és az utcán is csak a többség nyelve hallható? Most már tudom, hogy nem fontos, hol élsz, nem fontos, hogy mennyit beszéled a nyelvet, viszont nagyon fontos, hogy milyen a nyelvhez való viszonyod. Mindenki számára, az én számomra is, nagy kihívást jelentett a gyermekemet megtanítani és megszerettetni vele az anyanyelvemet egy másik nyelvi környezetben. Olyan környezetben, ahol egyáltalán nem hallja mástól, csak tőled. A meséket, a mondókákat, a versikéket, a mindennapi dolgokat. Nem lenne sokkal könnyebb csak az egynyelvű környezethez alkalmazkodni? Lehet, hogy Önöknek itt furcsának tűnik, de higgyék el nekem, nem olyan egyszerű. Csak kis lépésekkel és nagy adag türelemmel, sok-sok buzdító szóval, újra és újra megismételve lehet csak eljutni a célig. És egyszer csak látod a szeme

csillogásán, hogy érti, de még mindig nem szólal meg, hiszen ott senki sem érti.

Sokszor elgondokodtam azon is, hogy miért meséltem, énekeltem a gyermekemnek az anyanyelvemen. Nem mindig megfontolásból, hanem azért, mert a gyermekdalokat, mondókákat, kiolvasókat csak az anyanyelvemen ismerem, mert megnyugtatni, szeretni és néha szidni is csak az anyanyelvén tud az ember.

Visszatérésünk Muravidékre nyelvi szempontból mindkettőnk számára érdekes tapasztalatnak bizonyult. Ő beszél és énekel magyarul, nagyon büszke magára, hogy az óvodában magyarul is megérteti magát. És az első barátnője az óvodában – érdekes felfedezés – nem tud szlovénul.

Az én tapasztalataimak teljesen más természetűek. Úgy tapasztalom, a szakmámmal kapcsolatos szakkifejezések néha nehézséget okoznak, sokszor még nem találom meg a megfelelő szót, így ilyenkor a kommunikáció is lelassul.

Talán az elmeséltek alapján könnyebben tudom bemutatni a nyelvhez való viszonyomat, mint az I. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola igazgatója.

Már az első napokban megfigyeltem, hogy sokkal könnyebb volt kapcsolatokat teremteni az emberekkel, mivel mindenegyikhez a saját anyanyelvén szólhattam. Sokkal gyorsabban kialakult köztünk a bizalom, a megértés, nagyon gyorsan közös nevezőre tudtam jutni az ott dolgozókkal.

Az első tanítási napon majdnem teljes ismeretlenként álltam ki a pódiumra, de a két nyelv majdnem egyenrangú birtoklása gyorsan ledöntötte köztem és a tanulók között a falat. Bármikor bárki bátran megszólíthat – hiszen tudják, hogy mindenkit a saját anyanyelvén vigasztalok meg, ha kell, akkor meg rögtön váltani tudok a két nyelv között, így mintát is adva a tanulóknak.

A szülőkkel való kommunikáció is sokkal zökkenőmentesebb, ha az anyanyelvükön szólíthatod meg őket, arról nem is beszélve, hogy sokkal jobb és biztatóbb eredményeket lehet elérni még a csintalan gyermekeknél is, ha az anyanyelvén akarok a lelkükre, viselkedésükre hatni.

Két nyelvet anyanyelvi szinten birtokolva sokkal több és érdekes információhoz juthatok a szakmámmal kapcsolatosan is, így napról napra bővíthetem tudásomat.

Úgy gondolom, hogy nagyszerű előny, talán még szerencse is, ha kétnyelvű családban születünk, ha a gyerekeknek, tanulóknak és diákoknak lehetőségük van kétnyelvű óvodába, iskolába járniuk. Az óvónőknek, a tanítóknak és tanároknak a szülők mellett igen fontos és igényes feladatot kell ellátniuk.

Szerencsére egy olyan környezetben élhetünk, ahol a magyar és a szlovén nyelv is átszövi a mindennapjainkat. Először spontán megismerkedünk a nyelvvel a családon belül, majd főleg játékon keresztül az óvodában, később pedig szisztematikusan az iskolában. Az anyanyelvünk mellett kommunikációs szinten ismerkedünk a másik nyelvvel, később társainkkal majd tanárainkkal való beszélgetés során begyakoroljuk, hogy végül a szomszédokkal, ismerőseinkkel, az üzletben az eladóval, a szabadidőnkben spontán is használni tudjuk.

A kétnyelvű oktatás és nevelés évtizedeken keresztül életformánkká vált. Egy olyan életformává, melyet a fejlődés és a kultúrák közötti dialógus megvalósítása, a türelem és a másság elfogadása jellemzi, legyen szó jellemről, tudásról, nyelvről, kultúráról vagy akár nemzeti hovatartozásról.

A kétnyelvűség egy egyedi lehetőség és alkalom, mely Szlovénia-szerte a gyerekeknek és később a felnőtteknek nem magától érthetően megadott valami. A kétnyelvűség egyértelműen az, amit egy plusz értéknek nevezünk. Fogadjuk el, és éljünk a lehetőséggel! Ápoljuk, keressük az érintkezési pontokat és ne a hibákat.

Kétnyelvű az az ember, aki két nyelvet beszél, aki két nyelvet birtokol, aki két nyelven tud kommunikálni. Szűkebb értelemben kétnyelvű személynek azt az embert nevezzük, aki két nyelven anyanyelvi vagy közel anyanyelvi szinten beszél. Az ilyen ember nehézségek nélkül tud az egyik nyelvről a másikra átváltani.

A kétnyelvűségre általában gyermekkorukban tesznek szert az emberek, amikor még a szülőktől és a környezettől tanulva kezdenek két nyelven beszélni. A kétnyelvűség elsajátításának az a legegyszerűbb, de nem a legkönnyebb módja, ha egy személy következetesen egy nyelvet beszél a gyerek előtt. Ha nem egy időben történik a két nyelv elsajátítása, akkor két éves kortól már indulhat a másik nyelv tanítása. Családban rendszerint tíz éves korig érdemes intenzíven tanítani a gyermeket, innen tovább már az iskola veheti át a szerepet.

A kétnyelvűség úgy alakul ki, hogy egymás mellett élnek két különböző nyelv beszé-

lői. Az esetek többségében mindkét nyelv hivatalos nyelv is.

A kétnyelvűség sok előnnyel is jár: a kétnyelvű ember sokkal alkalmazkodóbb, nagyobb toleranciával bír, nagyobb a kifejezőképessége és az önérvényesítési lehetősége. Bebizonyosodott, hogy azok a kétnyelvű személyek, akik egyidejűleg két nyelvet tanultak meg, lényegesen jobban tudtak tárgyakat megnevezni és átnevezni, és rugalmasabbak a szavak használatakor, mint az egynyelvűek. Langenmayr (1997) különböző vizsgálatokra hivatkozva írja, hogy a kétnyelvűek nagyobb kognitív kompetenciával rendelkeznek, mint az egynyelvű személyek és jobb a valóság-ellenőrzésük is. A kétnyelvűség pozitív hatással van a gondolatmenetre, javítja a verbális kreativitást, így a kisgyermekek metalingvisztikai képességeit a két nyelvben szerzett tapasztalat meggyorsíthatja. A fejlődés egyes szakaszaiban a kétnyelvű gyermekek magasabb teljesítményt mutatnak egynyelvű társaiknál olyan területeken, mint figyelmi kontroll vagy tudatelmélet.

Ha összevetjük a szlovén és a magyar nyelvet, akkor megállapíthatjuk, hogy a két nyelvi rendszer egymásra hatása minimális, azonban nem kizárható. A kétnyelvűség nyelvi performanciája azt jelenti, hogy a mindkét nyelvet beszélő személy képes – a beszédhelyzettől függően – mindkét nyelvet egyenlő arányban használni. Ezzel egyidőben pedig képes azonosulni mindkét nyelvi közösséggel úgy, hogy egyúttal megőrzi saját nemzeti identitását, e mellett azonban felveszi a másik nemzet kultúráját. A „kétnyelvű” személy tehát pozitív véleményt alakít ki mindkét nemzeti közösségről, eredményesen tevékenykedik mindkét kultúrában és azonosulni képes mindkettővel.

A Muravidék kétnyelvű területén öt kétnyelvű általános iskola működik (Dobronak, Göntérháza, Lendva, Pártosfalva). A kétnyelvű nevelési-oktatási rendszerünknek elsődleges feladata, hogy az írás, az olvasás és a beszéd készségét, illetve képességét a lehető legmagasabb szintre emelje az anyanyelvi gondolkodás segítségével. Ehhez kapcsolódik a nyelvi tudatosság kérdése is, ami annyit jelent, hogy anyanyelvünket még idegen környezetben, beszédhelyzetben is tudatosan vállaljuk.

Az 1. és 2. nevelési-oktatási szakasz egyik legfontosabb feladata, hogy a tanulókat jól megtanítsa anyanyelven beszélni, írni és olvasni. Később, a felső tagozatokban csak akkor lesznek képesek a különböző tantárgyak anyagának elsajátítására, összefoglalására és

elmondására, ha az anyanyelvükön értelmesen és gyorsan tudnak olvasni. Hasonlót állapíthatunk meg a tanulók írás- és beszédképességéről is. A tanulók a különböző ismereteket csak az anyanyelv ismeretével sajátíthatják el igazán, persze csak úgy, ha ezt birtokolják. Nem elég tehát egyes tantárgyakon belül a megfelelő magyar szavakat leírni, mert a tanulóknak ezzel nem fejlesztjük az anyanyelvi gondolkodást. A szakterminológiával díszített füzetekkel a tanulók nem tudnak mit kezdeni, mert nem tudják őket használni bizonyos folyamatok és természeti jelenségek elmagyarázására. A kilencosztályos általános iskolai oktatással bevezetett nyelvi csoportok (sajnos csak bizonyos tantárgyak esetében) és a kétnyelvű tankönyvek és az előkészületben lévő munkafüzetek jó megoldásnak bizonyulnak e probléma kiküszöbölésére.

Befejezésül még csak egy gondolat:

»A nyelv egy olyan kincs, mely percekben nem mérhető.«

LÉT ÉS NYELV

- Létnyelv – nyelvlét -

Kétségek kerítették hatalmukba, amikor nekikezdtem ennek az írásnak, azzal viszont azonnal tisztában voltam és vagyok, hogy személyes hangvételi soraim talán egyéneket, talán érdekeket sértenek, de mindenekelőtt olyan közösséget érinthetnek esetleg kellemtelenül, amely nagy vendégszeretettel, barátsággal és tisztelettel fogadott be, és tüntetett ki bizalmával - huszonhárom évvel ezelőtt, amikor ideköltöztem ...

Szándékom szerint távol áll tőlem minden személyeskedés, sértés vagy felelősségre vonás (leszámítva természetesen a saját felelősségemet), amikor talán kritikusabb hangon szólok arról, hogy miként látom a muravidéki magyar emberek nemzeti identitását, nyelvi önazonosság-tudatát az ún. kétnyelvű oktatás tükrében.

Huszonhárom éve pusztítom a Muravidék kenyerét, amely - szemben a Délvidék, vagy az anyaország kenyerével – nem morzsálódik, nem porlad, hanem nyolc napon túl is megtartja egészségét minden lekanyarított karéjában ...

Ugyanezt a nyelvi egységet – egészséget tapasztalom alkalomadtán, ha idősebb falusi emberek társaságába kerülök: szinte révületbe ejtenek az őrségi nyelv tájai, mint ahogy a táj, nyelve is magáért beszél ...

Huszonhárom Órségben eltöltött év talán kevés ahhoz, hogy az ember muravidéki-vé váljék (de ki valójában az igazi muravidéki?), ahhoz viszont éppen elegendő, hogy megélje ennek az (immár kettős) kisebbségi létnek valamennyi kétes, kétséges, kétségbeesett kétnyelvű járását ...

Amolyan belső gazdasági menekültje voltam, lettem, vagyok egy azóta már nem létező országnak: egy valamikori ún. autonóm tartományból egy valamikor volt ún. szocialista köztársaságba kerültem önkéntes jövevényként, és egy immár önállóvá lett állam polgárává váltam, amely időközben szinte valamennyi határát felszámolta ...

A határokat kerülvén, otthonra itthon lyukadtam ki, miközben egy furcsa versfelét véltem hallani, amely egyszerre szólt belőlem és kívülem:

<i>én lenni</i>	<i>szavak kínai falát</i>
<i>én nem tudni magyar</i>	<i>megmássza a halál</i>
<i>élni külföld élet</i>	<i>élet frázisait</i>
<i>pénz nyelv zászló</i>	<i>emberbőr kötésben</i>
<i>himmusz bélyeg</i>	<i>adják ki írók</i>
<i>elnökök vezérek</i>	<i>nemzeti irodalmak</i>
<i>előkotorni megfelelő</i>	<i>generálisai</i>
<i>ott ahova érek</i>	<i>és nem bírni nemzeti</i>
<i>mi meghalni mindnyájan</i>	<i>fogások erős szaga</i>
<i>úgyis téves csatatéren</i>	<i>csinálni külföldből</i>
<i>koponyánkból a habverő</i>	<i>portable haza</i>
<i>nyele kiáll</i>	<i>és menni külföld</i>
<i>világ</i>	<i>mit munkaengedély</i>
<i>pro – árijai</i>	<i>kofferban szalonna</i>
<i>világ</i>	<i>két kiló kenyér</i>
<i>kontra- árijai</i>	<i>nem látni</i>
<i>ez lenni vers</i>	<i>új látóhatár</i>

A versbéli két kiló kenyérnek, noha gyorsan morzsálódik, porlad, súlya van, de talán még ennél is nagyobb az a teher, az a tört magyar nyelv, amely az ittlétet dadogja ...

Domonkos István vajdasági származású, Svédországban élő költő, 1971-ben született versét, a „Kormányeltörésben-t”, amelyből egy részletet idéztem, meleg szívvel ajánlom mindenkinek, legyen honos vagy „dogyos”, helyes (akinek van helye – pl. a nap alatt) vagy helytelen, határon inneni, túli vagy határtalan, de vajon „Ó Európa hány határ?”

Az első világháborút követően sokan idegenek lettünk, (őseinkben, utódainkban) szülőföldjeinken, a második világhétség utáni diktatúrák pedig még tovább mélyítették a

mostoha anyaországok s a mostohaanyaországok közötti szakadékot, amelyek felett a kisebbségi lét hídjai egyre bizonytalanabban inogtak.

A végek nyelvében élő léte, létében élő nyelve, az általános bizalmatlanság és félelem légkörében hosszú évtizedekre, egészen mára szólóig a vélt vagy valós lojalitás kényszerzubbonyában lóg a levegőben a fejünk felett, Démoklész kardjaként ...

Idén, a magyar nyelv évében ünnepeljük Kazinczy Ferenc születésének kétszázötvenedik évfordulóját, s tisztelgünk annak az embernek, aki megújította, „újja szülte” édes anyanyelvünket (ismerik-e vajon más népek az édes anyanyelv fogalmának ízét?).

Idén, 2009-ben ötvenéves a kétnyelvű oktatás szűkebb pátriánkban, ahogy errefelé mondanák: „Ábrahámja van”. De ne feledjük, hogy a mi Ábrahámunk sötét, totalitárius rendszer csillagzat alatt fogant, s nem tudni pontosan, hogy születésénél a szülők félelme vagy a nyelvért felelős párt-pedagógusok hitbuzgó bábáskodása bírt-e nagyobb súllyal.

Bárhogy álljon is a dolog, nehéz elképzelni, hogy az ötvenes években, az önkényuralom évtizedeiben ne estek volna latba (párt) politikai érvek, érdekek, megfontolások akkor, amikor a kétnyelvű oktatás szikrája lánggra lobbant. Talán a történészek feladata lesz annak a feltárása, hogy miért nem csak ún. szakmai, hanem politikai kérdés is mindmáig ez a tabukkal övezett szörnyszülött. Tehettek-e volna mást, másként azok, akik nyelvünkért, létünkért a túlélést szem előtt tartva a kétes kétnyelvű oktatás mellett kardoskodtak a szocialista internacionalizmus és a testvériség – egység szólamainak hangzavarában? Ezt most még csak találgathatjuk. Annyi azonban biztos, hogy maguk is kényszerpályán mozogtak, a pártállam paranoiás, mindenkiben potenciális ellenséget feltételező kóros beidegződéseinek kényszerpályáján. A rendszer talán legneuralgikusabb pontja éppen a nyelvében élő nemzet volt. A szocialista államok és a kommunista szövetségek szótáraiban igen negatív, veszélyes, ellenséges kicsengése volt a nemzet, nemzeti nyelv, nemzettudat, nyelvtudat, nemzeti identitás, nyelvi identitás, nemzeti hovatartozás, nyelvi hovatartozás kifejezéseknek.

Nem sok kellett ahhoz, hogy lenacionalistázzanak, lefasisztázzanak, lesovinistázzanak, leirredantázzanak valakit, vagy egy népet, amely történetesen elveszítette forradalmait, vagy a vesztesek oldalán találta magát a világháborúk után. A Magyarország megcsonkításával keletkezett vagy megnövekedett nemzetállamok tűzzel-vassal bizonyítani akarták

az új területekhez való jogukat, az adott területhez tartozó gyökereiket. Ezzel szemben Magyarországot (vagyis ami még megmaradt belőle) „elő- és utóítéletekkel” sújtották, a szomszédos államokban rekedt magyarok léte és nyelve pedig állandó célpontja volt a rezsimeknek. Ebben a veszélyeztetett léthelyzetben, ebben a zavaros hungaro – balkáni mielőben talán valóban okosabb volt engedni a győzteseknek, behódolni a túlerőnek, megpendíteni az internacionalizmushoz közelebb álló kétnyelvű oktatás disszonáns húrjait, és a túlélés reményében ideig-óráig feláldozni a magyar nyelvet. De ne feledjük hogy az új, 1959-ben született kétnyelvűségi oktatási modellt a Muravidéken a félelem és a szorongás izzadságszaga hatott át, s ez az ötvenévnvi félelem a „féltség”, félzség, félreérthetőség, a félnyelvűség gyökere.

A legnagyobb jóakarattal sem lehet intézményesített, vagy bármilyen nyelvi egyenjogúságot teremteni ott, ahol a mindenkori háborúk hol győztes, hol vesztes felei élnek együtt; a mindenkori többség nyelve akarva akaratlan dominánssá válik, legyen szó vegyes házasságokról, közeletről, iskoláról. Ezt a többségi nyelvi dominanciát tükrözi a kétnyelvűnek nevezett muravidéki oktatási minta is, amelyet éppen ezért nem is szabadna kétnyelvűnek aposztrofálni. Annak ugyanis, hogy az oktatás mindkét nyelven azonos szinten folyjék, vagyis valóban kétnyelvű iskoláról beszélhessünk, magától értetődően az volna a feltétele, hogy valamennyi pedagógus anyanyelvi szinten bírja úgy a többség, mint a kisebbség nyelvét. Tekintettel arra, hogy a tanárok többsége, még csak „közéiskolai fokon” sem tud két nyelven tanítani (és itt elsősorban a többség nyelvét beszélő oktatókra gondolok), természetes, hogy a tanítás is felemás eredménnyel jár, legalábbis a magyar nyelv szempontjából, mivel az minden körülmények között csorbát szenved. Fontos azonban felhívni a figyelmet arra, hogy a tanárok „csak” végrehajtói egy rosszul kitalált (mert nem megvalósítható) tanítási rendszernek, éppen ezért nem gondolom, hogy a pedagógusokat kellene elmarasztalni a kétnyelvű oktatás csődjéért. Sok felesleges és végtelenül destruktív feszültséget, nézeteltérést, ellenállást, előítéletet lehetne levezetni a pedagógusok körében, de a szülők, tanulók, és a muravidéki értelmiség házatáján is, ha „rendeznénk végre közös dolgainkat”: például de-idealizálnánk és a tabuk megszegését kísérő vélt vagy valós büntetésektől nem tartván feloldanánk ezt az ötven éve nyomasztó terhet.

A kétnyelvű oktatás véleményem szerint az elmúlt totalitárius rezsim terhes öröksége, amelyet megszenvedett a többség és kisebbség egyaránt.

Adott körülmények között ugyanis az a jellemző, hogy a kisebbség előbb-utóbb úgyis elsajátítja a többség nyelvét, de a többség is mutat bizonyos hajlandóságot arra, hogy a kisebbség nyelvét megtanulja. Ha viszont a többségi nemzet tagjait arra kényszeríti a hatalom (mint ahogy ez a kétnyelvű ez esetünkben a kétnyelvű oktatás történetében megessett), hogy kötelezően tanulja az oktatási intézményekben a kisebbség nyelvét, akkor ez szükségszerűen ellenállást, a kisebbség (és nem a hatalom) elleni ellenérzést generál, a kisebbségben pedig tovább növeli az amúgy is meglévő félelmet és bizonytalanságot. Úgy is mondhatnánk, hogy a többség, vagyis a muravidéki szlovénység akarata és beleegyezése nélkül keveredett bele (a politika révén) a kétnyelvűségi oktatás malmaiba (örlődve benne), és ezen a réven áldozatává is vált egy olyan játszmának, amelynek játékszabályait a jugoszlávizmus jelmezébe bújtatott pártideológia elméleti és gyakorlati megvalósítói diktáltak valamikor.

A mesterségesen létrejött, létre hozott vagy kieszközölt, netán manipulált népszavazás útján létesült államok természetesen, maguktól estek szét, saját belső ellentmondásaik, hazugságaik eredőjeként. Nem volt ez másképpen az egykori Jugoszláviával sem. A „jugoszlávság” (valaha létezett ilyen nemzeti hovatartozás is: leginkább a vegyes házasságokból született gyermekek választották – jobb híján – maguknak ezt a furcsa nemzeti – nyelvi identitást) szocialista – kommunista mezében tetszelgő nagy szerb nacionalizmus (félretéve minden testvériséget és egységet, minden internacionalizmust), atombombaként robbantotta szét a délszláv álmot, államot. Ez a volt kirakat-ország, a maga specifikus szocialista öngazgatásával és ún. el nem kötelezettségével, öndicsérő kórusával, kényszeres öngazolásával, sok tekintetben emlékeztet arra a muravidéki kirakatra, amelyben a kétnyelvűnek nevezett oktatás trónol a világ csodájára és a magunk „dicsőségére”.

Ahogy az öngazgatást sem sikerült „öngazolni”, és nyom nélkül eltűnt, úgy a kétnyelvű oktatás is, a maga intézményeivel, a nyelvvesztés illetve nyelvromlás – nyelv csere nyilvános fórumaként működik immár ötven esztendeje. Ötven év, kétszázötven év...

Talán éppen most, a magyar nyelv évében, a kétnyelvű oktatás ötvenedik szomo-

rú évfordulóján lehetne valamit kezdeni, de nem újabb reformokkal kísérletezni, hiszen (mint láttuk) a diktatúrákat sem reformokkal szüntették meg.

De valójában mivel is kellene kezdeni valamit, és mit is kéne tulajdonképpen kezdeni, kinek, hogyan, miért és hol? Mert az örökség valóban terhes!

Az elmúlt kilencven esztendőben az egymást követő nemzedékek zsigereibe idegződött az önmagával határos haza- és nemzet tudathasadásos képze. Az (anya)ország megszerte került magától, hét határ, hét halál, hét újjászületés választ el bennünket magunktól ...

Kiindulhatnánk például ebbel a József Attilai hetesből, a „Hetedik”-ből, egészen pontosan Hetésből. Kezdhethnénk éppen a nyelvvel, dadogó, kétrét hajlott lényelvünkkel. Vezérelhetne bennünket is, mint Kazinczyt, a szép szavakba vetett hit az „örség” nyelvében, az Örségben, nyelvörségben ...

Minden jel arra vall, hogy a „világ sírköve alatt” megyünk ugyan, de mégis csak mi vagyunk azok a bizonyos „Hetedik”-ek, akik a 24. órában túllépünk a saját árnyékunkon, kilépünk hasadt nyelvi beidegződéseink bűvös köréből és tovább robogunk József Attila expresszvonatain, amelyeket a szép szavak „igazítanak” ...

Meggyőződésem, hogy a híresztelésekkel ellentétben, lenne jövője egy kellő hittel, hozzáértéssel, akarattal, összefogással, körültekintéssel előkészített új magyar egynyelvű oktatási modellnek Muravidéken, amely szavatolná a nyelv megmaradását, tisztaságát, erősítené a még tömbben élő, de szórványokra szakadt közösségek nyelvi, nemzeti azonosságát. A muravidéki magyar értelmiség talán azzal tehetne legtöbbet az ittlétért, ha mindennek előtt hinni tudna magában, nyelve erejében, s ezt a hitet közkinccsé is tudná tenni. Szülőket, pedagógusokat, gyerekeket, politikusokat stb. lenne képes meggyőzni a magyar nyelvű oktatás fontosságáról. Nemcsak írott és kimondott szóval, tettekkel is bizonyosságot tenne ezen a réven az „oktatók és tollforgatók” hada rátermettségéről, érettségéről, felelősségérzetéről nyelve-, nemzete iránt. Elfogadni és beletörődni abba, hogy az asszimiláció visszafordíthatatlan, cinikus önámítás, amely az írástudók hitetlenségét, hiteltelenségét, tehetetlenségét, örökölt ambivalenciáját tükrözi ...

Nem tartok lehetetlennek egy olyan, a magyar nyelvért és az egynyelvű oktatásért folytatott kampányt szűkebb páttriánkban, amely a média bevonásával arra tenne kísér-

letet, hogy visszaadja a Muravidéken az embereknek a magyar nyelv tekintélyét. Annak sem volna talán akadálya, hogy uniós pályázati forrásokból (is) biztosítsák a visszaállított egynyelvű magyar oktatási tervezet anyagi alapjait.

Egy magas szintű, jól szervezett egynyelvű oktatási modellben természetesen kiemelt helyet kapna a többségi nemzet nyelve, kultúrája, történelme és a helyi tájnyelv mellett a világnyelvek is a megfelelő súllyal szerepelnének.

Ideális esetben a tanítás a meglévő kétnyelvű oktatási intézményekben folyhatna (óvoda, általános iskola, középiskola), kezdetben természetesen kísérleti jelleggel, ahol a többségi nemzet tanulói is elsajátíthatnák a magyar nyelvet és irodalmat, illetve tanulhatnák a magyar történelmet stb.

A távolabbi vidékek diákjait akár kollégiumi ellátásban is lehetne részesíteni, egy további lépésként pedig iskolai diákothon is helyet kaphat egyazon épületben (pl. a volt és jelenleg üresen, kihasználatlanul álló ún. kétnyelvű középiskola épületében).

Az egynyelvű magyar oktatási minta előkészítésénél alapvető fontosságúnak tűnik a tengermelléki olasz kisebbséggel való kapcsolatteremtés, illetve kapcsolattartás. Az alig háromezer lelket számláló őshonos szlovéniai olasz kisebbség léte az élő bizonyíték arra, hogy egészséges nemzeti öntudattal, az anyanyelv messzemenő tiszteletével, amelyet náluk az egynyelvű olasz oktatás biztosít, egy önhibáján kívül kisebbségi sorsra jutott közösség megőrizheti tartását, méltóságát, elejét veheti az asszimilációnak, anyanyelve romlásának, vesztésének, a kevert, vagy félnyelvűségnek, és megmaradhat.

Az olasz nyelv presztízse persze a legsötétebb diktatúrák idején sem veszett el, de azt se feledjük, hogy Olaszország sohasem bánt mostohán idegenbe szakadt fiaival. A latin nyelv és kultúra, a Római Birodalom örököseinek, az olaszoknak, talán könnyebben megy az önazonosság érzés, mint nekünk magyaroknak, annál is inkább, mert nem indoeurópai ragozó nyelvünkkel, Ázsiából hozott szokásainkkal még a kereszténység felvétele után is „idegen testként” ékelődünk be az indoeurópai nyelvek és a zsidó-keresztény kultúra körébe. De azért igyekszünk, néha túlságosan is, s gyakran saját rovásunkra is írható, ha ebben a túl-igyekezetben el-elveszünk néhanapján.

Közhely, hogy az anyaország kedvező társadalmi, politikai, gazdasági, kulturális stb.

megítélése a világban milyen éltető – megtartó erővel bír a határain kívül került, kisebbségbe jutott nemzetrészekre.

A második világháború után a szomszéd országok „nacionál-bolsevista” rezsimjei és az anyaországot parazita módon kiszipolyozó szovjet uralom lehetetlenné tette, hogy „otthonról” bármiféle segítségre számíthasson a magával határos magyarság. Az ún. rendszerváltás- változás sem hozott gyökeres változásokat Magyarország pozitívabb külhoni megítélésében, de a jelenlegi (2009. május) posztkommunista – szociálliberáli elit sem bánik felelősséggel velünk.

Arday Lajos: „Nyelv, identitás, oktatás” című írásában (Muravidék 14. sz. 64. oldal) leszögezi, hogy „A kis létszám ellenére erősebb a magyar nemzettudat és jobb a helyzet Szlovéniában, ahol az alig hétezeres magyarságnak garantált parlamenti képviselője, művelődési intézete, újságja, rádiója, tévé adása, négy két-tannyelvű alapiskolája, egy középiskolája, és egyetemi tanszéke van. Európában is egyedülálló jelenség, hogy az említett iskolákban a többségi szlovén gyerekek is kötelezően tanulják a kisebbségi nyelvet ...”

Az idézet tényei valóságok, mégis éppen a szlovéniai magyarság beszéli legkevertebben anyanyelvét Kárpát-medencei viszonylatban. A kétnyelvűség „szórol-szóra” valósul meg az iskolában és a köznyelvben, ami azt jelenti, hogy az egyik nyelven elkezdett mondat/mondandó a másik nyelven, nyelvén folytatódik. A többség, kisebbség nyelveinek - szavainak járása bábéli zavarossággal pereg a „magyarul” beszélők tudta vagy akarata nélkül. Tekintettel arra, hogy a nyelv nem csak szerv, hanem egyszerre szer is, a gondolkodás és a beszéd (kommunikáció!?) eszköze (értsd: ész – keze), belátható, hogy egy ilyen felemás szerszámmal, mint amilyen a kevert nyelv, nem születhetnek igazán mélyenszántó magvas gondolatok. A „belső beszéd” is, és a kimondott, leírt beszéd is zagyvává sekélyesedik, elsilányul, ami aztán visszahat a (magyarul) beszélőkre, zavart okoz a fejekben, kiszolgáltatottá teszi azokat, aki ezen a réven érintkeznek.

Szerencsére vannak még lelkes mindenre elszánt, felelőségük teljes tudatában oktató pedagógusok, akiket nyugodtan tekinthetünk nyelvünk igazi őreinek. „talpig nehéz” nyelv-hűségükért több megbecsülést érdemelnének attól a közösségtől, amelyért „mindig, mindenütt megméretnek” ...

A magyar nemzetiség kollektív és egyéni jogai megvalósításáért harcolva ne tévesz-
szük szem elől, hogy ha nem vigyázunk, lassan elfogynak azok a kollektívák és egyének,
akiket ezek a bizonyos jogok illetnek, s néhány év vagy évtized múltán néhány utcanév,
emlékmű, épület, „levéltári anyag”, meg a temető sírkövei lehetnek a tanúi ittvoltunknak,
és nem élők, magyarul beszélő emberek ...

De remélhetőleg nem ilyen sötét a jövő! Amióta az Európai Unió tagjai lettünk, or-
szágaink földrajzi határai elvesztették több évszázadra (ezredre) visszamenő jelentőségü-
ket, a történelmi, politikai vasfüggönyök megszűnésével talán az emberekben is átszakad-
nak a mesterségesen emelt védőgátak, amelyek kordában tartották nemzeti-nyelvi önazo-
nosság-tudatunkat. A gondolatoknak, eszméknek, érzéseknek anyanyelvi mederbe való
visszaterelése és szabad folyása újjáélesztheti a kétnyelvű oktatás révén agyonszabályozott,
mesterséges keretek közé kényszerített, kizárásra ítélt zavaros (nyelvi) állóvizeinket.

Talán egy nyelvi, egy-nyelvi „fokgazdálkodással” levezethetjük és egészséges meder-
be terelhetjük a globalizációnak nevezett szökőár nemzeti létet, nemzeti nyelvet veszélyez-
tető óriáshullámaid is ...

Nem hiszek a véletlenekben, s ha a sors a határvidékre vagy az Őrségbe jelölt ki ben-
nünket őrségre, nyelvőrségre, akkor az a dolgunk, helytálljunk a strázsán, elhiggyük, elhi-
tessük: ha az anyanyelvet vigyázzuk, akkor az emberlétünket is őrizzük, amiért érdemes
megállni egy szóra, egy magyar szóra, egyszóra!

*Őrzők, vigyázzatok a strázsán,
Az Élet él és élni akar,
Nem azért adott annyi szépet,
Hogy átvádoljanak most rajta
Véres s ostoba feneségek.
Oly szomorú embernek lenni*

*S szörnyűek az állat-hős igék
S a csillagszóró éjszakák
Ma sem engedik feledtetni
Az ember Szépbé-szött hitét,
S akik még vagytok, őrzön, árván,
Őrzők: vigyázzatok a strázsán.*

Ady Endre: *Intés az őrzőkhöz*, részlet

Lét és nyelv

Megerősíteném a kisebbségi és regionális nyelvek Európai Unión belüli ismert védelmezőjének, Terry Davisnek a szavait, aki szerint a regionális és kisebbségi nyelvek a kulturális gazdagságunk és sokszínűségünk kifejezői.

A nyelvi változatosságról szólva először saját magamnál kezdeném. Az anyanyelvem horvát. A Velika Polana-i általános iskolába jártam. A középiskolai tanulmányaimat Mariborban, az egyetemi tanulmányaimat pedig Ljubljanában folytattam. Kétnyelvű területen álltam először munkába.

A férjem magyar, a lányaink pedig mind a szlovén, mind a magyar nyelvet beszélik, és eredményesek a kétnyelvű általános iskolai és középiskolai oktatásban, Lendván. A családban mindkét nyelvet beszéljük. Sok történetet mesélhetnék a családunk nyelvi együttéléséről. Egy tapasztalatomat megosztom Önökkel. A férjem családjában a magyar a társalgás nyelve. Amikor az idősebb lányunk még egészen kicsi volt, a férjem szülei és nagyszülei, akik kevésbé beszélték a szlovén nyelvet, nagyon igyekeztek vele szlovénul beszélni. Ekkor szépen megbeszéltük, hogy a gyermekekkel magyarul beszéljenek, hiszen ténylegesen azt kívántam, hogy a gyermekeim elsajátítsák a magyar nyelvet. És valóban mindketten beszélnek magyarul, mellest az idősebb még érettségi vizsgát is fog tenni magyar nyelvből mint környezetnyelvből. Jól tudjuk, hogy mi történhet hasonló esetekben. Elsősorban akkor, ha a család nem kétnyelvű területen él. Személyes véleményem a gyermekek magyar nyelvre tanításáról a egyes családokban az, hogy amennyiben a gyermeket nem tanítjuk meg mindkét nyelvre, megfosztjuk egy olyan élettapasztalattól, amiből az élete során csak haszna, előnye származna.

A kétnyelvűség számomra személyesen mindig külön kihívást jelentett, elsősorban pedig hozzáadott értéket a családban és a környezetben. Tudatában vagyok, hogy mindannyiunk számára, akik kétnyelvű területen élünk, az lenne a legjobb, ha mindkét nyelvet birtokolnánk. Ez lenne az ideális, a valóság azonban sajnos más. Éppen ezért még fontosabb

a türelmesség, az egymás iránti tolerancia, attól függetlenül, ki mennyit és mit tud, amelyek mindkét nemzetiség párbeszédre és kommunikációra való érettségéről tanúsodnak.

El kell ismernünk, hogy a kétnyelvű közösségekben a kisebbségi nyelvnek jobban kell törekednie a megértésre, mint az erősebb és presztízst élvező állami nyelvnek. Életképes pedig csak úgy maradhat, ha a használat három fontos területét fedi: a közigazgatás, az oktatás és a szakmai tevékenység területét.

Épp a funkcionális kétnyelvűség fejlesztése az, amelyhez a családon és az óvodán kívül a kétnyelvű iskola is a legnagyobb mértékben hozzájárulhat.

Ha megvizsgáljuk A regionális és kisebbségi nyelvek európai chartájában rögzített nevelési és oktatási célokat, meglepéssel állapíthatjuk meg, hogy e céloknak nálunk az általános iskolai nevelési-oktatási folyamatban mindvégig következetesen eleget teszünk. A nevelési-oktatási céljainkban tágabb célokat is megfogalmaztunk, amelyek magukba foglalják a kisebbségi nyelvek iránti tiszteletet, megértést és türelmességet, és nem csupán a kisebbségi nyelv lehetővé tételét, hanem az aktív használatát a munka és az élet minden területén a kétnyelvű térségben.

- Úgy vélem viszont, hogy következeteseknek kellene lennünk a kisebbségi nyelv bevezetésében az oktatás minden szintjén (szakmai, főiskolai és egyetemi oktatás).
- A sajátos nevelési igényű gyermekek képzésére a nemzetiségileg vegyesen lakott területen is több szakmai figyelmet kellene fordítani. Itt a tankönyvek, munkafüzetek megfelelőségére gondolok, a gyógypedagógusok és más szakemberek (logopédusok, pszichológusok) speciális képzésére, akik így jobban fel lennének készülve a kétnyelvű iskolákban végzett munkára (a kétnyelvű oktatás didaktikája).
- Tudjuk, hogy az említett iskolákban az egyéneket individuálisan kell kezelni, ezért a nyelvnek nem szabadna akadályt jelentenie a jó kommunikációban. Szlovéniában az egyedüli speciális programmal működő kétnyelvű iskola a miénk, ezért magunk kezdtük el a tankönyvek és munkafüzetek fordítását a magyar nyelv mint anyanyelv és környezetnyelv, továbbá a szlovén nyelv mint környezetnyelv tanításához. A Szlovén Köztársaság Oktatási Intézetével arra törekszünk, hogy a többi oktatási anyag is le legyen fordítva magyar nyelvre.

- Néha alkalmunk van magyar nyelvű előadások (bábjátékok és egyéb előadások) látogatására, de be kell ismernünk, hogy a nyelv, amit a magyar hivatásos színészek használnak, a tanáraink és tanulóink számára túl magas szintű, ezért kérjük, hogy a vendégségbe hívott produkciók tervezésekor valaki ezt a szempontot is tartsa szem előtt.)
- Az iskolánkban minden nyelv tiszteletére törekszünk, itt a roma nyelvre is gondolok, amelyet kivált a fiatalabb tanulók nagymértékben használnak.
- Következetesek vagyunk az egyes kultúrák hagyománya tiszteletének ösztönzése terén, a kultúrák vegyülését értéként kezeljük, az iskolánkban ugyanis ez eredményesen megvalósul, hiszen az iskolát szlovén, magyar és roma gyerekek látogatják. Énekelnek, táncolnak, szavalnak azon a nyelven, amit a legjobban birtokolnak, vagy amelyen szeretnének.

A többnyelvűség hozzájárul a türelmességhez, a toleranciához és kölcsönös tisztelethez.

- Az európai szabályokkal összhangban pedig egyre inkább jelen van nem csupán a nemzeti és őshonos kisebbségek iránti tisztelet és gondoskodás, hanem a nem őshonos kisebbségek iránti is.
- Az ünnepélyeink, találkozóink, sportrendezvényeink, bemutatóink több nyelven folynak, hiszen így tartjuk tiszteletben az egyén elidegeníthetetlen jogát, hogy a magán- és a nyilvános életben a saját nyelvén fejezze ki magát.
- Törekszünk a magyar nyelv tudásszintjének emelésére, a tanárok továbbképzésének különféle formáin keresztül is. Ennek érdekében sokat tesz a Szlovén Köztársaság Oktatási Intézete és a nemzetiségi intézmények is.
- A Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéken célszerű lenne talán elgondolkodniuk egy néhány szemeszteres magyar nyelvi képzés bevezetéséről a kétnyelvű általános iskolák leendő gyógypedagógusai számára, akik így behatóbban megismerhetnék a magyar nyelvet és kultúrát.

Ha a felsoroltakat igyekezni fogunk megvalósítani, a nyelv léte nem lesz kérdéses.

Az anyanyelv iránti gondoskodás – a sajtóban is

Amikor a szervezőktől felkérést kaptam, hogy vegyek részt a kerekasztal-beszélgetésen, s gondolkodtam, mi is az, ami meghatározza az anyanyelvemet, anyanyelvünket itt a Muravidéken, az „anyanyelv a kétnyelvűségben” volt az első gondolatom: a gondolat, melyet „pizskozatban” kis referátumom címének is adtam, nem eredeti, hiszen a Maribori Magyar Tanszék megalapításának 15. évfordulója alkalmából rendezett tudományos emlékülés 1996-ban e cím alatt zajlott, majd kiadvány is megjelent e címmel, de nem változtattam, mert úgy gondolom, hogy ez a szókapcsolat határozza meg a legvelősebben a muravidéki magyarság anyanyelvének helyzetét ma is.

És e kétnyelvűségi helyzetben, e kisebbségi kétnyelvűségi életformában nagyon fontos, hogyan éljük meg a nyelv szerepét és milyen nyelvi tudattal jellemezzük önmagunkat és nyelvi környezetünket.

(Tudjuk: a mérce valahol az anyanyelv és a környezetnyelv magas fokú ismerete)

A nyelvészek azt mondják – éppen az elmúlt napokban beszéltem két nyelvi lektorral, a maribori és a ljubljanoi egyetem magyar lektorával –, hogy a kétnyelvű személy egy sajátos beszélő, akit önmagában kell vizsgálni, nem az egynyelvűekkel összehasonlítva, mert anyanyelvét másképp beszéli, mint az egynyelvű anyaországbeliek.

A kétnyelvű nyelvváltozata, nyelvváltozatai egy más minőséget képeznek – és semmiképpen sem kell neki nyelvi kisebbségi érzésektől szenvednie.

Ezt – mindennapi nyelvhasználóként – jó hallani és jó lenne tudatosítani is, mert a gyakorlatban nem mindig van így.

A Muravidéken tudjuk – legalább is, úgy gondolom, azok nevében mondhatom, akik nem Magyarországon tanultunk tovább –, hogy nyelvi kompetenciánk nem egyforma, bizonyos szinten alulmarad a magyarországi nyelvi normával szemben.

Ennek ellenére – és itt saját példával szolgálok –, hogy a magyar nyelvet mint szakmám alapeszközét naponta használok, és igyekszem nyelvi műveltségemet gyarapítani, gyakran visszaemlékszem, hogy kezdő újságíróként, szlovén oktatási környezetből érkezve mennyire gyér szakkifejezési tudásom volt, így – bár a nyelvészek most megdorgálnának, mert ezt nem szabadna éreznünk – a nyelvi elmaradás, illetve alulmaradás vitathatatlan tényként van jelen.

És ez a kisebbségi kétnyelvűségi nyelvhasználat tükröződik a muravidéki magyar sajtónyelvben is. A sajtónyelvnek természetesen vannak specifikumai egynyelvű anyaországi környezetben is, a mi külön specifikumunk (nevezzük inkább így: hátrányunk, hiányosságunk?) viszont a szegényebb szókészlet, a szlovén tükörszavak használata, a szlovén mondatszerkezetek alkalmazása. Mindezeket természetesen igyekszünk kiküszöbölni és kétségtelenül vannak pozitív kivételek is - másrészt viszont ezek a jelenségek Muravidéken szinte elfogadott nyelvi helyzetet jelentenek.

Külön kiemelném például az intézmények, az állami igazgatási szervek stb. neveinek fordítását. A magyarországi és a szlovéniai közigazgatási intézményrendszer nem azonos, a magyar terminológiát nem tudjuk egy az egyben alkalmazni, így szinte szabad fordításokra kerül sor: ezeket a magyarra fordított intézményneveket vagy tisztség-megnevezéseket legtöbbször a média teszi elsőként nyilvánossá és valamilyen módon közhasználati normát alakít ki belőle. S itt arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy célszerű lenne egységesíteni ezeket a fordításokat, hogy egy-egy intézmény, szervezet nevét mind a három médium – gondolok az újságra, a tévére és a rádióra - egyformán használja. Mindez - a nyelvészekkel, lektorokkal egyeztetve a legmegfelelőbb változatot - egy kis kézikönyvben vagy internetes változatban, melyet folyamatosan bővíteni lehetne - esetleg meg is jelenhetne.

Tény, hogy úgy mind általában a nyelv – mert ami él, az változik - , a muravidéki magyar sajtónyelv is az elmúlt évtizedek során változott, és szerintem – minden említett sajátosság és – mondjuk ismét - hiányosság ellenére, pozitív irányban.

Persze, van még rengeteg csiszolni való, és mindig lesz is - tudatában a média jelentős szerepének a nyelv használatában és az identitástudat fenntartásában ezt a »csiszolást« az anyanyelvünk iránti felelős gondolkodás kell hogy jellemezze.

A kilencosztályos kétnyelvű általános iskola és az új kétnyelvű oktatási modellek

(didaktikai és módszertani útmutató)

BEVEZETŐ

Muravidék nemzetileg és nyelvileg vegyes területein működő kétnyelvű általános iskolák szerves részei a Szlovén Köztársaság oktatási rendszerének. Ugyanúgy vonatkoznak rá minden, a nevelés és oktatás területén érvényes törvények, törvényjellegű szabályzatok, előírások, munkairányzatok és utasítások. A kétnyelvű általános iskola szerepe és feladata pedig szabályozva van még Az olasz és a magyar nemzeti kisebbség oktatási és nevelési különjogairól szóló törvényben is (ZPIMVI, 2001.05.04.).

A kivitelezési utasítások a kétnyelvű általános iskolákban meghatározzák a kilencosztályos programok alkalmazását, törvényes alapjai az új kétnyelvű oktatási modelleknek és meghatározzák azokat a feltételeket, amelyek biztosítják a kétnyelvű iskolák céljainak és feladatainak a hatékony megvalósítását.

A Szabályzat a normatívákról és sztenderekéről, valamint a munkahelyek létesítésének elemeiről, amelyek alapjai a 9-osztályos általános iskolai program megszervezésének és finanszírozásának állami költségvetési eszközökből a kétnyelvű általános iskolákban rendezi az utasításokkal bevezetett kétnyelvű programokhoz a szükséges tanári feltételeket.

KÉTNYELVŰ OKTATÁS

AZ I. NEVELŐ-OKTATÓ PERIÓDUSBAN

A kétnyelvű általános iskola módosított óratervében néhány tantárgy csökkentett óraszámmal rendelkezik. Ennek ellenére a kétnyelvű általános iskolának is minden tantárgynál meg kell valósítania a tanterv által előírt célokat. Ezen tantárgyak céljai (pl. környezetismeret, képzőművészet, stb.) a tantárgyköziségben valósulnak meg (főleg szlovén és magyar nyelvnél). A tanító tervezése során (éves, havi, heti és napi) előre látja e célok megvalósításának lehetőségeit.

A „többi tantárgy” esetében a szlovén és a magyar nyelv tannyelv. A két nyelv közti használati arányt egy-egy osztályban és iskolában a tanulók nemzetiségi összetétele határozza meg.

Az általános iskoláról szóló törvény 38. cikkelye kimondja, hogy az első osztályban párhuzamosan taníthat az osztálytanító és az óvónő. Mivel a program nem engedélyezi, hogy az óvónő önállóan tanítson, így biztosítani kell a nyelvek kétszintű oktatásához a szakképzett pedagógust (szlovén és magyar nyelv mint anyanyelv és környezetnyelv).

Az első nevelő-oktató periódusban a SZK Általános Oktatási Szaktanácsa kivitelezési utasításával összhangban (2001.05.31) az osztályban két tanító tanít, egyik szlovén nyelvű oktató, a másik magyar nyelvű. A tanítás az „egy személy-egy nyelv” elve alapján folyik.

1. Az „egy személy-egy nyelv” kétnyelvű oktatási modell

1.1. A pedagógiai koncepció fontos alapelvei:

Világszerte keresik a hatékonyabb idegen/második nyelv elsajátításnak különböző lehetőségeit. Eljutottak azokhoz a „rejtett tartalékokhoz”, amelyek a gyermekkori nyelvi fogékonyságban, pszicholingvisztikai, szociolingvisztikai sajátosságokban rejlenek. E célok és felismerések tekintetében optimálisak az egyre jobban elterjedt két tanítási nyelvű iskolák, ahol a tanulók már néhány hónap elteltével képesek arra, hogy idegen

nyelven is egyszerű mondatokkal kommunikáljanak. A 6-7 éves korosztály életkori sajátosságaihoz tartozik, hogy gátlás nélkül, játékos tevékenységeken keresztül sajátítja el a másik nyelv alapjait, és szinte észrevétlenül jut meghatározott ismeretek birtokába.

Amellett, hogy a szakma a kétnyelvű oktatásban az „egy személy–egy nyelv” módszert a nyelvek felosztásának optimális stratégiái közé sorolja, a kétnyelvű iskolában e modell értelemszerűen támaszkodik a nemzetiségileg vegyes családokban és az óvodában már bevált két nyelven zajló, „természetes” kommunikációs készségfejlesztésre.

Minél fiatalabb a gyermek és minél alacsonyabb a tanuló nyelvi fejlődési foka:

- annál inkább ajánlatos „a különböző nyelveket egy-egy személyhez kötni”
- annál fontosabb a két nyelv közti világos határvonal megteremtése,
- annál ajánlottabb olyan módszert választani, amely a tannyelvek mindegyikét a beszédhelyzet egy meghatározott eleméhez köti (személyhez/TANÁR, térhez/JÁT-SZÓAROK, alkalomhoz/CSOPORTMUNKA stb.)

1.2. Az „egy személy-egy nyelv” modell célkitűzései:

- Mindkét tannyelvet a lehető legegyszerűbb helyzetbe hozni (50%:50%), hogy ne jöjjön létre a nyelvi alárendeltség.
- Az idő racionálisabb kihasználása (2 tanár párhuzamos munkája) és a tantervben kitűzött célok teljesítése.
- Az I. nevelési-oktatási szakaszban a tanuló az ismeretek túlnyomó részét az anyanyelven sajátíthassa el.
- Az anyanyelv megfelelő helyzete a tanulók nyelvi és kommunikációs fejlődésében az alapja legyen a második nyelv sikeres elsajátításának.
- A gyerekek kommunikációs képességei mindkét nyelven és különböző beszédhelyzetben fejlődjenek.

- A két nyelv kisebb keveredése: pl.: a szlovén szavak használata magyar tükörfordításban és fordítva.
- Juttassuk a szlovén csoportos tanulókat a harmadik osztály végére alapszintű nyelvtudáshoz.
- Alakítsuk ki a tanulók nyelvtanulás iránti pozitív hozzáállását.
- Ösztönözzük a tanulókat a második nyelven való kommunikációra, s ehhez teremtünk olyan légkört, amelyben önbizalmuk fokozatosan fejlődik.
- Célunk, hogy az életkori sajátosságoknak megfelelő témákban tudjanak második nyelven is írásban és szóban megnyilatkozni, véleményt nyilvánítani. Tudjanak beszélgetést kezdeményezni, folytatni, és a második nyelvet a hétköznapi kommunikációs helyzetekben használni.
- A második nyelvi oktatásban nagy szerepe van a motorikus és emocionális elemeknek, a tárgyakkal való manipulálásnak, a rajznak, az imitációs mozgásnak, az énekes és táncos játékoknak. Emiatt adni kell nagy jelentőséget a készségtárgyak, pl. énekzene, rajz, technika és testnevelés második nyelven való oktatásának is.
- A nyelvi kommunikációval erősíteni a tanulók nemzeti identitását.
- A két tanár egymás közti kommunikációja – mindegyik a saját nyelvén – fejlessze a vegyes környezet „nyelvi kommunikációs mintáját”: a példaképek jelentősége.

1.3. A pedagógus szerepe

- A kétnyelvű általános iskolában olyan pedagógusok tanítanak, akik mindkét nyelvet beszélnek. A „személyhez való nyelvkötődési modell” lehetőségét biztosítja, hogy a pedagógushoz saját anyanyelve kötődjön. Itt fontos az igazgató szerepe a teamek/párok formálásában. A nyelv személyhez/tanárhoz való kötése során célszerű a szlovén tannyelvet ahhoz a tanárhoz kötni, aki a szlovén nyelvet mindkét szinten tanítja (anyanyelvi és környezetnyelvi), és ugyanígy kell tervezni a magyar tannyelv személyhez kötését is. (ábra_1)

1. osztály:

ábra_1

TANÁR		SZNY/1 - 6 óra SZNY/2 - 3 óra szlovén nyelv kötése a tanárhoz (13 óra)
--------------	--	--

ÓVONŐ		magyar nyelv kötése a tanárhoz (13 óra)
--------------	--	---

TANÁR		MNY/1 – 6 óra MNY/2 - 3 óra
--------------	--	--------------------------------

2. és a 3. osztály:

TANÁR		SZNY/1 - 6 óra SZNY/2 - 4 óra szlovén nyelv kötése a tanárhoz (13 óra)
--------------	--	--

TANÁR		MNY/1 – 6 óra MNY/2 - 4 óra magyar nyelv kötése a tanárhoz (13 óra)
--------------	--	---

- A nyelvek személyhez kötésével arra törekszünk, hogy a tanulók és a tanárok közti kommunikáció azon a nyelven történjen, amely az adott tanárhoz kötődik.
- A tanító tervezése során (éves, havi, heti és napi) előre látja az oktatási-nevelési célok megvalósítását. A tanítói párok/ teamek az osztály foglalkozását együtt tervezik. Az éves és a napi tervet két nyelven készítik el (mindkét pedagógus a saját anyanyelvén).
- Az óravázlatokban a tartalmi tervezésen kívül nagyon fontos figyelmet fordítani a nyelvi tervezésre is. Mindegyik tanár külön-külön tervezi az óra nyelvi kivitelezését, szem előtt tartva a szlovén illetve magyar tanulók kommunikációs képességeit. Meg kell tervezni, melyik célokat fogják anyanyelvi és melyik célokat környezetnyelvi szinten elérni a szlovén csoporttal és melyeket a magyar csoporttal.

1.4 Az „egy személy-egy nyelv” modell didaktikai és módszertani vonatkozásai

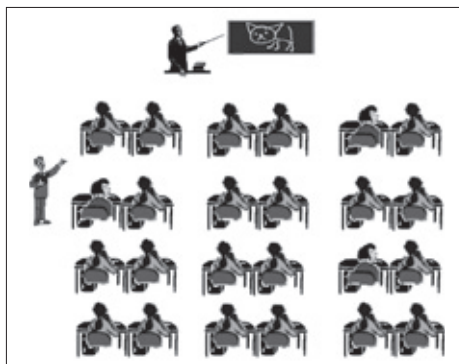
Már a munka kezdetén szükséges tervezni a tanárok/ teamek együttműködést. Ebben a folyamatban meghatározó a tanításról és a tanári szerepekről alkotott előzetes elképzelésünk, ami meghatározza, mit értünk „kéttanáros modellnek”, hogyan építjük fel a kapcsolatot. A „hagyományos” tanári szerepek sajátosan korlátozódnak, hiszen együtt kell működni egy tanártárral – jelenléte miatt szükségszerűen megváltozik a megszokott tanári viselkedés és feladatvégzés. Ennek nem szabad okoznia negatív változást. Az ilyen munka FOLYAMATOS és KÖZÖS TERVEZÉS kíván a tanároktól. A team munka a tanároktól megköveteli a tudatosabb tervezést és irányítást, a szakemberek közötti együttműködést, hatékonyabb feladatellátást.

Az együttműködés mellett és a párhuzamos tanári munka mellett gyökeresen meg kell változnia az óravezetésnek is. A hagyományos, frontális óravezetést háttérbe kell szorítani, és csak egyes tevékenységeknél, munkaformáknál alkalmazzuk.

a) A kéttanáros modell a hagyományos frontális óravezetésű osztályba:

Ha a hagyományos, frontális óravezetésű osztályba bevezetünk még egy pedagógust, ettől persze ez még nem team teaching-kéttanáros oktatás, hanem egyszerűen a „pedagógiai asszisztensi” modell, s mint ilyen a bevezetett „egy tanár-egy nyelv” kétnyelvű oktatási modell esetében kontraproduktív lehet. A hiányosságok a következők lehetnek:

- A tanárok között nincs együttműködés, aránytalanul nagyobb feladatrészt jut a „többségi pedagógus-ra”, a két tanár nem egyenrangú sem a tervezésben sem a kivitelezésben.
- A „többségi pedagógus” vezeti az órát, a „másik/magyar pedagógus” pedig egy-egy tanuló magyar nyelvű nehé-

zségeit igyekeznek megoldani, de nem tud a szükségleteihez igazodó módszerekkel és főleg tempóval dolgozni. Egyik tanulótól a másikhoz szaladgál.

- Erőteljesen érvényesülnek a pozitív és negatív diszkrimináció hatásai. A nyelvi
- kisebbségben lévő tanulókat elrejtjük a többi közé, mintegy bújtatva másságukat, mintegy jelezzük: különleges bánásmódra van szükségük.
- A két tanár szerepeiket illető bizonytalansága csökkenti egészséges magabiztosságukat az osztállyal szemben, s ez nehézséget eredményez a nevelés és fegyelmezés terén – ez pedig visszahat a tanárookra is, még inkább megterheli őket.

b) A kéttanáros modell az „egy tanár-egy nyelv” óravezetésű osztályba:

A kéttanáros „team-tanítás” akkor kezdődik, ha megfelelő kapcsolat alakul ki a két pedagógus között, s az osztályban egyenértékű szereplőkké válnak. E kapcsolat legfontosabb elemei: a szakmai egyetértés és az órán megnyilvánuló személyes érintkezés, aminek óriási nevelő értéke van: a két tanár személyes kapcsolata szolgál mintaként a kommunikációban, nevelésben, a nyelvi másság elfogadásában.

- Kapcsolatuk permanens szakmai tervezésen alapul. Mindkét pedagógus tervezi a munkát a saját csoportjai részére (anyanyelvi-környezet-nyelvi szinten) és a saját anyanyelvén.
- A közös tervezésre épülve tudatosan irányíthatóvá válik az osztályban folyó munka.
- A tanárok feladatköre és nyelvi viszonya (a nyelv kötése a tanárhoz) egyértelművé válik a tanulók számára. A két tanár következetesen kitart a saját kommunikációs nyelve mellett minden szituációban. Ezt az adott helyzetben/csoportban anyanyelvi a másikban környezetnyelvi szinten alkalmazza.

c) *A frontális óravezetés alkalmazása*

Annak ellenére, hogy a „nyelv kötése a személyhez”-modell főleg a csoportmunkát állítja előtérbe, a frontális munkának is nagy jelentősége van. A reggeli nyitó- és a délutáni záróbeszélgetések, a motiváció főleg frontális óravezetéssel történhet:

- Egy nagy szőnyegen ülve történhet a közös beszélgetés, a mesehallgatás, a tevékenységek indítása, összegezése, zárása.
- A két pedagógus felváltva, szlovénul és magyarul kommunikál a tanulókkal.
- Ügyelni kell, hogy az egyik tannyelv se ne kerüljön alárendelt helyzetbe (egyszer szlovén, egyszer magyar nyelven kezdjük a beszélgetést, éneklést stb.).

A frontális reggeli nyitó- és a délutáni záróbeszélgetések sok szempontból fontosak:

- az élménymegosztás, kommunikációs és szociális készségek fejlesztése miatt,
- a tanárok itt fejleszthetik a tanulók osztályközösség iránti kötődését,
- alkalmasak a közösségi élet szabályainak közös kialakítására is.

d) *Utasítások és módszertani javaslatok a csoportos munkához*

Tevékenységek központok, játszósarkok:

- A gyermekek életkori sajátosságaihoz, szükségleteihez igazodó bútort, berendezést, eszközöket ún. tevékenységközpontokban helyezzük el úgy a 9-osztályos mint az „egy személy-egy nyelv” program esetében.
- Az osztálytermekben író, olvasó, matematika, művészeti és természetismereti „sarkokat” rendezzünk be.

Az iskolai óra hossza:

- A program a tevékenységekhez, a gyerekek szükségleteihez, pillanatnyi állapotához rugalmasan alkalmazkodó időkeretekkel dolgozik.
- Az iskolai óra hossza nincs megszabva (20 – 45 perc).

Csoportok formálása:

A munka többségében csoportokban, párokban, a kooperatív tanulás módszereit alkalmazva történik. Az egyéni fejlődés lehetőségét a kötelezően és szabadon választható feladatokon keresztül, a differenciált és egyéni munkaformákkal biztosítják a tanítók. A csoportok egyidejű tevékenységével biztosítva van a két nyelv egyenrangúsága és egyenrangú alkalmazása, valamint a rendelkezésre álló idő hatékony kihasználása.

A tanulók vagy a tanítók, a csoportok vagy a sarkok váltásával változik a nyelv is, a nyelvi célokat pedig a tanulók kommunikációs képességeihez igazítjuk (anyanyelvi vagy környezetnyelvi szint).

Az „egy tanár-egy nyelv” elvű munka mindenképpen megköveteli a tervezés, a kivitelezés és az értékelés miatt az osztályok bontását a nyelvi készségek alapján.

- A nyelvi csoportok kialakításakor figyelembe kell venni a tanítási nyelvet és a tanulók nyelvi, kommunikációs képességeit.
- A szlovén és magyar nyelvű csoportok számát viszonyítani kell az osztály létszámához és a tanulók nyelvi kompetenciájához.
- Célszerű egy csoportba sorolni a MAGY-I/ 2.nívó és a MAGY-II/ 1.nívó tanulóit. Így jobban tudjuk fejleszteni azon, nemzetiségileg vegyes házasságból származó tanulók magyar tannyelvi képességeit, akik nem választották a magyarnyelvi oktatásnál az anyanyelvi -MAGY-I. szintet. Ez a csoport lényegében „funkcionálisan kétnyelvű”, mivel mind a két nyelvet a tanulók hasonló szinten alkalmazzák. Ezekben a csoportokban felváltva tanácsos szlovén és magyar nyelven alkalmazni a két tannyelvet anyanyelvi szinten

A csoportok kialakítása nem csak a nyelvi készségek alapján történhet, hanem különböző tényezőtől is függhet egyes tantárgyakon vagy tevékenységeken belül:

- a) a nevelő tantárgyaknál,
- b) különböző játékoknál, stb.

A két tannyelv differenciált tervezése és alkalmazása:

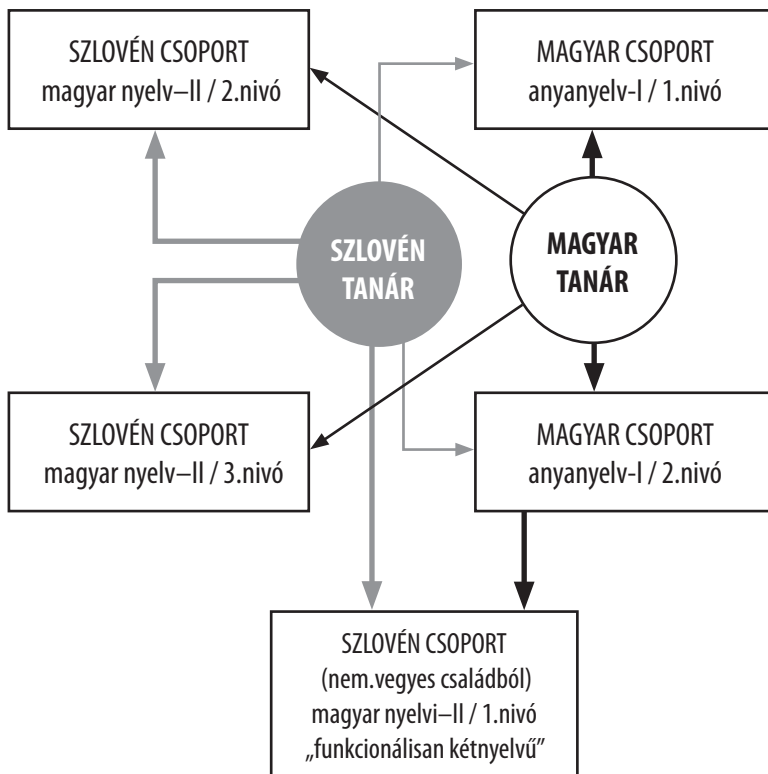
Azt a kitűtött célt, hogy az I. nevelési-oktatási szakaszban a tanuló az ismeretek túlnyomó részét az anyanyelven sajátíthassa el, úgy érhetjük el, hogy a csoportokban :

a) az új tananyag elsajátítása:

- mindkét csoportban anyanyelven folyjon, (szlovén csoportokban szlovénul, magyar csoportokban magyarul, a „vegyes csoportokban” pedig felváltva)

b) a gyakorlás és az ismétlés:

- mindkét csoportban a másik nyelven történjen (a két nyelv alkalmazási szintjét a konkrét csoport/tanuló nyelvi készségeihez kell egyeztetni),

c) a nevelő tantárgyknál:

- ajánlatos a nyelvhasználat időbeni elosztása (óra vagy hét) (testnevelés, rajz, ének-zene),

A csoportokban nagyon fontos a tannyelvi munka megtervezése:

a) magyar nyelvű csoport/csoportok:

- a tanulók a magyar tanárral a feladatok zömét magyar nyelven oldják meg,
- a szlovén tanárral szlovén nyelven gyakorolnak, ismételnek és oldják meg a feladatokat,

b) a szlovén nyelvű csoport/csoportok:

- a tanulók a szlovén tanárral a feladatok zömét szlovén nyelven oldják meg,
  - a magyar tanárral magyar nyelven gyakorolnak, ismételnek és oldják meg a feladatokat:
1. a magyarul jól beszélő tanulókat ugyanúgy ellátjuk magyar anyanyelvi szintű feladatokkal,
  2. azon szlovén nyelvű tanulókat, akik a magyar nyelvet a „minimális nyelvszint” alatt beszélik, a csoportokban gyakorolják a MAGY-II tantervben kitűzött célokat (minimális követelményeket: köszönés, megszólítás,...), és elsajátítják magyarul az egyes tantárgyak alapvető szakkifejezéseit (számok, idomok, ...).

Egyéb javaslatok

- Mindkét tanár a saját szervezési terve alapján dolgozik a csoportokkal, így mindkét tannyelv a lehető legegyszerűbb helyzetbe kerül (50%:50%), és a tanárok arra törekednek, hogy ne alakuljon ki a nyelvi alárendeltség.
- A két tanár egymás közti kommunikációja – mindegyik a saját nyelvén – fejleszti a vegyes környezet „nyelvi kommunikációs mintáját”: a példaképek jelentősége.
- A nyelvi kommunikációval erősíteni a tanulók nemzeti identitását.
- A szituációs és drámajátékok alkalmazása a szlovén és magyar kommunikációs készségek fejlesztése mellett a tanulók számára érdekessé, vonzóvá, örömtelivé teszi az iskolai tanulást, felszabadítja a szorongásaikat, kibontakoztatja a kreativitást.
- A tanulók kommunikációs képességei mindkét nyelven és különböző beszédhelyzetben fejlődjenek.

- Ösztönözzük a tanulókat a második nyelven való kommunikációra, s ehhez teremtsünk olyan légkört, amelyben önbizalmuk fokozatosan fejlődik.
- A második nyelvi oktatásban nagy szerepe van a motorikus és emocionális elemeknek, a tárgyakkal való manipulálásnak, a rajznak, az imitációs mozgásnak, az énekes és táncos játékoknak. Éppen emiatt van nagy jelentősége a készségtárgyak kétnyelvű oktatásának (pl. ének-zene, rajz, technika és testnevelés).

1.5 A tannyelvi követelmények elérése

3. Az első nevelő-oktatási szakaszban a tudás értékelése leíró osztályzással (szöveges értékelés) történik, amely szlovén és magyar nyelven íródik.
4. Az ellenőrzés és az értékelés minden tantárgyból mindkét nyelven történik, kivélt az anyanyelvoktatás ellenőrzése és értékelése jelent.
5. A tudás értékelésekor a tanulók a nyelvhasználatról önkéntesen dönthetnek.
6. Az I. nevelési-oktatási szakaszban a tanulók az ismeretek túlnyomó részét az anyanyelvükön sajátítják el.
7. Juttassuk a magyar csoportos tanulókat a harmadik osztály végére legalább középszintű szlovén nyelvtudáshoz.
8. Juttassuk a szlovén csoportos tanulókat a harmadik osztály végére legalább alapszintű nyelvtudáshoz.
9. Célunk, hogy az életkori sajátosságoknak megfelelő témákban tudjanak írásban és szóban megnyilvánulni, véleményt nyilvánítani. Tudjanak beszélgetést kezdeményezni, folytatni, és a másik nyelvet a hétköznapi kommunikációs helyzetekben használni.

Ennek ellenére a tanulóknak minden tantárgynál a minimális tannyelvi követelményeket (szakkifejezések) is el kell érniük. A minimális tannyelvi követelményeket tantárgyanként ki kell dolgozni.

TANTÁRGYAK KÉTNYELVŰ OKTATÁSA

A II. ÉS A III. NEVELŐ-OKTATÓ PERIÓDUSBAN

A II. és a III. nevelő-oktató periódusban a többi tantárgyak oktatásában a szlovén és a magyar nyelv tanítási nyelv. A két nyelv alkalmazási aránya alkalmazkodik a konkrét osztály, tancsoport tanulói nemzetiségi összetételéhez és az alábbiak szerint jelenhet meg az oktatásban:

- a) célelvű párhuzamos kétnyelvű oktatási módszer,
- b) szlovén/magyar tannyelvű csoportos kétnyelvű oktatási módszer.

1. A célelvű párhuzamos kétnyelvű oktatási módszer:

A célelvű párhuzamos kétnyelvű oktatási módszert alkalmazzuk a 4. osztálytól a 9.osztályig. A kétnyelvű oktatás túlnyomó része az ilyen kétnyelvű módszer elve alapján valósul meg.

A célelvű párhuzamos módszert, azaz a mindkét tanítási nyelv célelvű, irányított és szervezett használatát illetve váltakozását a tanár a többi tervezési szempont figyelembe vételével együtt tervezi meg az óravázlatban. Az óravázlat tartalmazza azt a tanítási arányt is (tartalmat, feladatokat, vagyis a tanóra elemeit), amely az egyes nyelveken zajlik.

A célelvű párhuzamos kétnyelvű oktatási módszer alkalmazásával hasonló célokat szeretnén elérni mint az I.nevelő-oktató periódusban:

- mindkét tannyelvet a lehető legegyszerűbb alkalmazását és hogy ne jöjjön létre a nyelvi alárendeltség,
- a tanuló az ismeretek túlnyomó részét az anyanyelven sajátíthassa el,
- ne történjen a két nyelv keveredése,
- ösztönözzük a tanulókat a második nyelven való kommunikációra, s ehhez teremtsünk olyan légkört, amelyben önbizalmuk fokozatosan fejlődik,
- a nyelvi kommunikációval erősíteni a tanulók nemzeti identitását.

a) A hagyományos, frontális óravezetésű oktatásnál:

a célelvű párhuzamos módszerrel nehezebb biztosítani a két tannyelv egyenrangú alkalmazását és kiküszöbölni a nyelvi alárendeltséget. A két nyelv alkalmazási arányát a tanárok a konkrét osztály tanulói nemzetiségi összetételéhez illeszik. Mivel a magyar ajku tanulók száma az osztályokban alacsonyabb mint a szlovén, ez automatikusan a magyar nyelvet alárendelt helyzetbe hozza. Így a kétnyelvű oktatási módszer a gyakorlatban a legtöbbször úgy valósul meg, hogy:

- a) a tananyag tárgyalása szlovén nyelven történik,
- b) a gyakorlás, az elmélyítés, az összegzés, a kifejezések rögzítése pedig magyar nyelven történik.

Így a frontális óravezetésű célelvű párhuzamos kétnyelvű oktatási módszer a (heterogén) osztályokban a magyar nemzetiség szempontjából főleg nagyon negatív nyelvhasználati arányt okoz:

- például: SzNy/70% : MNy/30%,
- a kétnyelvű tankönyvek biztosítása ellenére a magyar nyelv az ilyen oktatásban csak az új kifejezések magyar nyelvű rögzítése szorul.

1959-ben, a modell bevezetésekor, a magyar tanulók vagy 60 – 80 % arányokat képeztek az osztályokban és az ilyen feltételek alatt ez a kétnyelvű oktatási modell a frontális óravezetéssel is biztosította a magyar tannyelv egyenrangú alkalmazását.

b) A csoportos, az aktív tanulási óravezetésű oktatásnál:

a munka többségében csoportokban, párokban, a kooperatív tanulás módszereit alkalmazva történik. Itt az óratervezés alapelve a differenciációja és az egyéni munkaformák biztosítása a tanítók részére. Előtérbe került a tervezés legmagasabb formája, a „perszonalizálás”.

A szlovén és a magyar csoportok egyidejű tevékenységével biztosítva van a két nyelv egyenrangúsága és egyenrangú alkalmazása:

- az ilyen óravezetésű oktatásnál az osztályok különböző arányú nyelvi összetétele nem okozza egyik nyelv alárendeltégét sem,
- megvalósítható az a cél is, hogy a tanulók az ismeretük túlnyomó részét az anyanyelvén sajátíthassa el,
- kevesebb a két nyelv keveredése,
- tervezetten tudják a tanárok ösztönözni a tanulókat a másik nyelven való kommunikációra (a tanárok a frontális óravezetésben nehezen tudják jól irányítani és szervezni a két nyelv használatát és még nehezebben a váltakozását).
- a különböző nyelvi kommunikációval a csoportokon belül erősíteni lehet a tanulók nemzeti identitását is,
- a rendelkezésre álló idő hatékonyabban lehet kihasználni.

2. Szlovén/magyar tannyelvű csoportok

A magyar illetve szlovén nyelvi készségek hatékonyabb fejlesztése érdekében az iskola egyes meghatározott tantárgyaknál tancsoportokat alakíthat ki, amelyeken belül a tanítás zöme magyar vagy szlovén nyelven történik.

Nyelvi tancsoportokat az iskola több tantárgynál is alkothat

- a) II. nevelő-oktató periódusban 3 óra,
- b) III. nevelő-oktató periódusban pedig 4 tanóra tagozatonkénti.

A kivitelezés 2 változatban is megvalósulhat:

- a) 3, 4-szer 1 tanóra terjedelmében hetente 3, 4 tantárgynál,
- b) vagy 2 tantárgynál az évi óraterv által előírt összes óra terjedelemben.

Ezeknél a tantárgyaknál az oktatás nyelvi szerkezete a következőképpen alakul:

- a) kétnyelvű oktatás a (heterogén) törzstagozatokban a célelvű párhuzamos módszer szerint,
- b) oktatás magyar illetve szlovén homogén nyelvi tanulói csoportokban, túlnyomóan magyar nyelven, magyar csoportban (pl. MNy/80 : SzNy/20),

- a) vagyis túlnyomóan szlovén nyelven, szlovén csoportban (pl. SzNy/80 : MNy20).
 A tananyag tárgyalása anyanyelven nyelven történik, az elmélyítés, megszilárdítás, az összegzés, a kifejezések rögzítése pedig a másik nyelven történik.

A kétnyelvű iskolák bemutatják a szülőknek a tannyelvi órák kivitelezési lehetőségeit, és közösen döntenek el, melyik formát valósítják meg: az elsőt, a másodikat vagy mindkettő kombinációját.

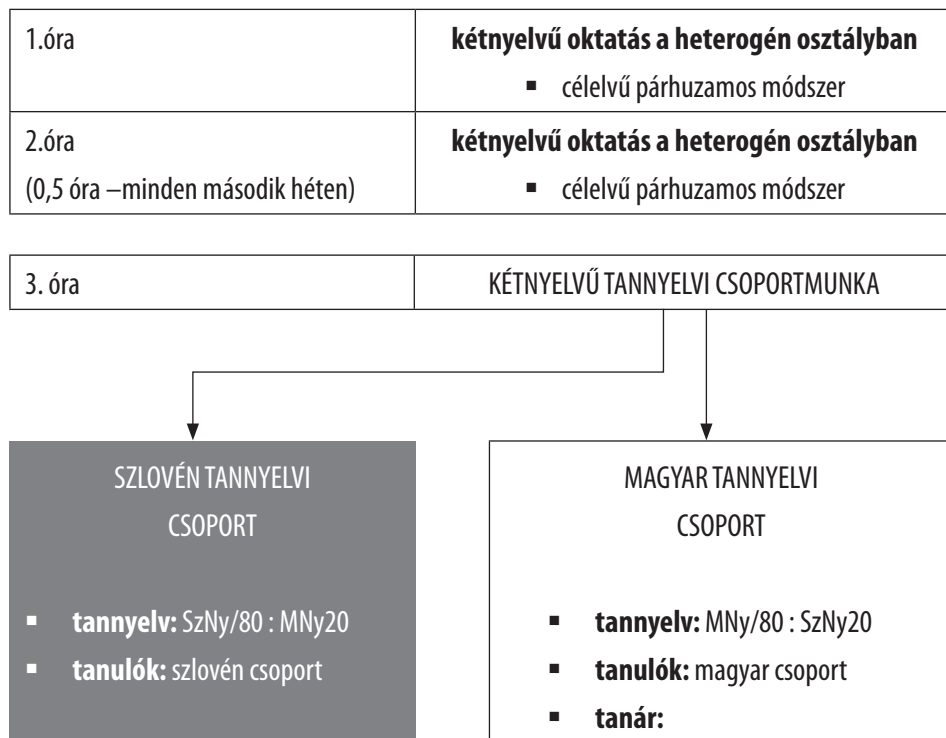
Modell: A/1

A. modell:

Tannyelvi csoportok az 1 tagozatos iskolákban

(természetismeret és technika: 4.osztály)

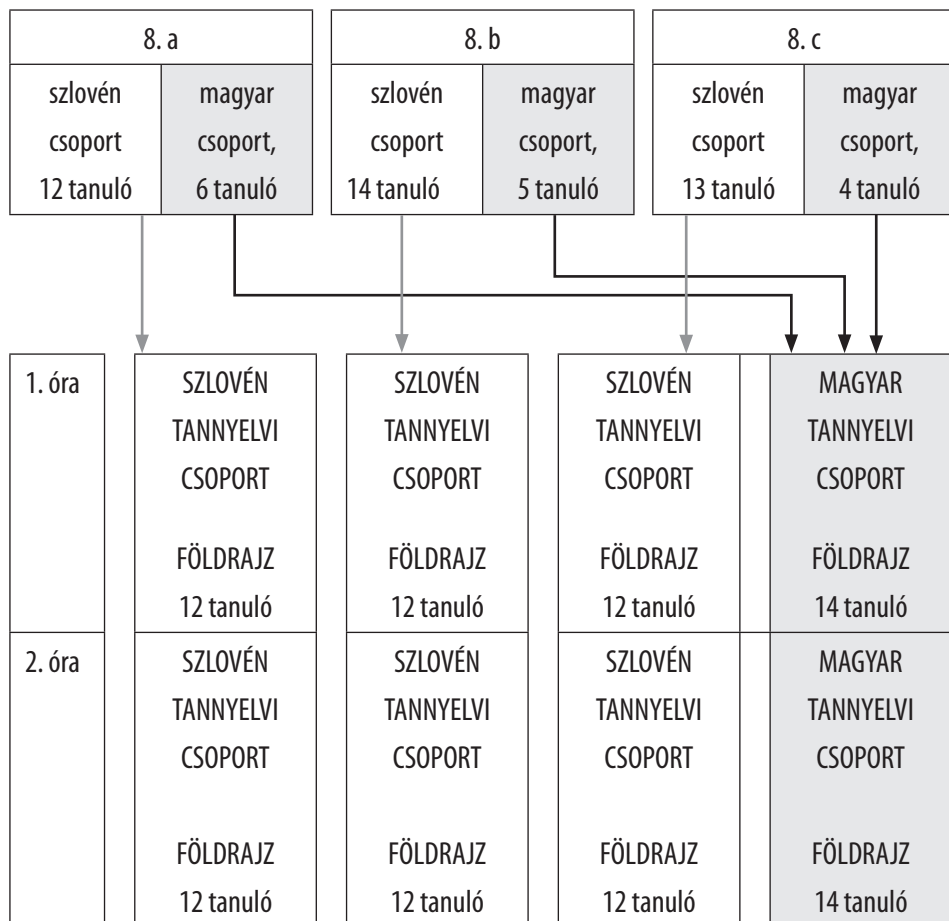
(óraterv: 2,5 óra)

B. modell:

Tannyelvi csoportok a többtagozatos iskolákban

Tantárgy: földrajz (8.osztály)

A magyar tannyelvi csoportmunkára biztosítani kell magyar anyanyelvű tanárokat.

A tannyelvi csoportokat 2 tagozatból alakítjuk.

VÁLASZTHATÓ TANTÁRGYAK

A kétnyelvű általános iskolában a tanulók a választható tantárgyak közül két (2) választható tantárgyat választhatnak.

A választható tantárgyak kínálatának a kialakításában a kétnyelvű általános iskolákban különös hangsúlyt kell fektetni azokra a tantárgyakra, amelyek magukba foglalják a nemzetiségi tartalmakat is:

- irodalmi kör, iskolai újságírás, színházklub,
- művészettörténet, képzőművészeti tevékenység,
- zene, tánctevékenységek,
- információs alaptételek stb.
- magyar történelem (javaslat egy további választható tantárgynak).

Ezek a választható tantárgyak csak magyar illetve csak szlovén nyelven is oktathatók. A választható tantárgyakra a kétnyelvű iskolákban különleges előírások vonatkoznak.

NYELV, IDENTITÁS, IRODALOM

konferencia

„A nyelv olyan, mint az ég a maga egymásba futó színeinek gyönyörű játékával”

Kazinczy Ferenc

MEGHÍVÓ

A Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség
tisztelettel meghívja Önt

a magyar nyelv éve alkalmából rendezett

„NYELV, IDENTITÁS, IRODALOM” című konferenciára,
amelyet **2009. november 13-án**, pénteken **8.30 órai** kezdettel tart
meg az **Élizabetha** szálloda konferenciatermében.

*A nyelv olyan, mint az ég a maga egymásba futó színeinek
gyönyörű játékaival.*

(Kazinczy Ferenc)

VÁBILLO

Mađarska samoupravna narodna skupnost občine Lendava Vas
v letu mađarskega jezika vjudno vabi

na konferencio z naslovom **„JEZIK, IDENTITETA,
KNJIŽEVNOST”**,

ki bo v petek, **13. novembra 2009, ob 8.30 uri** v sejni dvorani
hotela **Élizabetha**.

Támogatók / Sponzorji:

A konferencia meghívója

A konferencia programja / program konference:

8.30-8.45	Bevezető / Uvod Dr. Bence Lajos , az MMTT elnöke / predsednik Društva prekmurskih mađarskih znanstvenikov in raziskovalcev – a konferencia vezetője / moderator konference		Bohovec Szabó Petra , a Könyvtár Lendva könyvtárosa, knjižničarka Knjižnice Lendava
8.45-9.00	Köszöntő / Pozdravni govor Dr. Zágorec-Csuka Judit , az 1. Sz. Lendvai KÁI könyvtárának vezetője / vodja knjižnice DOŠ I Lendava - a konferencia vezetője / moderatorka konference	10.30-11.00	Hozzászólások / Pripombe
		11.00-11.15	Kávészünet / Odmor za kavo
		11.15-12.45	Kepe Manfred , a Lendvai Rendőrállomás képviselője / predstavnik Policijske postaje Lendava Bočkorec Bojan , a Lendvai Járásbíróság bírója / sodnik Okrajnega sodišča v Lendavi Varga István , a Göntérházi KÁI tanára/ učitelj DOŠ Genterovci Dr. Bernjak Elizabeta , a szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola Szlovén Tanszékének szlovén nyelvi lektora / lektorica za slovenski jezik na Katedri za slovenski jezik in književnost na Visoki šoli Dániel Berzsényi v Sombotelu
		12.45-13.15	Hozzászólások / Pripombe
9.00-10.30	Dr. Göncz László , nemzetiségi országgyűlési képviselő / narodnostni poslanec v DZ Barkaszi Zsófia , konzul, beosztott diplomata (kulturális ügyek) / konzulka, področje kulture Pozsonc Mária , Lendva Község alpolgármestere / podžupanja Občine Lendava Dr. Kolláth Anna , a Maribori Egyetem Pedagógiai Kara Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének vezetője / predstojnica oddelka za mađarski jezik in književnost na mariborski filozofski fakulteti	13.15-13.30	Zárszó / Sklepna beseda
		13.30	Ebéd / Kosilo

A konferencia programja

A „Nyelv, identitás, irodalom” – tanácskozás elé

Nyelv, identitás, irodalom ... , morzsolgatom a számban az ismert, milliószor leírt, kimondott szavakat. S egy kicsit elbizonytalanodom. Nevezetesen azon, mi volt a jelentésük ezeknek a szavaknak 20-30-50 évvel ezelőtt, s mit jelentenek ma? Természetesen nem egy új szemantikai vizsgálatra gondolok, hanem e fogalmaknak a nemzetiség mindennapjaiban, a nemzeti közösség létezésében elfoglalt helyére. Nagyon ügyelve közben arra, hogy ne egy „önjelöltként” tegyem azt, amit teszek. Csupán úgy, felelős értelmiségiként, a közösség gondolkodó egyének egyikeként. Ez egyrészt könnyű, hiszen én is megettem már a kenyerem javát, átéltem ezt-azt, állam- és rendszerváltást. A kellő rálátás és a perspektíva sem hiányzik, mellesleg mindig is érdekelt a valóság. Ma mégis egy kicsit bizonytalan vagyok. Nem szeretném elkövetni azokat a hibákat, amit elődeink elkövettek, sőt azt sem, amit az én generációm hibáiként fogható fel. Mert kezdhethetnénk azzal, hogy a múltban hiányzott ez, az, főleg a stratégia, a kétnyelvű oktatást távútra vezető milliószor leírt „módszertan” hiánya, meg azzal is, hogy a pozitív diszkrimináció ellenére ma sincs megnyugtató válaszuk a két sorszámot már régen meghaladó asszimilációs rátára .... Talán csak arra utalhatnék, legyőzve az önvádat, mi bennem munkál, hogy tette az én nemzedékem is, amit kellett, néha nagyobb, néha kisebb intenzitással, hogy nekibuzdulásainkat, látványosan sohasem jegyzett kudarcaink változásának jegyében, de mindig is – ez a mindig a legnagyobb igyekezetet jelentette, természetesen azt, amely képességeink határát nem haladták meg. Sőt azt is megkockáztatom, az előttünk járók is azt tették, néha talán halkabban, mint mi, az államtól várva a csodát, akkor is, amikor már mindenki előtt világos volt, az állam csak segíthet bajunkon, magától, s a mi aktív közreműködésünktől nélkül, nem old meg semmit. A sziget lét és az önmagunk által emelt falak is sokban hozzásegítettek ahhoz, hogy idáig fajuljon a dolog: hogy a „nem autentikus létezés” térfelére sodródtunk,

hogy nyelvünkbe, kultúránkba kapaszkodva az „identitásadás” is hatalmas energiákat emészt fel, néha szinte hiábavalónak tűnik mindenféle igyekezet, hogy két ország és két nemzet „között” gyakran a padlón találjuk magunkat, hogy gyermekeinknek semmiféle biztos fogódzót nem tudunk nyújtani, hogyan megmaradni a 21. században, annak is az első felére téve a hangsúlyt, mert – álljon a végén egy annyiszor elpuffantott frázis – a nagypolitika kreálói sem tudják a választ, s a diplomácia malmai nagyon lassan örölnek.

A tárgyak leporolását, illetve „megtisztítását” kezdjük a nyelvvel: e sokarcú, millió mozaikkockából, kirakójáték-puzzle-ből összerakható együttessel. Mindent, amit tudunk, vagy valaha is tudtunk, benne található. A muravidéki magyar nyelvünk is ilye, nyelvállapotunkról sok szó esett, általános vélemény, hogy satnyul, kopik, „tönkölődik”, mint ahogy az anyanemzet nyelvállapota is. Ami az elmozdulást illeti: volt ez rosszabb is, hányszor állapították meg róla, hogy nem képes már a megújulásra, nem használjuk eléggé és elégszer, a többség nyelvén könnyebben kifejezzük magunkat, nem elég flexibilis, nehezkesebb amannál. Közben nem vettük észre: tulajdonképpen a romlás nem volt több az egyszerű változási folyamatnál. (Példának okáért elég a sajtónyelvünkben bekövetkezett változást említeni.

Mert a 60-as években egyszer már majdnem kihalt. Hogy a vajdasági irodalmárok akkori megállapítása szerint, nem termeli újra önmagát, s nem is az a legnagyobb gond vele, hogy a községháza helyett „obcsinát”, a az utánfutó helyett „prikolicát” mondunk, hanem, hogy a ragokat és egyéb toldalékokat is kikezdté már az erózió, a nyelvi romlás. (Utóbb derült ki, hogy mindegyik példája rossz volt, hiszen egyszerű betűhibából, elírásból merített. Amiből a hatvanas-hetvenes években volt itt elég.) E sorok írójának meggyőződése. Ha a kétnyelvű oktatás mélypontján – a hatvanas évek végén, hetvenes elején – nem jelennek meg az első nyomtatott könyvek, hazai szerzők tollából, a kialakulásban megrekedt „regionális köznyelvünk” a mostaninál is szegényebb lenne. A Tavaszcvarás íróinak (Szúnyogh, Szomi, Varga) elévülhetetlen érdeme, hogy megtették az elő lépéseket az irodalomteremtés felé, az építőanyagként használt nyelvet pedig a műveltségi szinthez igazítva, a nyelvi normát is megsztábták. idomították.

A nyelvi tisztaságra pedig magának Kazinczynak van egy jó tippje, annak a Kazinczynak, aki egyszerre szeretett volna lenni, – s volt is! – tüzes ortológus és tüzes neológus, aki

mellesleg „egyességben és ellenkezésben van önmagával”: – Nyelvünk tisztaságát félted.

– Mit térsen az a tisztaság? – Te a tisztaságért buzogsz, én bővítésért buzgok.

– Az író, midőn főbb okok lebegnek előtte, elhagyja a grammatika törvényeit áll Kazinczynak a Pápay Sámuelhez írott levelében. Az irodalomnak és a nyelvészeti tudományoknak a paradoxonáról lenne szó a fenti idézetben? Igen is, meg nem is! Ha elfogadjuk azt a tételt, hogy az irodalom, de még inkább a poézis a nyelv születésének, jobban mondva folytonos újjászületésének a színtere, akkor bizonyára. Az egyik a lélek és az érzés „tudománya” (irodalom), a másik a hűvösen mérlegelő rációé (tudomány).

Egy azonban bizonyos, s az irodalomtörténet-írás egyik alaptétele szerint, anyaga, mintegy állaga a nyelv maga. Nyelv nélkül nincs irodalom és irodalom nélkül, nyelv sincs, nyelvfejlődés pedig elvétve lehet, elég pl. a peronoszpóra félrehallással magyarított „fene rossz pórára” és társaira gondolni. S még valami: a műalkotásnál használt nyelv csak anyanyelvünkön történhet. Mindenféle multikulturalista spekuláció itt kudarcot vall, mert az elsőkélyesedés csapdáját rejti magában. Ennek kiszűrés pedig rendkívüli önkontrollt igényel. (Nem szeretném „hosszú lére” fogni mondanivalómat (ereszteni helyett), szóvirágok, szállóigék Kossuthtól „a pokol kapui sem tudnak erőt venni rajta”.

A másik a tudomány és annak nyelve. Az irodalom és irodalomtudomány mai értelmezés szerint egymásnak „édes testvérei” – prózai múnemről lévén szó mindkét esetben –, a kölcsönhatások lépten nyomon kiütkeznek, nyilvánvalóvá lesznek. Mérhető-kimutatható méreteket öltenek. Ikertestvérük a kritikaírás, a recenzió, a bemutató/beajánló szöveg. Mind-mind olyan kreációi a nyelvnek, melyek nélkül nincs magas rendű kultúra, nincs megkülönböztetést érdemlő helyi értékrend, nincs presztízs, nincs felemelkedés. S nyelvi újjászületés sincs.

Végezetül: a globális és a helyi értékek, értékrendek-harcát látjuk. Szerencsére minél erősebbek a világegységet hangoztató erők és trendek, mely nagy áramlatok mentén, ezek bekebelezésével próbál rátelepedni a világ kultúrájára. A másik oldalon a helyi erők ádáz, értékteremtő/felmutató küzdelme és ezeknek hangsúlyt adó tevékenysége. Nem is nevezném harcnak, inkább a nagy nyelvújítóval, a kettő dialektikus jelenlétének, „egysége és ellenkezése” ugyanakkor, ahogy a széphalmi mester fogalmazott. Aki maga is nemegyszer,

mint fönt láthattuk, „egyességben és ellenkezésben” lévén önmagával, furcsa kritikái, néhol bántó véleményformálásra, ítészi manírtól sem mentes véleménynyilvánításra. Mégis nagy dolgot cselekedett:

nem csak irodalmi, de nyelvi „köztársaságot” is sikerült létrehoznia, melynek a fővárosa az Isten háta mögötti Széphalom volt. Egy olyan, egy tanszékből álló, mégis egyetemes tudományokat is érintő nyelvi-irodalmi Univerzitas létrehozásáig, melynek törvényszerűségeit az Ízlésben tömörített műveltségi és szellemi felemelkedés szabja meg.

Kazinczy nem kevesebbre vállalkozott, mint az esztétikai „Jón” túlmutató etikai „Jó” megteremtésére, ahogy a „Jót s jól”-ban tömörített epigramma-töredékben olvassuk. Mert csak a jól elvégzett munka és tisztességes igyekezet árán juthatunk el a ma is áhított Jó-lét-hez. „De addig,” – Petőfivel a nagy utóddal folytathatnánk – „addig folyvást küzdeni kell”, ahogy tette a Fogságom naplója írója, aki 2387 napot töltött a birodalom hírhedt börtöneiben, Kufsteinben, Obrovicon és Munkácson. Nem véletlen, hogy éppen Petőfi érezte át annak a gigászi közdelemnek a nagyságát, amit ő folytatott nemzedékével és saját kétségével. Emlékező, a széphalmi mester „elhagyott” sírja fölött írott versében olvassuk:

*Hiszen mit tett ő a hazáért?
Miatta hét esztendeig szíva csak
A börtönök dögvészes levegőjét,
Ás csak fél századig
Tartá vállán, mint Atlasz az eget,
A nemzetiségneki ügyét.
Magyar nemzet, most nem volnál magyar,
Ő akkor volt az, midőn senki sem volt,
Midőn magyarnak lenni
Szégyen vala.*

(Széphalmon)

Nyelvi identitásom a kétnyelvűségben

Amint a két kultúra és a két nyelv (szlovén, magyar) közeledik egymáshoz, úgy szaporodnak köztük a vergődő lelkek, akik kettős utat járnak, két lélekből csinálnak egyet, vagy egymás mellett élnek. Nem tudom. Nem tudhatom. De, az egész biztos, hogy fel kell döbbenie ebben a lélekből a *felelősségnek*. Mi lesz belőlük, és fel kell csillania a reménynek is, mi lehet belőlük. Századunkban, amely főleg itt a Muravidéken a két kultúra elkeveredésének a korát éli – a multikulturalizmus – számomra kérdésessé válik, hogy a több évszázada ápolt magyar nemzetiség ugynevezett „népi ízei” benne lesznek-e multikulturális léthelyzetben? És szükség van-e olyan kétnyelvűségekre, amely nem *sorszerű*, hanem megcsinált, hivatalosított, vagy történelmi és politikai döntések eredménye? Nem tudom.

Én egészen másképpen szeretném hinni, hiszen nekem is van benne részem. Én úgy képzelem el, hogy a két sors közé került emberek kétnyelvűsége, amelynek az a célja, hogy a sorsunk összeköt és ezzel a nyelvünk is! Csak ez a kiút van. Ezt is sorszerűen választjuk, mert az identitásunk és másság iránti nyitottságunk ezt diktálja. Talán, ez volna kiindulópontom az elmélkedéshez, de a kompromisszumokat az ember nehezen hozza meg, számos traumát, kishitűséget, esetleges lenézést, megalázást, konfliktust, vesztes csatákat kellett átélnem ahhoz, hogy rádöbbszem, csak ez az utam van – *a sorszerűségem* vállalása. A sorszerűség mindig elénk tartja a tükröt. Bele kell néznünk. Igazán őszintén eddig csak Ádám fiammal tudtam erről beszélni, amikor hazafelé indultunk Ljubljanából a sportgimnáziumból, ahol felvételi vizsgát tett. S tudtam, hogy felveszik, és elhagy. Tudtam, hogy szlovénul kell érettségiznie, s tudtam azt is, hogy csak akkor lehet boldog a szlovén sportpályákon, ha a szlovén sport elitjét megismeri, ha befogadják és megtanulja tőlük a szakmát. S aztán nagyon sokáig tartott az autósztádán az út hazafelé, és sokáig tartott a sírásom is, majd feltettem a napszemüvegemet, s megkérdeztem, hogy miért nem kérdezik

meg, miért is sírok. Csend volt, zavarba ejtettem a fiamat is, meg a férjemet is. S abban az egy órában filmszerűen lepergett előttem az életem minden képe. Magamat láttam húsz évvel ezelőtt egy másik autósztrádán, amely Budapest felé vitt. Azt mondtam Ádám fi-amnak, hogy: „Tudnod kell, a mai nap sorszerű számodra, ez a te döntésed és a te sorsod, a te kétnyelvűséged. Hétféteken itthon és hétközben mobilon is magyarul is beszélünk, s azt kérem tőled, hogy velem mindig magyarul beszélj, mert én vagyok az anyád és én is anyámmal magyarul beszélek. Ljubljánában is élnek jó emberek, szakemberek, keresd meg őket. Minden szakterületnek megvannak a kivételes személyiségei. Még nem tudhatjuk, hogy mi lesz a te utadból. A nyelv csak kísérheti a boldogságot, de önmagában nem boldogság. S vedd úgy, hogy amennyire a szlovének meg tudnak bántai, annyira a magyarok is megbánthatnak. S ebben a te kétnyelvűségedben csak egyre összpontosíts - „*az emberre*”.

Aztán szembe kell néznünk a mával is. Christopher Lasch amerikai történész már 1978-ban megírta az *Önimádat társadalma* című művében (*The Culture of Narcissism*), hogy az emberek egyre jobban a pillanatoknak akarnak élni, vagyis önmaguknak, nem az elődöknek. Egyre kevésbé érzik, hogy részét képezik az emberi történelem folyamatának, hogy láncszemek lennének a múlt és a jövő felé tartó nemzedékek sorában. Ez egy *haldokló életforma*, olyan kulturális válság, amely minket is elérte. S ennek egyik legfontosabb tünete a múlt lebecsülése. Félek, hogy az individualizmus erősödése gyengíti a másság iránti érzékünket, tehát az arra való képességet és kedvet, hogy magunkból kilépve keressük a találkozást azzal, ami rajtunk kívül van. Ezt a fiatalok köreiből érzem erőteljesebben, életüket nem a közösség hagyományos értékeiből szabályozzák, hanem a személyes kapcsolatiakból. Hogy mennyire lesz a kétnyelvűség *univerzális érték* a Muravidéken, ahol létrejött az Európai Unió keretében és a modern tömegkommunikáció milyen tartalmakkal tölti meg a hétköznapi ember életét? Ez is jobban megválaszolhatóbb volna, ha szociológiai és nyelvi kutatásokat végeznének, de erre sem látok manapság megnyugtató példát.

Az identitás és az anyanyelv szorosan összetartozik. Általános tapasztalat kétnyelvűségi, illetőleg kisebbségi viszonyok közt, hogy az identitás gyengülésével kéz a kézben jár az anyanyelvet megtartó hajlandóság gyengülése is. Kimondható, hogy a szóban forgó

közösségek számára (mindegy, hogy milyen okokból) nem fontos az identitásuk, akkor nincs az a nyelvmegtartási program, amellyel az érintett nyelvek hosszú távon életben tartathatók volnának (Kiss, J, 2008).

Hogy milyen típusu a muravidéki magyarok identitása? Védkező, önigazoló vagy különböző? Valószínű mind a három. A magyar közösség mindenkori helyzetétől függően. A helyzetet is figyelembe kell venni. Az is meghatározó, hogy az *értéktulajdonítás* milyen nyelven folyik a kétnyelvű oktatásban? Szerintem, a mi kétnyelvűségünkben addig órizzuk meg eredeti nyelvünket, a magyar nyelvet, amíg az értéktulajdonításnak értelmét látjuk a magyar nyelv által. És akkor fog igazán megmaradni, ha fejleszteni is tudjuk (nyelvújításokkal) és kiépítjük a *szaknyelvünket*. Félelem? Éberség? Kockázat? Mindhárom ismerv benne van. A kis nyelvek és kultúrák nem kellenek a nagy piacon, csak *belső, kisebb* vagy *kicsi piacokon*.

A világon az együttélésnek több formája van. Nyelvileg is eltérő kultúrákban 100 milliók számára természetes életforma a kétnyelvű, vagy többnyelvű léthelyzet. A Muravidéken a mi kétnyelvű együttélésünk csak 1920 után lett kisebbségi sorsba került magyarok kétnyelvűvé vált együttélése, amely politikai döntés eredményeként jött létre. Apponyi Albert híres *Trianoi védőbeszédét* olvasva, amely 1920 január 16-án Trianonban hangzott el, Párizs mellett, a következő gondolatot idézném: „Azoknak a sorsa fölött döntöttek, akik ott képviselve nincsenek.” Ez is *sorszerű döntés* volt, és régóta tart, sőt az Európai Unióba lépve sem oldottuk meg. Szerintem megmaradt kisebbségi sorsnak, csak másféle körülmények közé kerültünk. Az Európai Unió 2000-ben elfogadta az *Európai Alapjogi Chartát*, amelyben az Európa Tanács politikusai megfogalmazták azokat a jogokat, amelyek alapján nagyobb védelmet nyújtanak a regionális és kisebbségi nyelveknek. Számomra ez sem megnyugtató, mert túl sok a regionális és kisebbségi nyelv, hiszen mintegy 60 van belőlük az Európai Unió területén. S közülük a *muravidéki magyar nyelv*, mint kisebbségi nyelv, vagy regionális nyelv, vagy a kettő egyben, még csak hivatalosan sincsen feltérképezve, vagy a saját közegünkben, ahol a magyarság él, szakmai, vagy tudományos szinten, illetve fórumokon megvitatva, vagy írásos formában, dokumentumszerűen rögzítve. Egyszóval élve, úgy érzem nem kapott eléggé nyilvánosságot ahhoz, hogy a tudományos elméletek

nyelvi értékmegőzőjébe kerülve, a muravidéki magyar nyelv megválaszolatlan kérdéseit fel lehessen vetni és megtalálni akár tudományos szinten is a problematikus kérdések megválaszolását. A tudomány általában, akár a nyelvtudomány is azért van, hogy felvesse a problémákat, tanulmányozza, és válaszokat adjon rá, még akkor is, ha ez itt a Muravidéken immár 50 éve aktuális téma. Ha nem képes erre, akkor marad a sors-szerűség. *Azért sors, mert el kell tudni viselni!* Mit kell elviselni? Erre annyi választ kaphatunk, ahány kisebbségben élő ember létezik. Nekem el kell viselnem talán az érzelmi telítettségű vitákat ebben a környezetben, eltérő nemzetfelfogásokat, társalanságot a magyar nemzetiség könyvtárügyében, a modern oktatási programok néha nem integrált pluralizmusát, főleg a szaknyelv területén, azt is, hogy a gyerekek a nyilvánosság előtt a többségi nemzet nyelvén beszélnek, otthon a magánszférájukban pedig anyanyelvükön, de azt is, hogy nemcsak nyelvoktatás szükséges, hanem érték közvetítés is, amely alapja volna egy erős identitásépítésnek, stb. Ha a magyarokat a világon, de a Muravidéken is *a nyelvük köti össze* és nemcsak a vallásuk, akkor sokkal több pénzt és szellemi energiát kellene áldozni a magyar nyelvoktatásra. Ezzel a nemzetiségi politikában tisztába kellene lenni!

Alapvető kérdés az is, hogy kik adtak *nyelvi programot* a muravidéki magyaroknak a nyelvi fejlődésük érdekében? Iskolák, önkormányzatok, a magyar média, netán a szülők? Ez a nép a Muravidéken, főleg Lendva vonzáskörében, ahol zömében él a magyarság, akkor tud fennmaradni, ha *elitté válik* a saját közegében. Értsük az elit fogalmát bármilyen szinten. *A magyarság sors-kérdése* olyan nehéz fogalom, hogy nehéz rá egyértelmű programot adni. Kertország-szerű nyelvi sziget legyünk, minőségi mezőgazdasággal, hiszen zömében falvakban élnek a magyar identitású emberek. Vagy a vállalkozó kisiparosok közege legyen, amely erősíti a magántulajdonát és a munkájából él? Vagy van-e egy *harmadik út*? Egy új rend, az új kultúrájával versenyző *új magyar*, de *európai szellem* is, tehát a fiatalokban kialakuló *új identitás*, amely feleletet tudna adni a mai kor kihívásaira is, de megőrné a magyarság több évszázados gyökereit? Az elvárásaim a fiataloktól főleg az volna, hogy ne akarjanak hitvány emberek lenni, akiknek az előmenetele ne csak az összeköttetéseiktől függjön. Mert mi van akkor, ha nem lesz jó összeköttetésük, kapcsolati rendszerük, akkor magukból kell meríteniük. A társadalmi súlyuk, ha magyar lesz még, mégiscsak *nemzetiségi*

sorstól fog függni, és az *identitásuktól*. Tehát, szükségük lesz magyar identitásra is a kétnyelvűségben, mert úgy egyszerűen nem vándorolhatnak ki önmagukból.

Összegzésként elmondhatom, hogy a magyar nemzetiségnek kellhet pénz, pártfogás, erkölcsi támasz, de igazán csak az egész *magyar nemzet/nép* visszatért *életbizalma* tarthatja fenn létezésünk súlyát. Hogy miért teszem ezt a merész kijelentés? Mert a magyar nemzetiség helyzetéből a Muravidéken csak akkor nem szöknek meg – *kihálásba, árulásba, idegenségbe* – a magyarok, ha ebből a helyzetből *sorsot tudnak csinálni*, a tengésből *küldetést*, ki-ki a maga lelkiismerete és lehetőségei szerint. Az Európai Unió liberális politikája eltörölte a tagállamainak a határait, de a magyar nemzetiség sorsa a Muravidéken megmaradt, folytonosságában nem szakadt meg, hiszen mégiscsak kisebbségi sors és identitás maradt. Véleményem szerint, még nagyon sokáig ebben a léthelyzetben kell működnünk. Éppen ezért egy új politikai és társadalmi formáció keretében, tehát az Európai Unióban és az önálló Szlovén Köztársaságban eléggé elgondolkoztató, hogy milyen identitások alakulhatnak ki a magyarság köreiben, itt a Muravidéken, s ezek az identitások mennyire lesznek *életképesek*, illetve mennyire lehet ezeket nyelverteremtéssel, nyelvújítással és nyelvfejlesztéssel megtartani? Kertész Imre Nobel-díjas magyar író sorstalanságáról írta a híres regényét Sorstalanság címmel, amely világsikert hozott neki, én mint muravidéki magyar költő a *sors-szerűségemet* tartom fontosnak az identitással kapcsolatosan a kétnyelvűségben.

IRODALOM

Könyvek, kéziratok:

- DEBELJAK, Aleš: *Lanski sneg: eseji o kulturi in tranziciji*. Maribor. Aristej, 2002.
- DEBELJAK, Aleš: *Na ruševinah modernosti: institucija umetnosti in njene zgodovinske oblike*. Ljubljana. 1999.
- DEBELJAK, Aleš: *Európa európaiak nélkül*. Budapest. Napkút Kiadó, 2006. (Fordította: Gállos Orsolya).

- GÖNCZ László: *A muravidéki magyarság 1918–1941*. Lendva. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2001.
- GÖNCZ László: *A muravidéki kulturális identitás egykor és ma. Hagyományok és perspektívák* (előadásvázlat). Lendva. 2006.
- KISS Endre – Hudra Árpád: *A globális falutól a tudás társadalmáig*. Budapest. Aranykönyv Kiadó. E-Világ Kiskönyvtár sorozat, 2006.
- KISS Endre: *Globalizáció és/vagy posztmodern*. (Tanulmányok a jelen elméletéről). Budapest–Székesfehérvár. Kodolányi János Főiskola. 2003.
- KOVÁCS Attila: *Földreform és kolonizáció a két világháború között*. Lendva. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. 2004.
- NÉMETH László: *Sorskérdések*. Budapest. Magvető Kiadó. 1989.
- THOMKA Beáta: *Kulturális azonosság, narrativitás, vizualitás*. (Kézirat). Pécs. 2005.
- THOMKA Béla: *Európa társadalomtörténete a 20. században. Identitás: nemzetek, nacionalizmusok, kisebbségek*. Budapest. Osiris. 2009.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: *A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó- és könyvtártörténet 1945-től 2004-ig*. (Doktori disszertáció, ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola Könyvtártudományi program.) Lendva. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. 2006.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: *A családom anyanyelve a muravidéki magyarság identitásának a tükrében. Mitől függ a muravidéki magyarok identitása?* Pilisvörösvár. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület. 2008.

Tanulmányok, cikkek:

- BÁRCZI Zsófia: *Irodalom és identitás*. Identitás-Nyelv-Irodalom. Pilisvörösvár-Dunaszerdahely. 2008. 116-120.
- GÖNCZ László: *Muravidéket 60. esztendeje csatolták vissza Magyarországhoz*. *Népújság*. 2001. április 12. 5.

- KISS Endre: *Mitől függ az európai identitás?* <http://www.inco.hu/inco9/global/cikk1h.htm>
- KISS Endre: *Az Európai Unió válsága.* <http://www.pointernet.pds.hu/kissendre/europa/20050711135955427000000200.html>
- MÁK Ferenc: *A nagyok gondjainak peremén – a muravidéki magyarságtörténete 1990–2005.* *Muratáj* '05. Lendva. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. 2006. 1–2. sz. 29–106.
- VERES Valér: *Az erdélyi magyarok és románok közösségi identitása a társadalmi struktúrára tükrében.* <http://www.mtapti.hu/mszt/20004/veres.htm>
- ZSEBŐK Csaba: *A hetedik síp. Bence Lajos a szlovéniai magyar kultúráról.* *Demokrata.* 2006. április 27. 58–

Kétnyelvűség és anyanyelvi identitás a Muravidéken

Kormányzati stratégia az anyanyelv- és önazonosság megőrzésére

Az utóbbi évek fejleményei reagálásra, cselekvésre készítetik mind a magyar kormányzat kisebbségpolitikáját, mind pedig a határon túli magyar közösségek cselekvési irányát. A nemzetiségi közösségek lélekszámára és identitástudatára a népességfogyás, az elvándorlás az elvárosiasodás egyaránt negatívan hat.

A globális tendenciák, az európai uniós szabadságjogok, a belső schengeni határok eltörlése ugyancsak rombolják a homogén közösségeket. A fiatal és a szakképzett munkaerő elvándorlása, a képzett elit réteg városba, az anyaországba, vagy éppen más tagállamokba vándorlása a szülőföld lakosságának elöregedéséhez vezet, egyre kisebb lesz esélye a megújulásra, a versenyképességre, a fejlődésre, nehezebbé válik az önszerveződés és a megfelelő szintű érdekképviselő megvalósítása. Ezt a helyzetet tovább rontja a tudatos, vagy látens asszimiláció folyamata, még a mégoly pozitív, nemzetiségbarát kisebbségpolitikát felmutató Szlovéniában is.

1990 óta az összmagyarság száma többszázezerrel csökkent, ebből a Muravidéken kb. 1-2 ezerrel (a hivatalos népszámlálási adatok 1991-ben még 8500 főt mutattak, 2002-ben már csak 6200-at). Tudjuk, hogy a népszámlálási adatokat sokféle szubjektív szempont is befolyásolja, ezek akkor is döbbenetes népességfogyási adatok.

De reagálásra készítetik a magyar kormányt az elmúlt időszakban a más szomszédos országokban történt politikai és társadalmi események is. A vajdasági magyarverések, a szlovákiai nyelvtörvény, az ukrainai oktatási törvény, a romániai szoborfeliratok ügye

mind-mind kihatással vannak az anyanyelvhasználatra, az identitás vállalására, gyakorlására. A magyar kormánynak az utóbbi időkben lépnie kellett: fel kellett ismernie, hogy a Kárpát-medencében nem elég a toleráns, követő magatartás, a védekező és önigazoló retorika, lépnie kellett, még hozzá a lehető legmagasabb szinteken. De tekintettel arra, hogy ennek az előadásnak nem célja a politikai események értékelése, hadd szorítkozzam arra, hogy az anyanyelv és az önazonosságtudat megőrzése, ápolása küzdelmes feladat kisebbségekben, még Szlovéniában is, amelyet büszkén kell vállalni a gazdag magyar kulturális örökség, a gyönyörű anyanyelv, az egyedülálló szellemi kincs és más értékeink megőrzése érdekében.

A határon túli magyar közösségek kormányzati támogatása összmagyar érdek, hiszen elvitathatatlan tény, hogy a magyar kulturális értékek jelentős hányada Magyarország határain kívülről érkezik. A megőrzendő (pusztuló, eltűnőben lévő) magyar kulturális örökség jelentékeny része a határon túl található, s ugyanígy: a magyar nemzet szellemi erejének és tudományos utánpótlásának képviselői is számottevő részben határon túli területekről származnak. Ezért a határon túli magyar közösségek oktatási és kulturális támogatásáról az Oktatási és Kulturális Minisztérium stratégiát alkotott.

Kormányzati stratégia

A Magyar kormányzat deklarált nemzetiségi stratégiai céljai közé tartozik:

- A határon túli magyar közösségek lélekszámának megőrzése, lehetőségek szerinti növelése.
- A határon túli magyarság magyar nemzeti azonosságtudata megerősítésének és megtartásának támogatása az anyanyelvű oktatás és kultúra ösztönzésén keresztül.
- A külföldi magyar közösségek szülőföldön való boldogulásának támogatása.
- A határon túli magyar kulturális örökség megőrzése és ápolása.
- A kisebbségi oktatási, kulturális, egyházi és tömegtájékoztatási intézményrendszer támogatása.

- A Magyarországgal való kapcsolattartás segítése.

A magyar anyanyelv és kultúra megőrzése a magyar nemzeti identitás megőrzésének és így a határon túli magyar közösségek megmaradásának legfőbb záloga. Amikor a kisebbségvédelmi kormányzati célkitűzésekről gondolkodunk, ez a legfőbb prioritás, minden szociális, gazdasági, vagy infrastrukturális fejlesztési és egyéb szempont csak ezután következhet.

Az anyanyelv és a kultúra megőrzése céljából a stratégia az alábbi oktatási és kulturális prioritásokat fogalmazza meg:

- Magyarországgal való kapcsolattartás érdekében csereprogramok szervezése, az oktatási és kulturális mobilitás erősítése, közös programok szervezése. Fontos, hogy a közös identitás-ápolásban ne legyen előítélet.
- Határon túli magyar közművelődési szakember-képzés
- A valós kétnyelvűség megteremtése: az anyanyelv és a hivatalos nyelv egyaránt magas szintű elsajátítása, hiszen az anyanyelvvél a kisebbség identitását őrzi, a hivatalos nyelv pedig az elhelyezkedés, a munkavállalás, a beilleszkedés (nem asszimiláció!) feltétele.
- A szakmai kétnyelvűség érdekében támogatandó kétnyelvű szakszótárak kiadása
- Folyamatos tehetségfelfedezés, az alkotás és kreativitás támogatása intézményi hálózaton és ösztöndíjrendszeren keresztül.
- Erősíteni kell a magyar anyanyelvi közoktatást, annak versenyképességét európai szinten. Az alapok az óvodában kezdődnek, de ugyanilyen fontos a szakmunkás- és szakember-képzés, a pedagógus továbbképzések, és mindehhez a megfelelő tankönyvek, segédeszközök biztosítása. A vezetők megfelelő szintű felkészítése biztosíthatja az autonóm és színvonalas, szakmai értékeket képviselő intézmények munkáját, ahol képesek uniós pályázatok tervezésére, megvalósítására, közösségi források felhasználására is.

A kulturális prioritások közül kiemelkedik a művelődési intézményrendszer fenntartása. A Kárpát-medencében példaértékű a lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet (MNMI) finanszírozása és működése, amely fontos kutatószervező és kultúrákövetítő tevékenységet végez. Az általános nemzetiségi közösségi élet szervezéséhez szükséges az akkreditált közművelődés-szervezők, könyvtárosok felsőfokú képzése, s ugyanígy fontos a kreatív folyamatok támogatása: az amatőr, vagy éppen professzionális színház, báb-színház, néptánc, diákszínház képzése, szervezése és mobilitásának biztosítása. A magyar kulturális örökség megőrzéséhez elengedhetetlen a közgyűjtemények (múzeumok, levéltárak, könyvtárak) feltárása, gyarapítása, régészeti kutatások folytatása, illetve a múzeális értékű ingatlanok állapotának megőrzése.

De hogyan néz ki közelebbről a Muravidék helyzete?

A szlovén alkotmány 64. cikkében biztosítja az autokton magyar nemzeti közösség különleges jogait, így többek között a nemzeti jelképek szabad használatát a nemzeti identitás megőrzése érdekében, nemzetiségi képviselő választását a Nemzetgyűlésbe és a helyi önkormányzatokba, oktatási intézmények alapítását és az anyanyelven való oktatás jogát, valamint garantálja az anyaországgal folytatott kapcsolatok ápolását. Emellett – anélkül, hogy halmozná a jogszabályi hivatkozásokat – külön törvény biztosítja a kétnyelvű területeken az anyanyelv szabad használatát a közigazgatásban (így a bíróság, a rendőrség, a közigazgatási hivatalok és érdekképviseleti szervek előtt), a vallásgyakorlásban, az egészségügyben, a média különböző területein, az oktatási és művelődési intézményekben. A közsféra munkavállalóinak nyelvpótlék jár a kétnyelvű munkavégzésért, valamint a nemzetiség tagjai számára kétnyelvű okmányokat állítanak ki: ilyen a személyi igazolvány, a biometrikus útlevelel, az új vezetői engedély és kétnyelvűek az anyakönyvi kivonatok is.

De működik mindez a szabad nyelvgyakorlás az életben? Nem igazán. A tapasztalatok mást mutatnak. Ha az ember bemegy egy hivatalba ügyet intézni és magyarul kezd beszélni, falakba ütközik. Jó esetben hamar találunk egy kompetens személyt, aki tolmácsol nekik. Tolmácsolnak neki a szülőföldjén. Ha bemegy egy boltba vásárolni, kevés eladót

talál, akitől magyarul tud árut kérni. Ha elmegy az orvoshoz, gyakran nehézségei támadhatnak, hogy anyanyelvén magyarázza el problémáját és segítséget, ellátást kérjen. Akkor hová lett a szabad nyelvhasználat? Talán bezárták a kétnyelvű iskolák falai közé? És mit tesz a diák, ha gondja támad? Felkeresi az iskolaigazgatót, hogy problémáját megbeszélje vele magyarul? Miért van az, hogy a magyarok az utcán, vagy a diákok a szünetben az iskolában egymás közt szlovénül beszélgetnek? A nyolcvanéves nagypapa a magyar családban pedig megtanul szlovénül, hogy tudjon kommunikálni a kisunokájával? Ezek mind-mind életből vett példák, amelyek elszomorító tendenciákról tanúskodnak. Persze a felsorolás után hozzá kell tennem: tisztelet a kivételnek!

Az anyanyelv tudatos használatáért első helyen a nevelési-oktatási politika a felelős. Említettem a valódi kétnyelvűség értékeit, az idén ötvenéves muravidéki kétnyelvű oktatás azonban ezt a feladatát jelenlegi rendszerében nem képes ellátni. Az a tanrend, ahol a tantárgyak 80%-a szlovén és mindössze 20%-a magyar nyelven kerül előadásra, nem töltheti be a kétnyelvűség eredeti küldetését. A Lendvai Kétnyelvű Középiskola földrajzi helyzetéből adódóan a legszorosabb kapcsolatokat ápolhatná Magyarországgal. Minden lehetősége megvan rá. A falak és határok építése helyett programjával új világot és új lehetőségeket kellene nyitnia a tanulók felé.

A beletörődés pedig a közösség középtávú asszimilációját vetíti előre. Az anyanyelv felmerülése, használata, nem csak érzelmi, hanem érdek dolga is. Legyünk igényesek magunkkal szemben, a jövő generáció érdekében is! Van mire büszkének lennünk és büszkén beszélni a magyar anyanyelvet, vállalni a magyar identitást!

Erre hív Kazinczy Ferenc öröksége is: *„Aki eleget teve a maga korának, az minden következőknek élt.”*

Kétnyelvűség és (felső)oktatás

1. Témaválasztás

A *Nyelv, identitás, irodalom* című konferenciára témámul a Maribori Egyetem Bölcsészettudományi kara Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke jelenlegi helyzetének bemutatását választottam a kétnyelvűség és a kétnyelvű oktatás kontextusában. Ki szeretném használni ugyanis a lehetőséget arra, hogy ne csak a szűkebb szakmát, hanem a szélesebb közönséget, a muravidéki kétnyelvű oktatás közvetlen megvalósítóit tájékoztathassam a Tanszék októ-, tudományos, szakmai és kultúraközvetítő munkájáról. Két okból teszem ezt: egyrészt azért, mert a magyar nemzeti közösség csúcsszervezete ülésén régóta tervezett bemutatkozás, problémafelvetés – objektív okok miatt – mind a mai napig elmaradt. Ezt pótolja némi képp mai előadásom. Másrészt sokhelyütt – szakmai és politikai színtereken – megszólítatik a Tanszék, több szakmai jellegű probléma megoldását keresve. Ezekre is válaszolandó, a megoldásban az együttműködést hangsúlyozva fogalmazom meg a Tanszékre vonatkozó legfontosabb és legaktuálisabb információkat. Hangsúlyozom a Tanszék lehetőségeit és felelősségét – oktatásban és kutatásban egyaránt – a konferencia témájaként megfogalmazott összefüggések alakításában: az oktatás nemcsak ismereteket közöl, hanem alakítja a hallgatók világszemléletét, identitásának tartalmait, az egyetemes magyar nyelvhez és kultúrához való kötődésük intenzitását, a másik kultúra(k)hoz fűződő pozitív viszonyulásukat.

2. Egyetem, Kar, tanszék(ek)

A kétmillió lakosú Szlovénia második legnagyobb városában, Mariborban 1961-ben hozták létre a kelet-szlovéniai tanárhiány enyhítésére a *Pedagógiai Akadémiát*. Ez az intézmény beolvadt az 1975-ben alapított egyetem rendszerébe (*Univerza v Mariboru*), majd 1986-ban *Pedagógiai Karrá* alakult. A *Pedagógiai Kar* a 2006/2007-es tanévben három külön *Karrá* vált,

ennek egyike a mi *Bölcsészettudományi Karunk* (www.ff.uni-mb.si). 12 tanszéke közel hetven szakpárosítást kínál a hallgatóknak. Kilenc bázistanszék mellé először a Fordítástudományi Tanszék (Oddelek za prevodoslovje) alakult meg, ez a közös bolognai programjaink, a tanszék nyitási lehetőségei szempontjából döntő jelentőségű. Ezt követte a Pszichológia Tanszék önállóvá válása, majd ebben az évben megalakult a Művészettörténeti Tanszék; örömkre szolgál, hogy az első évfolyamnak egy magyar szakos hallgatója is van.

Hungarológiai oktatóhelyünk két egységből áll: az 1966-ban alapított, s azóta is működő *Magyar Nyelvi Lektorátusból*, valamint az 1981-ben létrehozott *Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékből*. Mind a lektorátus, mind pedig a tanszék azzal a céllal teremtődött meg, hogy a Muravidéken élő őshonos kisebbségnek megadassék a lehetőség arra, hogy fiataljaik tanulmányaikat felsőfokon is végezhesék anyanyelvükön: a lektorátuson fakultatív módon, a tanszéken pedig magyar szakosként.

A maribori magyar tanszék egyrészt Szlovénia *egyetlen* magyar tanszéke, egyben az egyik *legkisebb hungarológiai műhely* a világon mind a diákok,¹ mind pedig az oktatók száma tekintetében. Jelen pillanatban 3 főállású egyetemi oktató dolgozik nálunk: dr. Kolláth Anna (nyelvész, habilitált rendkívüli egyetemi tanár, tanszékvezető), dr. Rudaš Jutka (irodalmár, habilitált egyetemi docens), valamint Gróf Annamária (magyar lektor). Óraadóként továbbra is a tanszékünk tagja dr. Bokor József (habilitált egyetemi rendes tanár, nyelvész), aki 1997 és 2004 között a tanszéket vezette, s aki 2008 októbertől nyugállományba vonult. 2008-ban kapcsolódott be a munkánkba – ugyancsak óraadóként – dr. Merényi Annamária (irodalmár, habilitált egyetemi docens) és dr. Kovács Attila (történész, habilitált egyetemi docens), s van szombathelyi szakemberünk is: dr. Pusztay János (nyelvész, habilitált egyetemi tanár) személyében.

---

1 Jelen pillanatban régi, tanár szakos, és új, bolognai programok szerint folyik az oktatás a Karon. Tanszékünk a magyar szakos tanári programra maximum 5 főt vehetett fel évente. A beiratkozhatók számát a bolognai átalakulással 8 főre emeltük. A tanszék viszonylag alacsony hallgatói létszáma specifikumából ered: elsősorban anyanyelvi programjaiba (szükséges hozzá megfelelő nyelvismeret) elvileg egyetlen szlovéniai középiskola, a Lendvai Kétnyelvű Középiskola érettségizett diákjai jöhetnek, ugyanis csak itt, a kétnyelvű programban oktatják Szlovéniában a magyar nyelvet. A muraszombati gimnázium fakultatív magyaroktatást kínál fel diákjainak, ha van megfelelő számú jelentkező. Az ottani magyaroktatás, szemléletformálás sikerességének bizonyítéka, hogy ebben a tanévben két magyar szakos hallgatónk érkezett Muraszombatból.

3. Oktatási programok

A 2008/2009-es tanév mérőföldkönek tekinthető a Kar és a Tanszék történetében: viszonylag hosszú megelőző munkák eredményeként (programírás, akkreditáció), a bolognai átalakulás első lépéseként új oktatási programok indulhattak. Második éve már két program közül választhatnak azok a fiatalok, akik a magyart mellett döntenek továbbtanulásukban. A *magyar nyelv és irodalom* alapszak (Ba) az egyik, ez kétszakos program, hat félév alatt mindkét szakon 90-90 kreditpontot (ECTS) kell a hallgatóknak összegyűjteniük. Általános szakmai képzést nyújt, egyetemi diplomát ad. Elsősorban anyanyelvi program, de a pedagógiai tantárgyak kiszorulásával² lehetőség van a nyitásra: a középiskolában magyar2-re járó, nem magyar anyanyelvű hallgatók is jöhetnek magyar szakra, hiszen egyrészt a kétnyelvű közoktatásban megszerzett nyelvi és kulturális kompetenciájuk ezt lehetővé teszi, másrészt kiesik a korábbi kötelező iskolai tanítási gyakorlat, amely szinte lehetetlenné tette a szlovén elsónyelvűek beiratkozását.

Emellett újdonságként, Szlovéniában először a *Nyelvközi tanulmányok – magyar Ba*-programra is jelentkezhetnek az érdeklődők, ez a magyar–szlovén fordító, illetve tolmács Ma-programokra készíti fel a hallgatókat. A fordítói program hiányt pótol a régióban, a kétnyelvű közösség léthelyzeteiben, a két kultúra közvetítésében elengedhetetlen. Szakgazdája a Fordítástudományi Tanszék, a magyar nyelvi és irodalmi/kulturológiai kurzusok viszont a tanszékünkön folynak, természetesen magyarul. A nyelvészeti tantárgyakat együtt hallgatják a magyar szakosokkal, az irodalmi kurzusok elsősorban a magyar kultúra történetébe, valamint a klasszikus és a modern magyar irodalomba vezetik be a hallgatókat. A program kétnyelvű: a Fordítói Tanszéken az általános fordításelméleti kurzusokat – az eddigi hagyománynak megfelelően – szlovénul tartják.

Talán az előbb említett nyitással, valamint a Lendvai Kétnyelvű Középiskolában tett bemutatkozó, kedvcsináló előadás pozitív kicsengésével, a muravidéki médiában a tanszékről folyamatosan megjelenő tudósításokkal is magyarázható, hogy hallgatói létszá-

---

2 Pedagógusképzés nincs alapszakon a bolognai rendszerben, tanári diplomát szerezni a magiszteri programokban lehet majd (Ma, mesterszak).

munka emelkedő tendenciát mutat: a 2008/2009-es oktatási évben a négy évfolyamunkon (az abszolvenseket nem számolva) összesen 15 beiratkozott hallgatónk volt. Ezzel a „számmal” meg lehettünk elégedve, korántsem jelentette viszont azt, hogy nem próbáltunk meg még több fiatalt megnyerni a magyar nyelv és irodalom, a magyar kultúra tanulásának. Nagy örömünkre szolgál, hogy az idén még ennél is jobb a helyzet: 21 magyar szakos hallgatónk van a két bolognai és a „rég”, tanár szakos programban, az első évfolyamon 7 magyar szakos, és 2 magyar fordító szakos diák tanul, soha nem volt még ilyen „népes” csoport a tanszéken. Ez az öröndetes hallgatói létszám is segít talán a tanszék finanszírozásában felmerült, a viszonylag költséges bolognai programok és a recesszió kiváltotta nehézségek mielőbbi megoldásában.

A frissen akkreditált bolognai programok megvalósításának első évében megmutatkoztak a rendszer hiányosságai is, ezeken a következőkben meg kell próbálni javítani a rendelkezésre álló eszközök adta lehetőségek keretein belül. A tartalmi gazdagodás nem lehet hatékony, ha a megvalósulást anyagi, tárgyi természetű, illetve szervezésbeli anomáliák akadályozzák. A recesszió megkövetelte racionalizáció (a kontaktórák számának csökkentése, a hallgató önálló munkájának növekedése) ideiglenes jellegű ugyan, mégis csorbítja az egységes felsőoktatási térség tényleges átláthatóságát és átjárhatóságát. A kis létszámú oktatógárda miatt a programok sikere az óraadóktól is függ, ennek anyagi hátterét – a jelenlegi finanszírozási rendszerben – a Karnak kell biztosítani. A másik égető problémát a csoportlétszámok jelentik, ez elsősorban a választható tantárgyak tervezett gazdag kínálatának ellehetetlenülését jelenti (minimum 30 fővel indulhatna egy-egy kurzus), illetve a Pedagógiai Kar muravidéki tanító szakos hallgatóinak szánt *Magyar nyelv és kultúra* modul megvalósíthatatlanságát. A mostani rendszer szerint a tanító szakosok lektori órákon vehetnek részt (heti 2 óra, a kurzus 4 félév után záróvizsgával ér véget, amely feljogosítja a hallgatót arra, hogy a kétnyelvű oktatásban tanítson majd), ez plusz munka számukra, „édes teher”, hiszen jövőjüket alapozzák meg anyanyelvük tanulásával. A programban a magyar nyelv és nyelvhasználat, a magyar kultúrtörténet, az (ifjúsági) irodalom és a magyar mint második nyelv tanításának módszertana játssza a legfontosabb szerepet. Bologna előnye, hogy elvileg minden hallgató minden meghirdetett tantárgyat felvehet a

Kar programjaiban szereplő kurzusok közül, a gyakorlatban azonban a választhatóság az adott tanszék kapacitásától függ. Plusz kreditpontok is szerezhetők, ennek nyoma is lesz a diplomamellékletben: minden elvégzett kurzust feltüntet az intézmény, így munkavállaláskor világossá válik a munkaadó számára minden lépés és eredmény, ami a friss diplomás szakmai kompetenciáját meghatározza.

A *lektorátusra* a nem magyar szakos, illetőleg a más karra járó muravidéki, magyar anyanyelvű hallgatók járnak heti két órában. Tanulmányaik során az általuk meghatározott időpontban letehetik a záróvizsgát, amely feljogosítja őket a kétnyelvű területen való munkavállalásra. A hallgatószám létszáma változó: általában 35 fő jár szemeszterenként lektori órákra. A lektor munkájához hozzátartozik természetesen a nem magyar anyanyelvűek nyelvtanítása, a magyar kultúra minél szélesebb körökben való terjesztése is. Örömmel tapasztaljuk, hogy a magyarul tanuló szlovén egyetemisták (és kollégák) száma évről évre emelkedő tendenciát mutat, reméljük, hogy ez hozzájárul a magyar nyelv és kultúra presztízsének emeléséhez. Fontos szerepe van még a magyar mint idegen nyelv módszertanának oktatásában, illetve a bolognai programok megvalósításában is (szemináriumi és lektori gyakorlatok).

4. Tudományos kutatás

Minden tanszéknek – a tudomány új eredményeivel lépést tartó oktatási program(ok) mellett – meghatározó és munkáját, súlyát, helyét minősítő tevékenysége a tudományos kutatás. Nagyon fontos tehát, hogy a tanszéki oktatók tudományos munkájukkal továbbra is helyi és nemzetközi elismertséget szerezzenek szakterületükön, részt vegyenek szlovéniai, magyarországi és uniós kutatási projektekben. Ennek értelmében olyan tudományos műhelyt igyekszünk létrehozni és megfelelő színvonalon működtetni, amely benne van az európai tudományos vérkeringésben, ahol oktatók és tehetséges hallgatók együtt dolgozhatnak a magyar nyelvvel és kultúrával összefüggő bármelyik tudományos diszciplínában.

A tanszék kutatómunkájának fő irányát elsősorban *a kétnyelvűségi, kontaktológiai,*

a szociolingvisztikai és a dialektológiai kutatások jelentik, ezek a magyar nyelv muravidéki kontaktusváltozataira, a magyar nyelvhasználatra, a nyelvismeret, a nyelvhasználat, a nyelvválasztás és a nyelvi attitűd összefüggéseinek leírására irányulnak. A kétnyelvű oktatásban megmutató tendenciák elemzésére egyre égetőbb szükség van, e témához is próbál a tanszék alkotó módon közelíteni, bár nem ez volt eddig a fő profilja. A nyelvvalakító tevékenység a kisebbségi kétnyelvűségben különösen fontos, a nyelvi problémák kezelésében, nyelvi tanácsadásunkban, a tankönyvfordításokban a kétnyelvűségi szemléletet képviseljük, ezt adjuk tovább hallgatóinknak is (a tanszék oktatóinak bibliográfiája megtalálható a www.cobiss.si honlapon).

A korábban inkább nyelvész beállítottságú tanszék kutatási palettája az utóbbi években gazdagodott, új, izgalmas témaként jelentkezett a magyar irodalom szlovéniai recepciója, a kortárs magyar irodalom interkulturális aspektusai. Jelentősnek mondható volt hallgatóink szépirodalmi fordítói tevékenysége is, s a mostani diákjaink közül is egyre többen kapnak kedvet ahhoz, hogy gyakorolják, és akár komolyabb szinten végezzék a kultúrák közvetítésnek e válfaját.

A tanszék oktatói részt vesznek különböző nemzetközi és bilaterális programokban is. A nyelvészeti kutatómunka – elsősorban tanszéki keretben – az itt elfogadott témákban folyik: pl. a Termini Kutatóhálózat munkájában, amely a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetével együttműködve a külső régiók nyelvi irodáit és kutatóhelyeit foglalja magában, és amelynek célja a magyar nyelv állami változatainak leírása, a külső régiók sajátos szókészletének kodifikálása, illetve a 2007 novemberében Alsóőrött megalakult Imre Samu Nyelvi Intézetében, amely a Termini részeként – a kisregió nyelvészeti kutatásokat fogja össze és irányítja. A Readme. Cc virtuális könyvtár számára recenziók készülnek mindkét nyelven, mindkét irodalom újdonságairól.

4. 1.

A tanszék európai jelentőségű szakmai sikerének könyvelhető el az Európai Unió 7. számú keretprogramjának ELDIA – Európai Nyelvi Diverzitás Mindenkinnek (European

Language Diversity for All) című kutatási projektje, amelyben a részt vevő hat ország nyolc intézményének egyikeként – a magyar nyelv szlovéniai kontaktusváltozatait kutatva – tanszékünk is dolgozik.³ A kisebbségi és közvetítő (vehikuláris) nyelvek revitalizálását és a nyelvmegtartást kutató multidiszciplináris projekt újszerű megközelítésben vizsgálja a többnyelvűséget. Az egyéni és a közösségi többnyelvűség fogalmának újradefiniálását, támogatását és újraértékelését tűzte ki elsődleges céljául. A vizsgált közösségek egyrészt veszélyeztetett, ill. gyakran rövid múltú írásbeliséggel rendelkező kisebbségi nyelveket beszélnek (pl. karjalai, vepsze, kven), vannak azonban köztük szilárd standarddal rendelkező nyelvek is (pl. a magyar). A kutatás kiterjed mind az őshonos vagy autochton kisebbségekre (pl. a számi, a meänkieli), mind pedig az utóbbi idők migráns csoportjaira (mint pl. a németországi és a finnországi észtek).

A kutatott kisebbségi nyelvek mindegyike a finnugor nyelvcsaládba tartozik, amely meglehetősen alulreprezentált a nemzetközileg hozzáférhető szociolingvisztikai szakirodalomban. A kutatási projekt eredményei viszont nem csupán erre az önmagában is meglehetősen heterogén nyelvi csoportra lesznek érvényesek, hanem általánosan hozzájárulnak a többnyelvűség kutatásához és a nyelvi tervezéshez más többnyelvűségi kontextusban, Európán belül és azon túl is.

4. 2.

A Tanszék kutatómunkáját 2009-ben elsősorban a muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázados jubileuma határozta meg. Több tanszéki, muravidéki, magyarországi és külföldi konferencián tartottunk előadást a témában. Az ötven év tiszteletére egy tu-

---

3 A 2010 márciusában induló, és 2013-ban a bécsi záró konferenciával véget érő projektet az Európai Bizottság finanszírozza (FP7-SSH-2009A: Topic 5.2.1 *Vehicular languages in Europe*, a támogatási szerződés előkészületben). További információk: www.eldia-project.org

dományos monográfiát szerkeszt a tanszék, a kötet 2010 januárjában jelenik meg.⁴ A 30 tanulmány szerzője a kétnyelvű oktatásról beszél. Vagy konkrétan, a Muravidék kétnyelvű oktatásának értőjeként és alakítójaként, vagy – tágabb kontextusba helyezve a kétnyelvűséget – a Kárpát-medencei magyar közösségek anyanyelvi és anyanyelvű oktatásának problematikáját ismertetve és elemezve. Az évforduló mindig számvetés is egyben: kiváló alkalom arra, hogy visszatekintsünk, és szembenézzünk mindazzal, amit a kétnyelvű oktatásban tettünk kutatóként, tanárként, oktatáspolitikusként, diákként, szülőként. Csak a tényeken nyugvó reális helyzetelemzés teszi lehetővé a továbblépést, a megszüntetve megőrzést, a pozitívumok mellett sokat és sokak által emlegetett hiányosságok felszámolását, a jobbítást, mert csak így maradhat meg a magyar nyelv a Muravidéken, így kerülheti el a magyar közösség az egyén nyelvvesztése következtében reális veszélyként fennálló nyelvcserét. A kisebbségi anyanyelvváltozatok presztízisének emelése elengedhetetlen a nyelvi megmaradáshoz. A presztízs sok tényezőtől függ, többek közt az egyetemes magyar kultúra presztízisétől, amelyet az oktatás nagymértékben befolyásolhat, a család pedig hathatósan, felelősséggel támogatni képes.

4. 3. Oktatástipológia, tannyelvválasztás – a brosrák története

A muravidéki egyéni és közösségi kétnyelvűség arculatát, a közösség nyelveinek jövőjét, rendszerét nagymértékben befolyásolja az oktatási modell. A kétnyelvű terület többletértéke a közös kultúra, amelynek csak a két nyelv együttesen lehet hiteles hordozója.

A két- és többnyelvű oktatásról napjainkban élénk vita folyik szerte a világon. Különösen kényes kérdéssé válik akkor a téma, ha az oktatásban nem két azonos rangú, tekintélyű és státuszú nyelv szerepel, hanem pl. egy kisebbségi és egy többségi nyelv, ahol az első szinte mindig, kivétel nélkül alacsonyabb presztízű, ezért veszélyeztetett helyzetű, az

---

4 A kötet anyagi támogatását köszönöm a Szülőföld Alapnak; az Imre Samu Nyelvi Intézetnek, személy szerint Szoták Szilvia elnök asszonynak; a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézetnek, személy szerint Kepe Lili elnök asszonynak; a Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösségnek, személy szerint Horváth Ferenc elnök úrnak, valamint a Dobronak Községi Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösségnek, személy szerint Car Anna elnök asszonynak.

oktatásban tehát nagyobb támogatásra van szüksége a kívánt nyelvi egyensúly fenntartásához.⁵

1959-ig a muravidéki magyar anyanyelvű oktatás gyakorlatilag a *kisebbség szegregációját támogató* program volt, a kisebbségi nyelvet beszélő gyerekek külön oktatása, amelynek során kedvezőtlen tárgyi és személyi feltételek mellett alacsony színvonalú képzésben részesültek, hiszen az adott kisebbségi nyelv oktatásának társadalmi támogatottsága, a nyelv presztízse alulmaradt a szlovénnel szemben a társadalom egészében (Skutnabb-Kangas 1997).

A nemzetiségi iskolákat felváltó kétnyelvű oktatást, amely mindkét nemzet számára egyaránt kötelező, a két nyelv megőrzésének kétirányú/egyenrangú modelljeként tartják számon (dvosmerni model ohranjanja dveh jezikov). Albina Nećak-Lük (1989:11) Mackey rendszerében helyezi el ezt az oktatási formát. A kétutas modellt a kétnyelvű oktatási programok tipológiájában az erős kétnyelvűséget eredményező programok között tartják számon, (Baker 1996; Garcia 1997), az utóbbi időkből az immerziós (belemérés) programok egyik fajtájaként (Cathomas 2005: 97), ahol egyaránt célcsoport a domináns többség és a nemdomináns kisebbség. A muravidéki modell lényege, hogy mindkét közösség tanulja egymás nyelvét, ugyanakkor a szaknyelvi oktatás két nyelven folyik, nyelviileg heterogén osztályokban. A nyelvi cél az additív (hozzáadó) kétnyelvűség, tehát a tanuló második nyelv nem mehet az anyanyelv (első nyelv) rovására. Ez a nyelvőrző, nyelvgazdagító program elvileg megpróbálja kiküszöbölni a kisebbségi diákok által oly gyakran tapasztalt szubtraktív (felcserélő) kétnyelvűség negatív hatásait. A két, jogilag azonos státuszú nyelv minden tanórán jelen van, meghatározott százalékban, ezért egyidejű/konkurens módszernek is nevezik. Ez az egyik nyelvből a másikba való átmenetet jelentő időben meghatározott egymásutánosságban. A módszer elmélete szerint a hangsúly az anyanyelven van, de a tanárnak motiválnia kell a diákokat arra, hogy a második nyelven is tudást szerezzenek. Az oktatást úgy kell szervezni, hogy a diákok annak minden fázisában használhassák az anyanyelvüket (Nećak-Lük: 1989).

---

5 A kisebbségi nyelvre óriási veszélyt jelent, ha nem kap megfelelő támogatást az iskolában, hiszen a kisebbségi diákokat az államnyelv veszi körül.

Az anyanyelv-támogató, nyelvmegőrző programokban kétnyelvű tanárok oktatják a gyermekeket anyanyelven és második vagy többségi nyelven egyaránt, a kulturális értékek megőrzése mellett. Az oktatáson kívüli diskurzusokban is mindkét nyelv eszköz, szóban és írásban egyaránt. A kétnyelvű oktatás minden fázisában tehát nagyon fontos és szükséges a második nyelv ismerete, hiszen csak így tud a gyerek aktívan részt venni az oktatásban, új tananyagok elsajátításában. A folyamat kétirányúsága abban ragadható meg, hogy a második nyelv elégséges ismerete egyrészt kell a hatékony órai részvételhez, másrészt a második nyelven közvetített információknak hozzá kell(ene) járulniuk az oktatásban résztvevők nyelvi és a kommunikatív kompetenciája fejlődéséhez (CLIL). A tartalom alapú nyelvtanításban a tanulók figyelmét a tantárgy tartalmára irányítják, és nem a nyelvre: a nyelvet indirekt módon, a tárgyalt tantárgyi tartalmakon keresztül tanulja meg a diák (Cathomas 2005: 59).

Az a tény, hogy a Muravidéken a magyar gyerekek sokkal jobban tudnak szlovénul, mint a szlovének magyarul, a két nyelv nem azonos dominanciájának következménye a gyakorlatban. Az alsó tagozatban azonos a két nyelv órai aránya, negyedik osztálytól kezdve azonban a szlovéné az előny. A szlovén nyelv részleges differenciációjával az anyanyelvi magyarra és másodnyelvi szlovénra járó gyerek az általános iskola negyedik osztályától kezdve – választhatás nélkül – a szlovén anyanyelvi csoportba kerül szlovénórán, tehát anyanyelvi szinten, az anyanyelvtanítás módszereivel tanulja a számára elvileg második nyelvet. Ez tulajdonképpen átirányítás, a muravidéki immerziósnek szánt oktatási program tranzitív jegye. Ez az egyik oka annak, hogy napjainkban egyre több magyar szülő íratja szlovén anyanyelvi csoportba iskolába lépő kisgyermekét. S ha az oktatásban a többségi nyelv válik egyre dominánsabbá, akkor az a többségi gyerekek számára anyanyelvű oktatás, a kisebbségi tanulók számára szubmerzió, amikor is belevetik őt a mélyvízbe (swim or sink), különösen akkor, ha a szaktanár nem, vagy csak nagyon limitált kompetenciával beszél a kisebbségi nyelvet (és ennek megfelelően nyelvtanítás-módszertani ismeretei sincsenek). A mélyvíztechnika eredménye a nyelvi és kulturális asszimiláció a kívánt cél, az egészséges integráció helyett.

A Muravidéken a tannyelv-választás a nyelvi csoport megválasztásában realizálódik.

Tény, hogy mind több magyar anyanyelvű kisdíák kezdi iskolai karrierjét szlovén anyanyelvi csoportban. Ennek vélt vagy valós (a konkrét nyelvi helyzethez kötött) előnyeiről és hátrányairól, a(z anya)nyelvi kompetenciák alakulásának tendenciáiról, az identitásstruktúrák visszafordíthatatlan elmozdulásairól heves viták alakultak ki és folynak mind a mai napig. Ezen a helyzeten segítő, tehát a szülők tannyelvválasztását megkönnyítendő, tájékoztató füzetek jöttek létre a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete és a Miniszterelnöki Hivatal által létrehozott Szórvány Tanács⁶ kezdeményezésére (Kontra 2008: 188.). Elsőként, 2009 februárjában a kárpátaljai⁷, a muravidéki, a horvátországi és a burgenlandi szülők vehették kézbe a Göncz Lajos által készített Útmutató⁸ alapján az említett közösségek konkrét nyelvi helyzetéhez és oktatási rendszeréhez adaptált brosúrákat. A munkát Kontra Miklós szervezte és irányította, a tájékoztató füzetek kiadásának költségeit a Miniszterelnöki Hivatal viselte.

A muravidéki tájékoztató füzetet a Muravidéki Pedagógusok Egyesülete elolvasta, véleményezte, terjesztését támogatta. A Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség a brosúra teljes szövegét lefordította szlovénra, s az iskolákhoz mindkét nyelven eljuttatta.

A tájékoztató hangsúlyozza, hogy a tannyelv megválasztása elsősorban identitásformáló és esélyegyenlőséget növelő hatása miatt fontos. Az identitás (az egyén tudása arról, hogy bizonyos társadalmi csoportokhoz tartozik, ez számára érzelmi kötődés és érték) a megélt tapasztalatok révén alakul ki. Így magától értetődő, hogy a választott tannyelv vagy tannyelvi csoport és az oktatott tartalmak a tanulók identitásformálásának meghatározó tényezői. A szülő tehát, amikor tannyelvet vagy tannyelvi csoportot választ gyerekének, döntő módon befolyásolja identitásának alakulását. Az iskolának mint intézménynek és az oktatási szakembereknek kötelességük ezekről megfelelően informálni a leendő kisiskolások szüleit, hogy így is hozzájáruljanak a szabad identitásválasztás jogának gyakorlásához.

---

6 Elnöke Göncz László történész, a Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség parlamenti képviselője.

7 Itt az a veszély fenyegeti a nemzetiségi (anyanyelvi) oktatást, hogy egy oktatási törvénnyel átmenetileg kétnyelvűsítik, majd egyszerűen államnyelvűsítik.

8 Megjelent az *Új Kép* című szabadkai folyóirat 2005. április 5–8-i számában.

Mai (nyelvészeti) ismereteink tükrében mindenképpen végig anyanyelvi dominanciájú oktatás ajánlható a muravidéki kisebbségi tanulóknak, mert ez növeli a hozzáadó kétnyelvűségi helyzet elemeinek számát. A mai globalizálódó világban, amikor a nem is olyan távoli jövőben – amelyre a szülő gyerekeit felkészíteni szeretné – legalább három nyelv ismerete lesz az érvényesülés feltétele, az anyanyelvi csoport (magyar 1) választása tűnik a legmegfelelőbb döntésnek.

5. A továbblépés lehetőségei

A kétnyelvű oktatás jubileumán – a magyar nyelv megmaradása érdekében – annak belső innovációjára kell tenni a hangsúlyt. Az egyik legfontosabb változtatás a magyar mint második nyelv oktatásában szükséges, hiszen ez kulcsfontosságú a funkcionális kétnyelvűség kialakulásában. Mivel nagy a különbség az egy csoportban lévők másodnyelvi kompetenciájában (a magyar nyelvet anyanyelvként, második nyelvként és idegen nyelvként tanulók heterogén közösségéről van szó), a tanár lehetetlen helyzetbe kerül, nem tud hatékonyan tanítani, nem tud mindenkinek azonos lehetőségeket teremteni az órán még akkor sem, ha kiteszi a lelkét. Ennek megfelelő belső differenciációra, további csoportbontásra lenne szükség, hiszen a (nagyobb) nyelvi homogenitással hatékonyabb lehetne a nyelvoktatás.

A másik, inkább a szlovén elsőnyelvűek által sokat emlegetett sebezhető pont az oktatás kötelező jellege, hiszen az immerziós oktatás akkor működik igazán jól a világban, ha szabadon választható, a szülők meggyőződésből választják azt gyermeküknek (Kanada, Finnország, Svájc, Németország). A szülők és a tanárok hozzáállása ugyanis meghatározza az iskola életét, a gyerekek motivációját és teljesítményét. Ennek megoldhatósága rugalmas nyelvi tervezést, jól átgondolt, minden lehetséges következményt józanul mérlegelő oktatáspolitikát feltételez.⁹

---

9 Felmerülhet a kérdés, vajon elképzelhető lenne-e, jó megoldás lenne-e az adott nyelvi helyzetben pl. az azonos évfolyam párhuzamos osztályainak differenciálása: lenne egy minden ízében immerziós osztály, meg hagyományos (anyanyelvoktató) kétnyelvű, a választás mindenképpen a szülő joga lenne.

Tapasztalásból is tudjuk, hogy a kétnyelvű programok magasabb követelmények elé állítják az iskolát. A kétnyelvű oktatási programok sokkal több befektetést, jóval több munkát, toleranciát, kitartást követelnek minden résztvevőtől: tanártól, diáktól, iskolavezetéstől, szülőtől, oktatáspolitikától, a tanárokat továbbképző intézményektől stb. Megfelelően képzett és megfelelően fizetett anyanyelvű tanárok kellene, sokkal több oktatási anyag, az anyagokat, a tanterveket a két nyelv és kultúra kontextusában kell értelmezni. Fontos a tanárok továbbképzése, egy szolid tudományos háttér (együttműködés egyetemi tanzékekkel) és a fokozott nyilvánosság. És azt is hangsúlyozni kell, hogy elengedhetetlen a tanárok belső elkötelezettsége a program iránt, mert csak ez hat pozitívan a diákok teljesítményére.

Ma már az is tény, hogy a muravidéki kétnyelvű oktatás tanárfüggő. Ahhoz sem fér semmi kétség, hogy a tanárok többsége a „szívét is kiteszi” típusba tartozik. Azoknak a szakembereknek van jövőjük a kétnyelvű oktatásban, akiknek a megfelelő szakmai kompetencia mellett megvan mindig a megfelelő nyelvi kompetenciájuk mindkét nyelvből. Javíthatna a mostani helyzeten, tehát a magyar anyanyelv iskolai jelenlétét megerősíthetné, esetleg javíthatná az, ha a leendő szaktanárok „másik” szakja valamilyen nyelvszak lenne. Elsősorban azért, hogy a tanárjelölt, legyen az bármilyen szakos is, (idegen)nyelv-módszertani (glottodidaktikai) ismereteket is kapjon az egyetemi képzése alatt. S mivel Szlovéniában a másik szakot szlovénul végzik a hallgatók, a legideálisabb helyzetet az jelentené, ha ez a nyelvszak a magyar lenne.

Az iskola kiváló és fontos színtere a nyelvről való tudás alakításának, ha a jól felkészített, megfelelő nyelvi és szakmai kompetenciával rendelkező tanárok mellett megfelelő kétnyelvű tankönyvek közegebe kerül a diák. Míg az általános iskolában napjainkra már szinte teljesnek mondható a kétnyelvű tankönyv kínálat, a középiskolában csak két évvel ezelőtt indult meg a szlovén tankönyvek magyarra fordítása (először az első osztályosoknak szánt történelem és földrajz tankönyvek kétnyelvűsítése történt meg). A folyamatot mindenképpen folytatni kell, a hiányzó általános iskolai munkafüzeteket lefordítása

is kulcskérdés.¹⁰ Nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy a kényelvű tankönyv – még akkor is, „ha nem tankönyvet, hanem tantervet tanítunk” – elengedhetetlen feltétele a kisebb presztízsű magyar nyelv megmaradásának. A szlovén nyelv óriási helyzeti előnye a szlovén tankönyvek nyelvileg korrekt, vonzó, a konkrét nyelvi helyzetet maximálisan figyelembe vevő fordításával talán valamelyest csökkenthető. Csak így jöhet létre a magyar szaknyelvi regiszter a Muravidéken. E folyamatban nagyon fontos nyelvstratégiai lépés az egyetemes magyar szakterminológia kialakítása.

6. Kihívások

A tanszék egyik legnagyobb kihívásának a muravidéki kényelvű oktatás (létező vagy nem létező) módszertani útmutatójának elkészítését tekintem. Annyian és annyiszor kértek már számon tőlünk, örülök, hogy most már az is elhangzik: mint ahogy a kényelvű oktatást nem csak (vagy elsősorban nem) a magyar szakos tanárok alakítják, úgy módszertana megalkotása sem egyedül (vagy elsődlegesen nem) a magyar tanszék kompetenciája. Tisztában vagyok a hiány következményeivel, látom a hasznát, a nyelvmegőrző, az oktatást erősítő funkcióját, de érzem a buktatóit is. Olyan kutatócsoportot kell létrehoznunk, hogy ezek mindenképpen kikerülődjenek.

A másik kihívást egy általános hungarológiai Ba (első szint, alapszakos képzés) és Ma (második szint, magiszteri képzés) programban látom, már dolgozunk rajta, a jövő ősszel kész lesz az akkreditációs anyag.

---

10 A tankönyvfordításokról kialakult élénk szakmai vitában a diákok alig szólaltattak meg. Ez a tény ösztönzött arra, hogy a lendvai Kényelvű Középiskola diákjainak körében kérdőíves vizsgálatot végezzek a kényelvű tankönyvekkel kapcsolatban (köszönöm a 156 diáknak a válaszokat, és Hajdinjak Prendel Szilvia igazgatóhelyettesnek a kérdőív kitöltését). A válaszok alapján teljesen pontos helyzetelemzés készíthető a muravidéki kényelvű oktatási modellről. Az induktív megközelítésben hitelessé válnak azok a nyelvi és nemnyelvi tények, amelyek kialakulásához a szlovén egynyelvű tankönyvek eddig egyedüli használata is hozzájárult. A válaszokban körvonalazódnak a következő időszak oktatástervezésének súlypontjai, az elmulasztott lehetőségek tanulságainak beépítésével talán lassítható az a folyamat, amelyet a magyar nyelv oktatási nyelvként is egyre erősebb térvésztese fémjelez.

Kell, hogy felkínáljuk a többségi nemzetnek és másoknak nyelvünket és kultúránkat, ezzel emelkedhetne a magyar mint kisebbségi nyelv presztízse is ebben a régióban. S a már akkreditált nyelvészeti doktori programunk mellé talán hamarosan elkészül az irodalom is.

Tanszékünk mindig is törekedett arra, hogy jó, korrekt szakmai és emberi kapcsolatokat teremtsen a Kar társtanszékeivel, a szlovén társintézményekkel. Ápoljuk és szélesítjük közös dolgainkat a magyarországi és a külső régiós magyar tanszékekkel, de vannak szakmai kapcsolataink a göttingeni és a berlini egyetemmel is. Együttműködünk a Muravidék társintézményeivel, jó a kapcsolatunk az iskolákkal, a kulturális élet színtereivel, a közösséggel. Elfogadjuk és tiszteletben tartjuk egymás kompetenciáit, a másik másságát, hiszen ez az alapja minden együttműködésnek.

IRODALOM

- Baker, Colin 1996. *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Bartha Csilla 2003. A kisebbségi nyelvek megőrzésének lehetőségei és az oktatás. Nádor Orsolya és Szarka László szerk. *Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép-Európában*. Budapest, Akadémiai Kiadó. 56–75.
- Cathomas, Rico M. 2005. *Schule und Zweisprachigkeit*. Waxmann Münster / New York / München / Berlin.
- Garcia, Ofelia 1997. Bilingual Education. Coulmas, F. ed. *The Handbook of Sociolinguistics*. Oxford, Cambridge: Blackwell. 405–420.
- Kolláth Anna 2005. Magyarul a Muravidéken. Maribor: ZORA 39.
- Kontra Miklós 2008. A magyar–magyar kutatások hasznáról és haszontalanságáról. *Fórum Társadalomtudományi Szemle X./1*. 185–189.
- Lanstyák István 2005. A kétnyelvű oktatás veszélyei Szlovákiában. Ring Éva szerk. *Felzárkózás vagy bezárkózás? A többnyelvű oktatás előnyei, veszélyei a kisebbségi közösségek életében*. 43–73. Budapest: Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány.

- Nećak Lük, Albina 1989. *Vzgoja in izobraževanje v večjezičnih okoljih*. Ljubljana: Pedagoški inštitut pri Univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani.
- Nećak Lük, Albina 1992. A muravidéki kétnyelvű iskolák tanulóinak kétnyelvű kommunikációs készségéről. Győri-Nagy Sándor – Kelemen Janka szerk. *Kétnyelvűség a Kárpát-medencében II.* 56–67. Budapest, Pszicholingva Nyelviskola, Széchenyi Társaság
- Nećak Lük, Albina 1995. Kétnyelvű oktatás Szlovéniában. *Új Pedagógiai Szemle*, 8. 97–101.
- Novak Lukanovič, Sonja 2000. Pogled na dvojezično vzgojo in izobraževanje. Nećak Lük, Albina – Jesih, Boris szerk. *Medetnični odnosi v slovenskem etičnem prostoru*. Ljubljana, Institut za narodostna vprašanja. 149–164.
- Skutnabb-Kangas, Tove 1997. *Nyelv, oktatás és a kisebbségek*. Budapest, Teleki László Alapítvány
- *Tartalom alapú nyelvoktatás (CLIL, EMILE) az európai iskolákban*. Brüsszel: Eurydice, 2005.

A nemzetiségi könyvtári tevékenység a Lendvai Könyvtárban

BEVEZETŐ

A Könyvtár Lendva nemzetiségi könyvtári tevékenységének a Szlovén Köztársaság Alkotmányának 11. szakasza biztosít alapot:

Szlovéniában a hivatalos nyelv a szlovén nyelv. Azon községek területén, ahol az olasz vagy a magyar nemzeti közösség él, az olasz vagy a magyar nyelv is hivatalos nyelv.

E szakasz kihat a művelődés területére, tehát a Könyvtári törvényre is.

A Könyvtári törvény (SZK Hivatalos Lapja, 2001. évi 87. szám) 25. szakasza határozza meg az általános könyvtárak tevékenységét a nemzetiségileg vegyesen lakott területeken:

A nemzetiségileg vegyesen lakott területen működő általános könyvtárak látják el az olasz és a magyar nemzeti közösségnek, valamint a roma közösségnek szóló könyvtári tevékenységet is. E könyvtárak biztosítják e közösségek tagjai számára a nyelvükön történő kommunikációt. Az előző bekezdésben említett általános könyvtárak a nemzeti közösség képviselőinek beleegyezésével készítik el a tevékenységük programját.

Az említett nemzetiségi programról a későbbiekben még bővebben beszámolok majd.

A kulturális közérdek megvalósításáról szóló törvény (SZK Hivatalos Lapja, 2002. évi 96. szám), amely a nyelv tiszteletben tartását szabályozza, a következőket írja elő:

A kulturális rendezvényeket szlovén nyelven kell előre jelezni, hirdetni és magyarázattal ellátni. A nemzetiségileg vegyesen lakotként meghatározott területeken pedig a kulturális rendezvényeket olasz, illetőleg magyar nyelven is hirdetni kell (plakátok, hivatalos meghívók és egyebek).

1. A MAGYAR NYELV HASZNÁLATA A GYAKORLATBAN

Könyvtárunkban a Szlovén Köztársaság Alkotmányában és az előbbieken említett törvényekben megalapozott kétnyelvűség többféleképpen valósul meg a mindennapi gyakorlatban. Nemzetiségi státuszunkból kifolyólag szlovén és magyar nyelvű anyagokkal állunk a látogatók rendelkezésére. Könyvtárunk kétnyelvű területet fed le, amelyen a két nyelv egyenrangúnak számít, ezért ezek együttesen jelennek meg a könyvespolcokon is, nem elkülönítve egymástól, mint például az idegen nyelvű könyvek. Az eddigi tapasztalat azt sugallja, hogy ez a módszer az évek során bevált, s olvasóinkat az olvasmányok keresésénél ez nem zavarja ill. nem nehezíti meg nekik a keresést, böngészést.

A magyar könyvtári anyag beszerzésénél magyar szállítókkal közreműködünk. A polcokra olyan anyagokat igyekszünk kitenni, amelyekre igény is van, ezért az anyag beszerzésekor figyelembe vesszük látogatóink olvasási szokásait és igényeit. Könyveken kívül lehet nálunk kölcsönözni magyar nyelvű CD-ket, DVD-ket, valamint az olvasóterünkben magyar nyelvű folyóiratokat és magazinokat is lehet olvasni.

Könyvtárunk egyik fontos feladata az állománygyarapítás, ezen belül pedig különösen fontos megemlíteni a honismereti gyűjtemény gyarapítását, amely egy egyedülálló gyűjtemény, s vidékünk szellemi kincsének lényeges tárháza.

A mindennapi könyvtári szolgáltatások két nyelven zajlanak, szlovénul és/vagy magyarul. Mindez attól függ, hogy a könyvtárlátogató milyen nyelven szólítja meg a munkatársunkat. Meghívóinkat, plakátjainkat, az információs anyagokat, leporellókat, honlapunkat, értesítéseinket s minden egyebet szlovén illetve magyar nyelven tárunk az olvasók elé. Hogy mindez megvalósulhasson, munkatársainkkal folyamatosan részt veszünk magyarországi továbbképzéseken és konferenciákon. Kapcsolatot tartunk magyarországi könyvtárakkal, valamint más magyar nyelvű könyvtári anyaggal rendelkező, szintén nemzetiségi

területen elhelyezkedő külföldi könyvtárakkal (Szlovákia, Románia) is. Évente szervezünk egy szakmai kirándulást is, amelyet a Kulturális Minisztérium a nemzetiségi programok megvalósítására szánt eszközeiből támogat. A szakmai kirándulás célja más könyvtárrendszerek, könyvtárak működésének megismerése, valamint a magyar anyanyelvű könyvtárakkal való kapcsolatfelvétel, illetve közreműködés.

2. A LENDVAI KÖNYVTÁR NEMZETISÉGI PROGRAMJA

A nemzetiségi programunkon belül több rendezvényt és tevékenységet bonyolítunk le. A felnőttek számára irodalmi esteket, előadásokat, koncerteket, kiállításokat szervezünk. E programok egy része a magyarországi Szépirok Társasága támogatásával és közreműködésével valósul meg.

A legkisebb látogatóink számára évente több programot is tervezünk. Állandó jelleggel tartunk magyar meseórákat, amelyekre minden hónap második keddjén kerül sor. A meseóra mindig valamilyen konkrét téma köré épül fel és időszakhoz kötött. Ilyenkor a gyerekekkel beszélgetünk, mesét mondunk nekik, s hasonló témájú könyveket lapozgatunk. A meseórát végül műhelymunkával zárjuk, amely során a gyerekek rajzolhatnak, festhetnek, vagy különböző dolgokat készíthetnek el. A meseóra 3-7 éves gyerekeknek szól, időtartama pedig változó, általában 45-60 perc, ami természetesen a gyermekek hangulatától és koncentrációs képességeitől függ. A meseórák látogatottsága az idei iskolaévben jelentősen megnőtt, ami nagy örömünkre szolgál. Látogatóink közt voltak olyanok is, akik nem magyar anyanyelvűek, de ennek ellenére nagyon jól bekapcsolódtak a foglalkozásba.

Ugyanennek a korosztálynak - az óvodásoknak és kisiskolásoknak - évente több rendezvényt is szervezünk. A 2009/10-es tanévben például a gyermekek hete alkalmából októberben egy magyar zenés előadással színesítettük mindennapjaikat. Amikor előadást szervezünk a gyermekeknek, akkor egy napon két különböző helyszínen bonyolítjuk le az előadást, ezáltal minden kétnyelvű óvodát és iskolát látogató gyermeknek egyforma részvételi lehetőséget biztosítva. Ennek megfelelően az első előadást rendszerint a dobro-naki Művelődési Házban tartjuk meg a dobro-naki, göntérházi, pártosfalvi, domonkosfai

és hodosi óvodásoknak, kisiskolásoknak, majd a könyvtárunk olvasótermében a lendvai és környékbeli falvak óvodásait látjuk vendégül.

Az óvodásoknak évi néhány alkalommal csoportos meseórákat is szervezünk műhelymunkával kiegészítve. Ilyenkor a gyerekek eljönnek a könyvtárba, mi pedig egy szlovén valamint egy magyar mesével és különböző foglalkozásokkal, játékokkal kedveskedünk nekik.

Az általános iskolásoknak könyvtári órákat tartunk. Az idei gyermekek hete alkalmából - amelynek mottója a gyermekek érdekei voltak - az olvasásra fektettük a hangsúlyt. A gyerekeknek ilyen alkalmakkor bemutatjuk a könyvtárat, a könyvtári anyagot, a könyvkeresés és kölcsönzés folyamatát. A gyermekek szabadon lapozgathatják a könyveket, s meséket is hallanak. Az általános iskola felső tagozatos tanulói és a középiskolások számára magyar irodalmi órákat, irodalmárokkal (írókkal, költőkkel) való találkozókat szervezünk.

Munkánk során kapcsolatot tartunk a magyar nemzetiségi médiával is, hiszen e módon is kommunikálni tudunk olvasóinkkal. Amellett, hogy a három nemzetiségi sajtóorgánium az általunk szervezett eseményekről, rendezvényekről rendszeresen közöl tudósításokat, az együttműködésnek vannak további példái is. Így a Népújságban havonta megjelenik a magyar meseóra beharangozója, valamint magyar nyelvű könyves újdonságaink válogatása. A Muravidéki Magyar Rádióval pedig a gyermekműsor kapcsán működünk közre, melynek keretében a magyar meseórákról felvételek készülnek a gyermekhallgatóság részére. Továbbá nemrég a Hidak stábja készített egy riportot könyvtárunkban, ami később az ifjúsági műsorban volt látható. A téma a fiatalok olvasási szokása volt, valamint olvasmányokat is ajánlottunk e korosztály figyelmébe.

Könyvtárunkban tudatában vagyunk az anyanyelv fontosságának, ebből kifolyólag igyekszünk ezt ápolni a mindennapi gyakorlatban s programjainkon belül is. A nyelv akkor él igazán, ha beszéljük, olvassák és írják. Tevékenységünk során ezért kulcsfontosságúnak tartjuk a legfiatalabb olvasóink olvasási kultúrájának nevelését, fejlesztését és ösztönzését, hiszen ők lesznek azok, akik továbbadják majd anyanyelvünket a következő nemzedéknek.

A magyar kisebbségi nyelv használata a Szlovén Köztársaság Rendőrségének eljárásai során

A kisebbségi és a többségi nyelvet a szlovén-magyar állam-határ mentén, élők politikai és etnikai okok miatt párhuzamosan használják. A társadalmi együttélés következménye a kétnyelvűség. Sajnos, gyakran a kedvezőtlen körülmények hatására a kisebbségi nyelv helyett a domináns többségi nyelvet használjuk. Hogy teljes mértékben ne váltsa fel a többségi nyelv a kisebbségi nyelvet, a nyelv használatát három területen kell erősíteni. Ezek az oktatás, a közigazgatás területén, és a munkahelyeken. A közigazgatás területén sokat segíthet a rendőrség is, melynek a nemzeti kisebbség jogait is biztosítani kell.

A rendőrség jelentősen hozzájárulhat a magyar nyelv használatához, ha elismeri a nemzeti kisebbséget és a nyilvános eljárásoknál a kisebbség tagjainak biztosítja az anyanyelv használatát. Ez nem csak személyes kívánság, illetve polgári jogi kérdés, hanem ez a társadalmi kapcsolatok kérdése. Éppen ez mutatja a politikai és morális érettségét egyes államnak.

Ezt a témakört azért választottam, mert e területen előforduló problémák feltárásával ezidáig még senki sem foglalkozott. Mindenki kerülte mint lehetséges problémaforrást. A többség elutasítja, vagy fel sem ismeri, mint problémát. Ezért is dolgoztam fel ezt a témát, és megpróbáltam választ keresni arra a kérdésre, hogy mint dilemma létezik-e? Ezzel egyidejűleg érdekelt, hogy egy ilyen kis létszámú közösség tagjai jogaik gyakorlása közben akadályozzák-e a rendőri eljárások végrehajtását a gyakorlatban? Vajon ezt a problémát, hogy tudják kezelni a helyszínen intézkedő rendőrök?

A kutatás kétoldalúan készült. Megvizsgálta a rendőrség álláspontját, és a lakosság álláspontját is, akik nem csak szlovén állampolgárok, de egyben a magyar etnikai közösség tagjai is.

A KUTATÁS EREDMÉNYEI

A kutatás kidolgozása céljából kérdőív készült a rendőröknek és a kisebbség tagjainak, melyre valamennyi válaszadó 2009 júliusban és augusztusban felelt. A kutatás a lendvai, a Gornje Petrovci-i, a petesházi és a muraszombati közlekedési rendőrök között történt. Mindössze 51 rendőr töltötte ki a kérdőívet, mely 22,5%-a a rendőrök teljes létszámának. A kérdőívet kitöltő rendőrök megoszlása: 98% férfi és 2% nő. A legtöbben 26 és 45 év közöttiek. A választ adó rendőrök 88% közterületen teljesít szolgálatot. Napi kapcsolatban áll az állampolgárokkal, személyesen vesz részt a konfliktus helyzetek feloldásában, közvetlen és napi tapasztalatokkal rendelkezik.

A magyar kisebbség részéről 98 személy válaszolt a kérdésekre. Valamennyi válaszadó kapcsolatba került már a rendőrséggel, vagy mint segély kérő, vagy mint törvénysértő. Ha megvizsgáljuk a számadatokat, megállapítható, hogy a válaszadók számaránya a Szlovén Köztársaságban élő magyar kisebbség, 1,5%. A válaszadók közül a legtöbben férfiak voltak. A teljes válaszadók 58%-a. Életkori megoszlásuk szerint, legnagyobb részben 26 és 45 év közöttiek voltak.

A felmérés során megállapítottam, hogy az összes megkérdezett rendőr közül, saját értékelése szerint, csak 39%-a felelte, hogy teljes mértékben tisztában van a különjogok ismeretével. A rendőrök 61%-a nem elegendő tudásról számolt be, két rendőr pedig azt felelte, nem tud semmit ezekről a jogokról. Ennek ellenére a rendőrök 80%-a azt válaszolta, hogy az etnikai csoport saját nyelvének használatát biztosítja és 20%-a felelte, hogy ezt csak ritkán, vagyis nem biztosítja.

A legtöbb rendőr oly módon biztosítja a jogok betartását, hogy az eljárások során eseti tolmácsként hívja segítségül a nyelvet beszélő rendőrkollegáját. E lehetőséggel a rendőrök 56%-a él.

Arra a kérdésre, hogy az eljárás során volt e olyan, a magyar nemzeti közösséghez tartozó személy, aki élni kívánt anyanyelve használati jogával de erről lemondott, a kérdezett rendőrök 60 %-a azt válaszolta, hogy ilyen esetük nem volt, 40 %-a pedig azt válaszolta, hogy legalább egyszer találkoztak ilyen esettel. A kérdezettek 12 %-a több mint háromszor találkozott ilyen esettel.

Megállapítottam, hogy a magyar nemzeti közösség tagjai miért mondtak le erről a jogukról?

- A rendőri eljárás alá vont személyek beszéltek szlovénul is, ezért az eljárást ezen a nyelven folytatták;
- A rendőrök az eljárás alá vont személyeknek elmondták, hogy jómaguk nem beszélnek a magyar nyelvet és ezért gondolta meg magát az állampolgár és mondtott le a jogáról;
- A rendőri intézkedés alanyának elmondták, hogy nem tudnak magyarul, ezért várni kell egy másik rendőrrre, aki beszél a magyar nyelvet. Ezután a polgár a beszélgetést inkább szlovén nyelven folytatta.

A kérdésre, amely a rendőrök véleményét kérte, hogy hiszik e, hogy a rendőri eljárásokban biztosítaniuk kellene a magyar nyelv használatát a magyar etnikai közösség tagjai számára, a rendőrök 46%-a szerint igen, és 42%-a azt válaszolta, hogy nem ért egyet. A válaszadók 12%-a azt a választ adta, hogy »egyéb«; és magyarázatként azt írta, hogy csak abban az esetben elfogadható ez, ha a polgár nem érti a szlovén nyelvet; ha idősebb személyekről van szó; ha az etnikai közösségek nyelvét beszéli a rendőr is, és akkor, ha mindkét fél (polgár és rendőr) meg tudnak egyezni; vagyis hogy ezzel nem ért egyet, mivel a Szlovén Köztársaságban az első nyelv a szlovén nyelv és csak utána kerül alkalmazásra a második nyelv; mert nem érti a magyar nyelvet.

A megkérdezett polgárok, a magyar etnikai közösség tagjainak 48%-a a kérdőívben azt felelte, hogy teljes mértékben tisztában van jogaikkal a saját nyelvük használatával a rendőrségi eljárásokban. 52%-a azonban, hogy ezeket a jogokat csak részben ismerik, viszont senki sem mondta, hogy a jogaikat nem ismerné.

Továbbá a kérdezettek 10%-a azt nyilatkozta, hogy a rendőrségi eljárásokban hivatkozik erre a jogára, de ennek ellenére a válaszadók 13%-a jelezte, hogy a rendőrök ezt nem veszik figyelembe, 33%-a, pedig, hogy csak időnként veszik ezt figyelembe.

A saját nyelvük használata jogáról lemondott 32%-uk, elsősorban azért, mert a rendőr nem beszélte a magyar nyelvet, vagy azért, mert tudatában vannak, hogy saját maguk jól ismerik a szlovén nyelvet. Arra a kérdésre, hogy miért mondtak le erről a jogukról, jellemzően úgy válaszoltak, hogy azért, mert a rendőr nem beszélte a magyar nyelvet, és mert szlovén nyelven voltak megszólítva. A rendőrségi eljárás során egyetlen válaszadó sem használta a magyar nyelvet habár a magyar nemzeti etnikai csoporthoz tartozik.

Arra a kérdésre, hogy véleményük szerint az etnikai magyar közösség területén elég rendőr dolgozik-e, aki beszél a magyar nyelvet, a legtöbb megkérdezett (77%) azt a választ adta, hogy a magyar nyelvet beszélő rendőrök száma kevés.

A részletes elemzésnél, kiderült, hogy a polgárok megítélése szerint a rendőrök nem ismerik a nemzetiségi nyelvet és velük a többség túlnyomó része nem is próbált kommunikálni a saját nyelvén. Ezzel egyidejűleg úgy vélik, hogy nyelvhasználati jogaik sérülnek, annak ellenére is, hogy ezek érvényesítésére nem is törekszenek. Ennek okát azonban abban látják, hogy a rendőrök e jogok létezéséről keveset, vagy semmit sem tudnak.

A rendőrök saját maguk is elismerik, hogy keveset tudnak a nemzeti közösség jogairól. Ezek ismeretének nem is tulajdonítanak nagy jelentőséget, hiszen az etnikai közösség tagja ritkán hivatkozik e jogainak érvényesítésére. A rendőrök hiányos ismereteik miatt igyekeznek meggyőzni az intézkedés alá vont polgárokat, hogy a sikeres eljárás lefolytatása érdekében használják a szlovén nyelvet.

Miért ilyen nagy százalékban az a rendőrök véleménye, hogy a magyar nemzeti közösség hozzátartozóinak nem kell a saját nyelvüket a rendőrségi eljárásoknál használni?

Valószínűleg azért, mert ezen jogokat nem ismerik teljességében és a mindennapi életben, nincs arravonatkozó tapasztalatuk, hogy ha a nemzeti kisebbség tagjának, mindennek ellenére e jogáról nem kell lemondania és ezen jogának gyakorlását követelheti.

Azok a rendőrök, akik a nemzeti közösség jogait ismerik, ezeket biztosítják is a rendőri eljárás során.

Azok a rendőrök, akik erről a nemzetiségi jogokról semmit sem tudnak, ezeket a nemzetiségi állampolgároknak nem is biztosítják, saját ismereteinek hiányossága miatt.

A kutatás eredményeit összegezve:

A rendőrök között a nemzetiségi közösség külön jogainak ismerete nagyon hiányos. A polgárok jogaik érvényesítését sok esetben nem igénylik, nem hivatkoznak rájuk, ezért rendőreink úgy gondolják, hogy ez felesleges és nem is érdekli őket. Ennek az eredménye az, hogy abban az esetben, ha bárki élni akar e jogával, saját nyelvének használatával, a rendőrségi eljárás során, a rendőr ezt nem engedélyezi, vagy nem tudja mi a teendő. A polgár pedig önként lemond e jogáról és kialakítja véleményét, amely szerint a rendőrség nem tartja tiszteletben a nemzeti közösség nyelvhasználati jogait.

Hol rejlik a probléma gyökere? A Rendőrségnél mert csak néhány rendőr ismeri a magyar nemzeti közösség külön jogait? Vagy az állampolgároknál, akik nem élnek jogaikkal, hogy a saját nyelvüket használják?

A Rendőrségre azt mondhatom, hogy a személyi állomány fluktuálódott cserélődött a rendőrállomásokon, beleértve a Muravidéket is. Mivel a legtöbb rendőr Szlovénia más helyiségeiből érkezett e területre, mint ahol a magyar nemzetiségi közösség él, ezért nem ismerik annak jogait és a rendőri eljárások során ezt nem is veszik figyelembe.

Kiemelt fontosságú, hogy a Rendőrség személyi állományának a nemzetiségi nyelvhasználattal kapcsolatos ismereteiket felmérjék és akik nem rendelkeznek kellő ismerettel, vagy ismereteik hiányosak e területen, oktatás vagy továbbképzés keretén belül megfelelő tájékoztatásban, oktatásban részesüljenek.

Ez a tevékenység azonban nem csak a rendőrség kompetenciájába tartozik.

A magyar nyelv mindennapja a bíróságon

A magyar nyelv mindennapja a bíróságon

A törvény értelmében azon területeken, ahol az olasz és a magyar nemzetiség él, a bíróságok eljárnak olasz és magyar nyelven is, de csak abban az esetben, ha a fél, amely e területen él, használja az olasz illetve a magyar nyelvet.

A magyar nyelv használata alatt érteni kell a beadványok magyar nyelven való fogalmazását, mint a magyar nyelv szóbeli használatát.

Az előírások értelmében az eljárás kétnyelvűen, tehát magyarul és szlovénul akkor zajlik, mikor az egyik fél szlovén, a másik pedig a magyar nyelvet használja. Azon esetben, mikor mindkét fél a szlovén illetve a magyar nyelvet használja, akkor az egész eljárás azon a nyelven folyik, amely mellett a felek döntöttek, mert akkor is, ha az eljárást a törvény értelmében magyar nyelven kellene vezetni, a felek megegyezhetnek a szlovén nyelv mellett.

Továbbá szabályozva van az is, hogy kétnyelvű eljárást csak azon bíró vezethet, amely meghatározott fokozotan magyar nyelvet tanult, vagy tolmácsi vizsgával rendelkezik. Ha ezen feltételeknek nem felel meg, akkor a kétnyelvű eljárások tolmács segítségével vannak lebonyolítva.

A magyar nyelv használatának törvényi kereteinek rövid bemutatása után, melyek a magyar nyelv gyakorlásának nem jelentenek akadályokat, előadásomat a mindennapi életben előfordult akadályokkal folytatnám, melyek a bíróság szolgáltatásait igénybe vevőiben rejlenek.

A bíróság előtt magyar nyelvet beszélő feleket három sajátosan elnevezett kategóriába sorolnám.

Az első kategóriának „magyarul akarok beszélni” megnevezést adnám. Ebbe a kate-

góriába azon magyar nemzetiségű feleket sorolnám, melyek az első pillanattól fogva a magyar nyelv használata mellett döntöttek, ami azt jelenti hogy már a kereset magyar nyelven fogalmazják meg és nyújtják be.

Már ezzel jelzik, hogy élnek az alkotmányban is megadott jogaikkal, hogy a bíróság előtt anyanyelvüket használják. A magyar nemzetiségű felek elenyésző része él jogaival e szinten, s még ezek tulnyomó része is a hagyatéki ügyekben szerepel.

E felekre jellemző továbbá az is, hogy vagy idősebbek, vagy e területről kivándorolt magyar nemzetiségű személyek leszármazottjai, kik fiatal koruktól, hacsak nem születésüktől külföldön élnek, vagy pedig vendégmunkásként dolgoztak, dolgoznak külföldön.

Ezen kategóriába sorolnám még azon feleket, melyek ügyvéd segítségével indítanak eljárást a bíróság előtt és keresetüket szlové nyelven nyújtják be, de abban a pillanatban mikor maguk szembesülnek a bírósággal, a magyar nyelvet használják és követelik, hogy a bíróság minden döntését magyarul ismertesse velük.

A második csoportot „tudok szlovénul is“ kategóriának nevezem el. E kategóriát az jellemzi, hogy mindkét nyelven, úgy szlovénul mint magyarul jól beszélnek, de a mindennapi életükben a magyar nyelvet teszik előtérbe.

E felek, ha nem hivatalból fordulnak a bírósághoz, a magyar nyelv mellett döntenek, de mikor a tárgyalás alatt fel vannak hívva a magyar nyelv használatának lehetőségére, többnyire azt felelik, hogy tudnak szlovénul és lehet az eljárás nyugodtan szlovén nyelven vezetni, vagy hasonlóan.

Nem tudok tiszta képet alkotni erről a jelenségről. Ennek az oka lehet, hogy szlovén nyelven jobban uralják a szaknyelvet, vagy nem akarják a tolmács alkalmazását (minden bíró nem beszél a magyar nyelvet), vagy pedig akarják, hogy a másik fél, mely nem beszél a magyar nyelvet, közvetlenül tőlük hallja a mondanivalójukat.

A harmadik csoportot pedig „inkább szlovénul beszélek“ kategóriának nevezném meg. E kategóriára az jellemző, hogy a szlovén nyelvet nem éppen magas szinten beszél, de annak ellenére nem veszi igénybe a magyar nyelv használatának a lehetőségét.

Ez szerintem azért fordulhat elő, mert nem meri nyilvánosan kijelenteni, hogy magyarul jobban beszél, vagy abban az esetben ha tolmácsot kellene alkalmazni, nem óhajtja

a segítségét, vagy pedig tart attól, hogy ha az eljárás kényelvéen van vezetve, tovább tart.

Egészen másabb pedig a kép akkor, amikor magyar nemzetiségű fél tárgyaláson kívül fordul a bírósághoz, különböző kérdéssel, akkor ha lehet magyarul szólal meg, mert ahogy tapasztalom, könnyebben fejezi ki, ami lelkét nyomja.

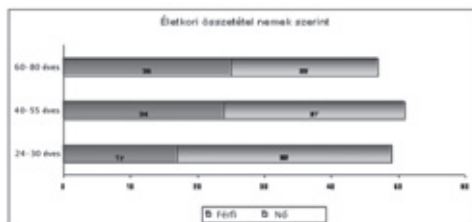
A kétnyelvű oktatás a tudományos kutatások tükrében

1. Feldolgozott kutatások

- Dr. Bartha Csilla: *A magyar nyelv megőrzésének lehetőségei és korlátai a Muravidéken egy szociolingvisztikai vizsgálat tükrében (2003- 2004)*
- Dr. Lucija Čok: *Učinkovitost dvojezičnih modelov izobraževanja na narodno mešanih območjih - izziv in prednost za Evropo jezikov in kultur (2006- 2008)*
(Znanstveno-raziskovalno središče Univerze na Primorskem (UP ZRS))

Adatközlők – 1. minta: FELNŐIT KOROSZTÁLY:

- A terepmunka 2003 és 2004 között zajlott.
- A minta 147 adatközlőt jelent a grafikonon bemutatott megoszlásban.
- A minta abban az értelemben torz, hogy vizsgálatban csak azok az emberek vettek részt, akik önként vállalták, hajlandóak voltak magyarul beszélni és a magyar identitásukat ki is nyilvánították.

Adatközlők – 2. minta: TANULÓK

A kilenc osztályos általános iskola 8-kos tanulói iskoláként:

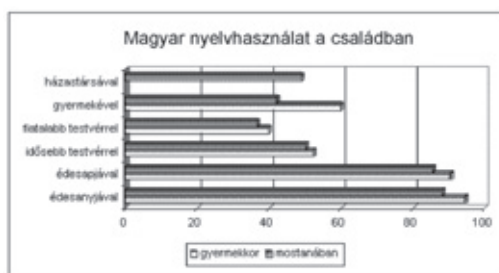
ISKOLÁK	TAGOZATOK	TANULÓK SZÁMA	KÉRDŐÍVEK SZÁMA
DOŠ1 Lendava	4	81	77
DOŠ Genterovci	1	9	8
DOŠ Dobrovnik	1	9	9
DOŠ Prosenjakovci	1	8	7
Olasz tannyelvű iskolák			
OŠ-I Piran	1	8	7
OŠ-I Izola	1	8	6
OŠ-I Koper	1	24	22
Szlovén tannyelvű iskolák			
OŠ Izola	1	21	21
OŠ Lucija	2	42	40
OŠ Prade	1	24	23
OŠ DB Koper	1	25	22
Olaszország – szlovén tannyelvű kisebbségi iskolák			
Trinko Gorica	2	48	48
Kosovel Trst	3	45	14
Cankar Trst	1	14	38
Sv. Ciril in Metod Trst	2	26	26
Kontrol csoport – szlovén tannyelvű iskolák			
OŠ Postojna	4	90	87
OŠ Žalec	4	86	72
ÖSSZESEN:		568	527

2. Nyelvválasztás

a) Felnőttek:

A *diagramon* jól látszik, hogy különbség van a jelenlegi és a gyermekkori nyelvválasztási szokások között:

- a) felnőttkorra csökken a magyar nyelv alkalmazása minden beszédpartnerrel a családban.

- b) az az alapminta látszik, miszerint a nagyszülőkkel, szülőkkel a legnagyobb a magyar nyelv használatának gyakorisága.

A *diagram* azt mutatja, hogyan változik, mennyivel csökken a magyar nyelv választása az iskoláskor előtt s azt követően, hogy a gyermek elkezd iskolába járni.

b) Tanulók:

A TANULÓ NYELVE:

- A magyar tanulók közül csak 12% választotta a magyar nyelvet a saját nyelvénél,
- 61%-a két nyelvet választott.
- A szlovén tanulók 44%-a választotta a szlovén nyelvet és 31%-a két nyelvet.

Tabela 8: Odgovori učencev na vprašanje "Kateri od spodaj naštetih jezikov je tvoj jezik?", Možnih je več odgovorov (Vir: UDMI 2007; N = 527)

	Število	%
Prekmurje – »slov.«		
Večinski	30	44,1
Priselienski	2	2,9
Večinski in manišinski	21	30,9
Večinski in priselienski	9	13,2
Manišinski, večinski in priselienski	6	8,8
Skupaj	68	100,0
Prekmurje – »madž.«		
Manišinski	4	12,1
Večinski in manišinski	20	60,6
Manišinski in priselienski	2	6,1
Manišinski, večinski in priselienski	7	21,2
Skupaj	33	100,0

NYELVHASZNÁLAT A CSALÁDBAN:

- A magyar tanulók 42%-a beszél anyjával magyarul, apjával már csak 39%-a,
- a magyar tanulók 39%-a alkalmazza úgy a szlovén mint a magyar nyelvet a családi nyelvhasználatban.

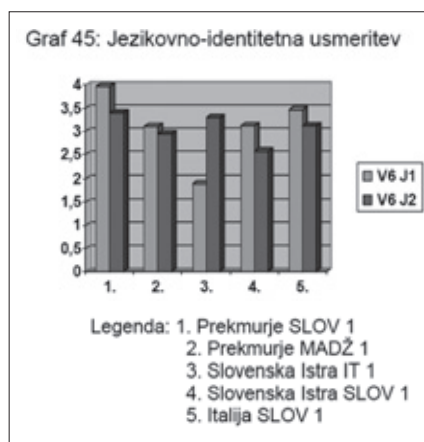
Tabela 9: Jezik sporazumevanja z starši

	Pogovorni jezik z materjo		Pogovorni jezik z očetom	
	Število	%	Število	%
Prekmurje – »slov.«				
Slovenščina	26	38,2	33	48,5
Slovenščina, drugo	10	14,7	10	14,7
Drugo	2	2,9	2	2,9
Madžarščina	1	1,5	3	4,4
Slovenščina, madžarščina	29	42,6	19	27,9
(brez odgovora)	-	-	1	1,5
Skupaj	68	100,0	68	100,0
Prekmurje – »madž.«				
Slovenščina	2	6,1	4	12,1
Slovenščina, drugo	3	9,1	2	6,1
Drugo	1	3,0	1	3,0
Madžarščina	14	42,4	13	39,4
Slovenščina, madžarščina	13	39,4	13	39,4
Skupaj	33	100,0	33	100,0

c) Nyelvválasztás – magyar nemzeti öntudat

- A magyar tanulók többsége nem lát összefüggést a magyar nyelvválasztás, a nyelvtudás és a nemzeti öntudat között.
- Hasonlóan vallanak a szlovén tanulók is.
- A nemzeti hovatartozást a 10-es skálán mindkét tanulócsoport a 7. helyre helyezi.

A tanulók és a szülők családi nyelvhasználatát szorosan össze van kötve a magyar anyanyelvi oktatással úgy a kétnyelvű általános iskolában, mint a kétnyelvű középiskolában (az anyanyelvi és a tannyelvi csoportok választásakor).

Ha a családban a kisebbségi magyar nyelv háttérbe szorul, a természetes nyelvátörökítés megszakad, akkor legyen bármilyen kiváló iskolai program, legyen bármilyen jogi támogatottság, a nyelvi asszimiláció folyamatát megállítani önmagában az iskola vagy a jog nem képes.

Mindezt azért fontos hangsúlyozni, mert Muravidéken ezt a fontos tényezőt mind kevesebb magyar család helyezi előtérbe. Nagyobb előnyt élveznek a gazdasági idegennyelvi követelmények.

3. Nyelvtudás

A nyelvtudás mérése azért különösen fontos, mert tükrözheti a kétnyelvű oktatás hatékonyságát.

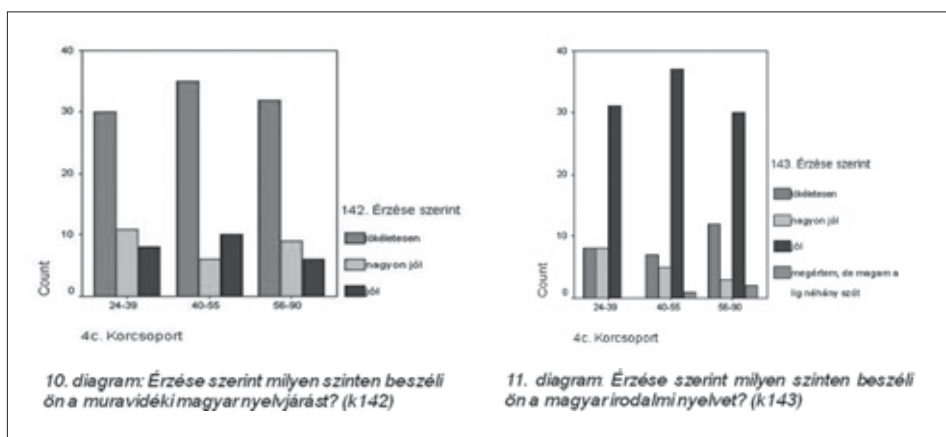
Az első kutatásban a szlovén és a magyar nyelvtudást a kérdőíves vizsgálatban bevalás alapján állapították meg (a felnőtt korosztályú résztvevők értékelték a tudásukat).

A második kutatásban írásbeli dolgozat formájában mérték a kilencosztályos ÁI 8-os tanulóknak, a tantervben előírt nyelvi kompetenciáját.

a) Magyar nyelvtudás

Felnőtt korosztály:

A 10. és 11. diagramról leolvasható, hogy a muravidéki magyar nyelvjárás ismeretét mindhárom életkori csoportban jóval nagyobb arányban értékeli tökéletesnek, miközben a magyar irodalmi nyelv esetében a középmező az, amely a legbiztosabb magyartudásról számol be.

Tanulók:

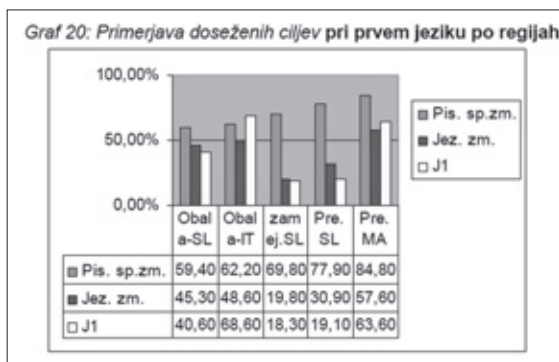
- A muravidéki kétnyelvű általános iskolák 8. osztályában
- a 2006/7-es tanévben 33 magyar tanuló (33 %) és 68 szlovén tanuló (67%) volt.
- Az írás-olvasási készségek területén, a magyar nyelvtudásnál,

- a magyar tanulók 84,5%-a teljesen eléri a követelményeket,
- az íráshasználat területén a tanulók 57,6%-a éri el a
- maximális követelményeket,
- a két terület összegzésénél a tanulók 63,6%-a éri el maximálisan a tantervben kiírt követelményeket.

Anyanyelvi tudás – régiók összehasonlítása:

- Anyanyelvi tudásban a muravidéki kétnyelvű általános iskolák 8. osztályos tanulói, a régiók között, legmagasabb arányban érték el a tantervben előírt követelményeket.
- Az írás-olvasási készségek területén és a nyelvi tudásban is a legjobb eredményt produkálták.
- Az elért eredmény a magyar anyanyelvi oktatás magas színvonalát tükrözi a 4 kétnyelvű általános iskolában.
- Valószínűleg jó kihatással van a magas magyar anyanyelvi tudásra ezen tanulók oktatása a magyar tannyelvi csoportokban is.

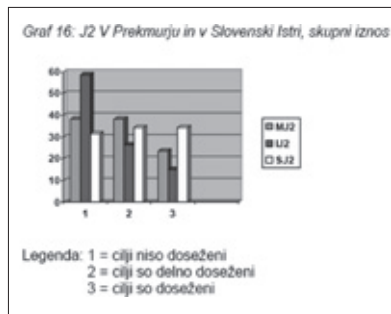
b) Magyar környezetnyelvi tudás

- A muravidéki kétnyelvű általános iskolák 8. osztályos tanulóinak 40% nem éri el a magyar 2-es tantervben előírt követelményeket.
- Egyenlően alacsony eredmény látható úgy az írás-olvasási készségek területén mint a magyar nyelvi tudásban is.

Környezetnyelvi tudás – régiók összehasonlítása:

- Hasonlóan alacsony eredményt értek el Isztriában a szlovén 8-as tanulók a szlovén tannyelvű iskolákban olasz környezetnyelvnél.
- Az olasz tannyelvű iskolákban pedig a szlovén környezetnyelvnél.
- Nagyon megdöbbentő a szlovén tanulók alacsony olasznyelvi tudása, ahol a tanulók 60%-a nem éri el a követelményeket.

A probléma kulcsát az alacson környezetnyelvi tudásnak valószínűleg a „lingve franke”-ban kell keresni az összes régióban.

c) Az idegennyelvek tanulásának hatásai a környezetnyelv helyzetére

A német vagy angol idegen nyelv tanulása fontosabb mint a
MAGYAR / OLASZ nyelv tanulása

	MURAVIDÉK				ISZTRIA			
	Szlov-1		Magy-1		szlovén		olasz	
	tanuló	%	tanuló	%	tanuló	%	tanuló	%
Nem ért egyet	9	13,2	12	36,4	17	16,0	5	14,3
Bizonytalan	12	17,6	10	30,3	18	17,0	15	42,9
Egyetért	47	69,1	11	33,3	70	66,0	15	42,9
Felelet nélkül	0	0	0	0	1	1,0	0	0

- Muravidéken a szlovén tanulók 69,1% tartja fontosabbnak az angol nyelv tanulását a környezetnyelvi magyar 2-nél.
- Az isztriai szlovény tannyelvű iskolások hasonlóan 66%-ban előnyt adnak az angol nyelv tanulásának.

- Megdöbentöek a hasonló vélemények a magyar és az olasz tanulói csoportban. Itt 33-42%-ban előnyt adnak az angol nyelvtanulásnak a saját anyanyelvi oktatásukkal szemben.

c) Szlovén nyelvtudás

Felnőtt korosztály:

- A tökéleteset választók a legfiatalabb életkori csoportba tartoznak, de összességében a fiatal és középnemzedék biztosnak, jónak értékelte szlovénnyelv-tudását, a harmadik nemzedéknél ez az érték közepes vagy annál rosszabb.
- A nyelvi készségek mindegyikére vonatkozó elemzésekből markánsan kirajzolódik, hogy minél iskolázottabb valaki, annál magasabbra értékeli szlovéntudását.

Tanulók:

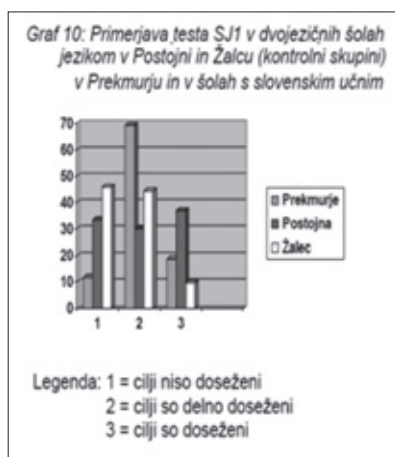
- A tanulónál a kilenc osztályos általános iskola 8. osztályos tantervben előírt célok, követelmények elérése volt mérve.
- A jelen vizsgálatban külön voltak mérve az írás-olvasási készségek, és külön a nyelvtudás.
- A mérés kimutatja, hogy a szlovén és a magyar tanulók között nincs tudásbeli különbség, és mindkét csoport nagyon magas arányban érik el a szlovén 1-es tantervben előírt követelményeket.

- Nagyon alacsony azon tanulók száma, akik még részben sem érik el az előírt követelményeket.

Szlovénnyelvi tudás – régiók összehasonlítása:

- A kutatás összehasonlítást tesz a muravidéki KÁI-k, a tengermelléki szlovén AI-k és a kontrollcsoport (Žalec-i, Postojna-i AI-k) tanulóinak szlovén nyelvi kompetenciája közt.
- Az eredmények kimutatják, hogy a muravidéki KÁI-k tanulói 70%-a elérik a tantervben előírt követelményeket, tehát jóval eredményesebbek, mint a másik két csoport.
- A KÁI-k eredményét tovább vizsgálva az is kiderül, hogy igen alacsony azon tanulók száma, akik még részben sem érik el a követelményeket.

4. A kétnyelvű oktatási modell

Felnőtt korosztály:

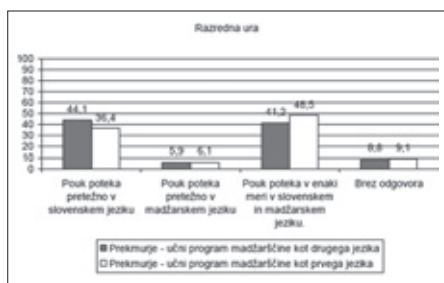
- A megkérdezettek 60%-a azt tapasztalta, hogy a kétnyelvű iskolában a szaktantárgyak óráin nem használták ugyanolyan mértékben a magyar és a szlovén nyelvet.

- Az adatközlők 80%-ának véleménye, hogy a kétnyelvű iskolában a szlovén gyerekek nem tanulnak meg ugyanolyan jól magyarul, mint a magyarok szlovénul.

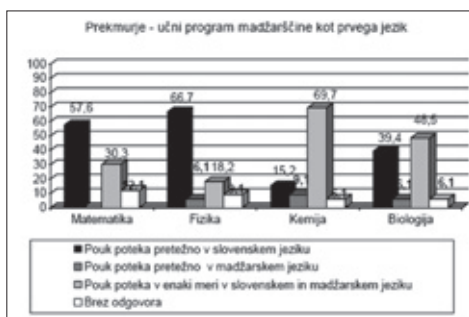
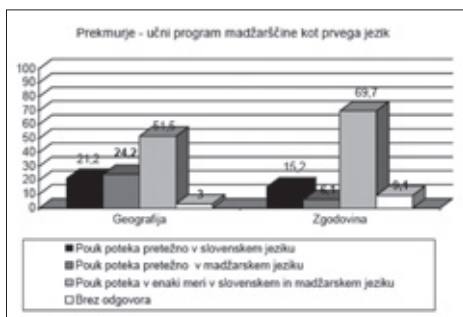

Tanulók:

- A kilenc osztályos tanulók véleménye a kétnyelvű oktatásról messzemenőleg eltér az idősebb korosztálytól.
- Erősen látszanak az újonnan bevezetett magyar csoportmunkák hatása:
  - a) „egy személy-egy nyelv”,
  - b) „magyar tannyelvi csoportok”.

ÉSMÉGIS MOZOG AFÖLD!

A KÉTNYELVŰ OKTATÁSNAK MURAVIDÉKEN MÉG MINDIG NINCS ALTERNATÍVÁJA!

A tanulók véleménye az oktatási modellről

VÉLEMÉNY	SZLOVÉN CSOPORT		MAGYAR CSOPORT	
	Szám	Arány	Szám	Arány
Kétnyelvű legyen az iskola	34	50,0%	30	90,9%
Szlovén tannyelvű legyen az iskola	28	41,2%	1	3,0%
Magyar tannyelvű legyen az iskola	0	0%	0	0%
Felelet nélkül	6	8,8%	2	6,1%

- A cslovén csoportban erősen látszódik a belső osztódás:
  - a) a tiszta szlovén csoport: szlovén tannyelvű iskolába járna (41,2%),
  - b) nemzetiségileg vegyes csoport: kétnyelvű iskolába (50,0%).
- A magyar csoport 90,9%-a továbbra is a kétnyelvű iskola mellett teszi le a voksát.

A KÉTNyelvű OKTATÁS NYITOTT KÉRDÉSEI

A muravidéki kétnyelvű oktatási rendszer garantálja a magyar közösség különjogait, a magyar nyelv használatát, a kultúra és a magyar identitás megőrzéséhez és fejlesztéséhez való jogokat.

Mindeközben napjainkban a magyar tanulók jó része a nyelvcseré előrehaladott fázisát éli át, s jelentős mértékben csökken azon tanulók száma, akiknél az anyanyelv még az identitás egyik elsődleges szimbólumaként van jelen.

Melyek ennek a folyamatnak a fő okai?

1. CSALÁDI NYELVHASZNÁLAT:
  - A nemzetiségileg vegyes családok miért nem élnek jobban a szerintünk jól bevált „egy személy-egy nyelv” oktatási modellel, nyelvhasználati formával?

2. NYELVVÁLASZTÁS – MAGYAR NEMZETI ÖNTUDAT:

- Vajon miért érzik úgy a magyar tanulók, hogy nincs összefüggés a magyar nyelv anyanyelvi szintű tanulása és a magyar nemzeti öntudat között?
- Kinek a joga és kötelessége a gyerek tannyelvének választása?

3. A MAGYAR-1 PRESZTIZSE:

Sajnálattal állapítjuk meg, hogy az általános- és középiskoláról szóló bizonyítvány nem tesz különbséget a magyar mint anyanyelv és a magyar mint környezetnyelv között. A bizonyítványból nem tűnik ki a nyelvtudás fokozata, szintje (A, B, C).

- Amennyiben ezt sikerülne megoldani, ezáltal ösztönöznénk a magyar mint anyanyelv választását, még az alacsonyabb tanulmányi eredmény ellenére is.
- Hogyan rendszerbe foglalni az adott helyzetet?

4. BIZALOM AZ OKTATÁSI MEDELLBEN:

Anyanyelvi tudásban a muravidéki kétnyelvű általános iskolák 8. osztályos tanulói, a régiók között, legmagasabb arányban érték el a tantervben előírt követelményeket. Az elért eredmény a magyar anyanyelvi oktatás magas színvonalát tükrözi a muravidéki kétnyelvű általános iskolában.

A kétnyelvű oktatásban évről évre növekszik a magyar tannyelvű órák száma és azon tanulók száma is, akik vállalják ezeket. Valószínűleg ez is jó kihatással volt a magasabb magyar anyanyelvi tudásra a felmérésnél.

Az Oktatási Minisztérium továbbra is szorgalmazza a kétnyelvű modellt, hiszen sokunk véleményét osztva, ez az az oktatási forma, ahol az együttélés példásan megvalósul.

- Hisznek-e a muravidéki magyarok, a szülők és a nemzetiségi politikusok a bevezetett kétnyelvű oktatási modellek hatékonyságában?
- Meddig lesznek a kétnyelvű iskolák és a tanárok az „ügyeletes bűnbakjai” a muravidéki magyar nemzetiség asszimilációjának?

Az anyanyelv és a kétnyelvűség

1 AZ ANYANYELV FOGALMA

1.1

A „Mi az Ön anyanyelve?” kérdés kisebbségi helyzetben, a kétnyelvűségben nagyon is bonyolult, a kérdezők és a megkérdezettek eltérő jelenségeket rendelhetnek ugyanahhoz a szóhoz. Lesznek olyanok, akik úgy érzik, egynél több anyanyelvük van, vagy olyanok, akik részlegesen vagy teljesen elfelejtették az anyanyelvként tanult változatot, hiszen az elsőként tanult nyelv nem szükségképpen az, amelyen az egyén a legjobb készségekkel rendelkezik (vö. Romaine 1995: 27). Emellett sokszor adódnak olyan helyzetek, ahol a gyermek elsőként elsajátított nyelve az apához vagy más személyhez, nem pedig az anyához kötődik. Az anyanyelv kifejezés ugyan a mindennapi nyelvhasználat része, sőt a nyelvtudományban is széles körben használatos, egzakt nyelvészeti paraméterekkel azonban kevésbé ragadható meg, így a kétnyelvűség-kutatásban inkább csak az első nyelv ritkábban alkalmazott szinonimájaként megjelenő kategória.

A Magyar Értelmező Kéziszótár szerint az anyanyelv „az a nyelv, amelyet az ember gyermekkorában (elsőként) tanult meg, s amelyet rendszerint legjobban és legszívesebben beszél. Az anyanyelvet Skutnabb-Kangas szerint négy kritérium alapján határozhatjuk meg: 1. származás – az elsőként megtanult nyelv, 2. azonosulás, a) belső azonosulás – az a nyelv, amellyel a beszélő azonosul, b) külső azonosulás – az a nyelv, amellyel a beszélőt anyanyelvi beszélőként azonosítják, 3. a nyelvtudás foka (kompetencia) – a legjobban ismert nyelv, 4. funkció – a legtöbbet használt nyelv. A kétnyelvűségben ezt nevezik első nyelvnek. E definíciókból három következtetés is adódik: 1. egy személynek több anya-

nyelve is lehet, különösen a származás és az azonosulás szempontjából, 2. ugyanannak a személynek más-más lehet az anyanyelve a különböző definíciók szerint, 3. a definíciók alapján (kivéve a származás szerintit) egy személy anyanyelve élete során többször is változhat; 4. az anyanyelv-definíciókat a nyelvi emberi jogokkal kapcsolatos tudatosság foka alapján hierarchikus sorrendbe állíthatjuk. A társadalmi tudatosság e fokát annak alapján mérhetjük fel, hogy mely definíció(ka)t használják a társadalom intézményei. Az anyanyelvét az ember automatikusan, megerőltetés nélkül használja, nem más nyelvből fordít és nem másik nyelv struktúráira támaszkodva próbálja a nyelvet használni. Az anyanyelv összes hangzóját megfelelően képes meghallani, kiejteni és azokat természetes módon használni.

1.2

Egy többnemzetiségű és többnyelvű térségben az egyes közösségeknek és főleg az oktatáspolitikusainak sokféle céljaik lehetnek. A többségi lakosság céljai eltérhetnek a kisebbségek céljaitól. A kisebbségek céljai is eltérhetnek egymástól: a kitűzött cél lehet a nyelv és kultúramegőrzés vagy a többséggel való asszimiláció. Konfliktusok akkor keletkeznek, amikor a többségi és kisebbségi csoport céljai ütköznek. A konfliktusok gyakran az oktatásban, illetve az oktatási nyelvi jogok terén nyilvánulnak meg. Kulturális és intézményi lingvicizmust tükröz, ha az oktatási intézményekben a kisebbségi gyermek anyanyelvének meghatározására a funkció vagy a nyelvtudás-fok szerinti definíciót alkalmazták. Fontos szimbolikus és gyakorlati szerepe lehet annak, hogy a többségi csoport beszélői is törekednek-e a kétnyelvűsége, vagy csak a kisebbségiek. Nyilvánvalóan emeli a kisebbségi nyelv presztízsét, ha az adott régió többségi beszélői is tanulják a kisebbségi nyelvet. Így van ez a mi régióinkban is, ahol a kisebbségi nyelvet környezeti nyelvként szlovéneknek is tanítják, sőt társtanítási nyelvként is szerepel. A mindennapi beszédben előforduló sztereotípiák, mítoszok és babonák közé tartoznak már az olyan vélemények, mint „a kétnyelvűség út az anyanyelv elvesztéséhez” vagy éppen az, hogy „a szlovéniai magyar kisebbséget és a szlovén többségi nyelv beszélőit nem lehet megtanítani magyarra, mert

ők maguk sem akarnak megtanulni”. Az valószínűnek tűnik, hogy akarata ellenére senkit sem lehet megtanítani egykönnyen egy újabb nyelvre. Fontos a népakarat szerepe is.

2 A KÉTNyelVŰSÉG ÉS A KÉTNyelVŰEK

2.1

Kétnyelvűségben él az az ember vagy népcsoport, aki/amelyik két nyelvet ismer valamilyen fokon, és azokat rendszeresen használja is. E meghatározás szerint bizvást mondhatjuk, hogy a szlovéniai magyarok zöme kétnyelvű. Fontosnak tartom azt, hogy e széles meghatározás szerint elég, ha valaki a nem anyanyelvi passzív készségek (beszédértés és olvasás) terén mutat bizonyos kompetenciát, tehát nem kritériuma a kétnyelvűségnek, hogy valaki beszélni és írni tudjon a másik nyelven. A nem nyelvészek azonban általában mást értenek a kétnyelvűségben. Sokan csak azokat nevezik kétnyelvűeknek, akik mindkét nyelven tökéletesen beszélnek. Az ilyen embert a nyelvészek kiegyensúlyozott vagy balansz kétnyelvűnek hívják. A nyelvészek azonban a két nyelvet egyformán rosszul használókat is kétnyelvűeknek tekintik. Más nyelvészek az ilyen embereket gyakran nevezik félnyelvűeknek.

2.2

Mind a kétnyelvűek, mind pedig a bilingvizmus kutatói számára természetes, hogy a kétnyelvű beszélők normái mások mint az egynyelvűeké. Az egynyelvűek többsége ezzel szemben gyakran „keverék”-nek vagy „nyelvromlás”-nak minősíti és elutasítja azokat a jelenségeket, amelyek a kétnyelvűek nyelvhasználatában ilyen-olyan mértékben, ám természetesen jelen vannak (vö.: Bartha 1999: 116). Még ha tekintetbe is vesszük, hogy a bilingvizmusnak számos egyéni változata létezik, a két nyelvet magas fokon, megközelítőleg azonos szinten ismerők esetében sem lehetséges a kétnyelvű repertoárban az egyes kódokat teljesen tiszta, elkülönült egységként kezelni. A nyelvnek való mindennapi kitettség mind

a felszínen megjelenő formákban, mind pedig a nyelvi rendszerben tetten érhető. Tény azonban, hogy a kétnyelvűség társadalmi, közösségi és egyéni típusai, gazdasági, politikai stb. környezete befolyásolják a kontaktusjelenségek műszóban összegezhető sajátosságok társadalmi és nyelvi repertoárbeli kiterjedtségét, mennyiségi eloszlását s csoporton belüli valamint külső megítélését. Egy kétnyelvű szlovén-magyar család nyelvhasználatában gyakori a magyar toldalékokkal ellátott szlovén szavak használata, ugyanakkor lehet, hogy egy magyardomináns szlovéniai magyar család beszélői informális otthoni érintkezéseire a magyar nyelv kizárólagos használata a jellemző, ám beszédük bővelkedik olyan kifejezésekben, mint rák után halt meg (rákban halt meg), a tanár erre a témára adott elő (erről a témáról) stb. Amint a kétnyelvű helyzetek, úgy a kétnyelvű nyelvhasználat is rendkívül változatos. Általánosan mégis azt mondhatjuk, hogy a kétnyelvű egyén nem több és nem kevesebb, ám más, mint az egynyelvű.

3 ANYANYELV A KÉTNyelVŰSÉGBEN

3.1

Az anyanyelv és a családban beszélt nyelv viszonya a mai szociolingvisztikai vizsgálatokban is nagyon fontos, ennek alapján lehet ugyanis megállapítani a kétnyelvűség típusait, azt, hogy a család és a családot alkotó személyek kétnyelvűségében mi a domináns elem: az anyanyelv vagy már a második nyelv, az államnyelv, illetve környezetnyelv. A nyelvcsere-re vonatkozó modern vizsgálatokból tudjuk, hogy az anyanyelv használatának szűkülése koncentrikus kommunikációs körökben történik: előbb szorul ki a hivatalos használatból, a közéleti színterekről, a családon kívüli személyekkel (orvossal, kereskedővel stb.) folytatott kommunikációból, de ha már a családon belül is háttérbe szorul, akkor nagyon közel áll ahhoz, hogy teljesen átadja a helyét a második nyelvnek, és véglegessé váljék a nyelvcsere. Általánosan lehet ugyanis tekinteni azt a szabályt, hogy nem kell minden kétnyelvűségnek nyelvcserehez vezetnie, amennyiben megmaradhat az anyanyelv domináns szerepe, de minden nyelvcsere kétnyelvűségen át megy végbe. Ennek a folyamatnak kritikus

pontja éppen az, amikor az anyanyelv-dominanciájú kétnyelvűség átbillen másodnyelv-dominanciájú kétnyelvűségbe, ennek ún. felcserelő, szubtraktív változatába, amely aztán viszonylag gyorsan vezet el a másodnyelvi egynyelvűségbe. Azzal lezárul a nyelvcseré, a nyelvi asszimiláció.

3.2

Ahol több nemzeti közösség él egymás mellett egy területen, előbb-utóbb olyan folyamatok is megindulnak, amelyek a nemzetiségek etnikai keveredéséhez is vezetnek. Melyik az ilyen vegyes házasságokban felnőtt gyermekek anyanyelve, illetve hogyan alakul ki a nemzetiségi tudatuk. Ez a családtípus más tényezők közvetlen hatásával együtt előidézhetheti a nemzetiségi hovatartozásnak és az anyanyelvnek az egymástól való folyamatos eltávolodását. Ami az anyanyelvnek mint első nyelvnek az elsajátítását illeti, a gyermek különösen gyorsan felnőtté válik. Négy – öt éves korban az agyban, az ébredő tudatban és az egész egyéniségben eddig még nem teljesen ismert és minden következményében nem egészen megmagyarázott folyamatok játszódnak le. A nyelv könnyű és helyes elsajátításának elraktározó csatornáiban fokozatosan bezárulnak. Ha a nyelv gyermekkori elsajátításának folyamata nem fejeződik be, az egyén félnyelvűség állapotába kerül, amiből nagyon nehezen, csak tudatos hozzáállással és akarati erővel szabadulhat ki. Bár alapjába véve igaz, hogy az anyanyelv elsajátításának az adottságai és lehetőségei sohasem szűnnek meg teljesen.

3.3

A szociológiában az anyanyelv fogalmát az első elsajátított nyelv fogalmához kötik. A nyelvtudomány, amely a nyelv elsajátítását a nyelv törvényszerűségeinek a pontos ismeretével méri (a kompetencia mércéje), megállapíthatja, hogy a két elsőként megtanult nyelv közül melyik az egyén teljes értékű anyanyelve, amelyet a leghatározottabban és a legtartalmasabban sajátított el, s amelyen leghatározottabban, legpontosabban, legárnyaltabban

fejezi ki magát. A nyelv funkcióját vizsgálva egy adott környezetben a szociolingvisztika megállapíthatja, hogy a környezethez, így a családhoz tartozóknak is az az anyanyelvük, amelyet mindennapi kapcsolataik folyamán a leggyakrabban használnak, és nem az, amelyet először tanultak meg. A szociál-pszichológusok egyéni és csoportattitűdökre, véleményekre hivatkozva azt hangoztatják, hogy az az ember anyanyelve, amelyet magáénak vall, amelyhez érzelmileg és értelmileg a legjobban kötődik még akkor is, ha nem ismeri, nem jól beszél, vagy nem tudja írásban használni. Megtörtént ez fordítva is, olyan értelemben, hogy az illető személy minden tekintetben jól beszél anyanyelvét, mások mégis azt tartják róla, hogy az anyanyelve nem ez, hanem egy másik nyelv (belső és külső identifikáció). A nyelvészek mércéje szerint lehetséges két egyenértékű első nyelv elsajátítása, de ez gyakran nagyon nehezen megvalósítható. Minden más tudomány mércéje szerint a kétnyelvűség könnyebben elérhető, de általában nincs rá elég lehetőség.

3.4

A fenti definíciók szerint egészen biztos, hogy minden muravidéki magyar valamilyen kritérium alapján kétnyelvűnek tekinthető, azonban nem minden muravidéki szlovén tekinthető kétnyelvűnek, inkább a kisebbségi nyelvet illetően félnyelvűnek. Az eredet kritériuma szerint akadnak olyan gyermekek, akik két különböző nyelvű szülők gyermekeként, két első nyelvet – anyanyelvet – beszélnek. A nyelvi funkció kritériuma szerint a mindennapi életben úgyszólván a muravidéki magyarság zöme elsősorban a munkahelyen és a közéletben anyanyelvként a szlovént használja, és nem a magyart. A szlovén nyelv általános ismerete teljes egészében kielégíti a szlovén nyelvközösséggel való kommunikációs szükségletét. Ugyanakkor – ugyancsak a funkció kritériumai szerint – az is megállapítható, hogy a magyar nyelvnek mint anyanyelvnek a használata a családra, rokonságra, zárt baráti körökre, részben az iskolára és a magyar közösségbeni művelődésre és szórakozásra korlátozódik. Szinte minden magyar feltételezi a másiktól, hogy kétnyelvű. Szlovén vonatkozásban ez nem így van. Jószerivel alig van magyar, aki eleve ugyanezt feltételezni a szlovénokról. A magyarok általában a nagyobb közösségben folyó társalgásba szlové-

nul kapcsolódnak be, még akkor is, ha a társaság túlnyomórészt magyarokból áll. Ha csak egy szlovén ajkú akad köztük, hajlamosak a nyelvi akkomodációhoz. A funkció mércéje szerint tehát a magyar nyelv sehol sem élvezi az anyanyelv teljes funkcióját, még akkor sem, ha ezt a törvény lehetővé teszi. Az egyéni vélemény vagy mások véleménye mércéje szerint számos magyarajkú úgy érzi, hogy bizonyos beszédhelyzetekben (a munkahelyi szakmai nyelv, a politikában) jobban tudja és jobban boldogul a szlovén nyelvvél, mint a magyarral. A magyarul beszélők saját anyanyelv-ismeretükről alkotott szubjektív véleménye a szlovén nyelvet helyezi anyanyelvi funkcióba.

3.5

Az általános beiskoláztatás következtében tehát az egész magyar közösség kétnyelvűnek tartja magát. Ugyanis számos külső tényező megköveteli a kétnyelvűséget. A dolgok logikus természete és folyamata szerint az emberek azt a nyelvet szeretik használni, amelyet elsőként – anyanyelvként sajátítottak el. Számos társadalmi kényszerhelyzet azonban megköveteli, hogy ettől a szándéktól elálljanak. Nagyon sok olyan kényszerítő tényező ágyazódott be a társadalmi közegbe, amelyek nem a kétnyelvűség kialakulását támogatják. Ennek megfelelően a többség részéről a kétnyelvűséget legfeljebb csak ideiglenesen tűrik meg, illetve fogadják el. Ha azonban a nyelvek családon belüli elsajátítását vizsgáljuk, nem található olyan tényező, amely kizárná a lehetőséget, hogy az egyének két különböző első nyelve legyen. Ha a egyes nemzetiségű és kétnyelvű családban mind a két szülő következetesen a saját nyelvén tanítja gyermekét, gyermekük két anyanyelvvél, azaz első nyelvvél fog rendelkezni. Ebben az esetben ideális, kiegyensúlyozott kétnyelvűségről beszélhetünk.

Ha a gyermek felnőtt, maga dönti el, melyik első nyelvét tartja inkább anyanyelvének. Felvetődik a kérdés, hogy a potenciálisan kétnyelvű családokban a térségünkben miért olyan ritkán valósul meg a következetes kétnyelvűség. A különböző nemzetiségű, potenciálisan kétnyelvű családokban majdnem mindig egy – a szlovén – nyelv válik uralkodóvá a gyermek születésekor. Az ideális kétnyelvűség megvalósulását minden bizonnyal számos

pszichológiai-antropológiai különbség is gátolja. Az egyéni különbségek, amelyek természetesen léteznek az egy nyelvű családokban is, még jobban kifejezésre juthatnak akkor, ha a gyermeket két anyanyelvre akarják megtanítani. Az egyéni különbségekből kifolyólag bármikor felborulhat a kettős hatás egyensúlya. Ennek következtében az utód az egyik szülő nyelvét mégis jobban fogja tudni, mint a másikat. Hogy melyiket? Általában azt, aki a családon belül domináns, vagy azét, akivel majd az utód további élete folyamán, újabb környezeti hatásokra azonosulni fog. Ez a jelenség sohasem egyirányú, hanem mindenkor esélyt nyújt mind a két szülő nyelvének. A térségünkben azonban kezdettől fogva más tapasztalunk. Ugyanis majdnem minden esetben a szlovén nyelv megtanítása válik elsődleges céllá a családban a másik nyelv kárára. A vegyes házasságok természetesen önmagukba véve sem pozitív sem negatív jelenségnek nem tekinthetők. Az emberi létezésnek és közösségi életnek egyik formáját jelentik. A vegyes házasságokban és a két nyelvű családokban lezajló folyamatokról keveset tudunk, csupán következményeit érzékeljük. Ismeretes, hogy Finnországban mi történik a svéd-finn vegyes házasságokban, körülbelül 50 százalékban megőrzik a kisebbségi nyelvet mint anyanyelvet. A Muravidékre nagy arányban jellemző, hogy a vegyes házasságokban a többségi nyelv lesz a domináns. Közvetett úton kimutatható, hogy a vegyes nemzetiségű családban született gyermekek csak ritkán válnak két nyelvűekké, a kisebbségi nyelv ugyanis ritkán válik anyanyelvűkké, két nyelvűsödésük csak az intézményes nyelvsajátítással kezdődik igazán. A két nyelvű családokban akkor teszik meg a legnagyobb lépést egymás felé a házastársak, ha igyekeznek megtanulni egymás nyelvét, és utódaikat is két nyelvűségekre tanítják.

4 STRATÉGIÁK

4.1

Nyilvánvaló, hogy a két nyelvű helyzetben nem a nyelvi emlékek muzeális mentésére vagy őrzésére kell tervet vagy stratégiát kidolgozni, hanem az élő nyelv megtartására a mindennapi használatban, lehetséges funkcióinak teljes körében. Ebben a vonatkozásban

az egyik stratégiai tennivalót úgy lehetne megjelölni, hogy a közösség attitűdjében lehetőségek szerint egyensúlyba kellene hozni az anyanyelv szimbolikus és használati értékét. Mindenképpen disszonancia van aközött, hogy az erre vonatkozó vizsgálatok szerint az identitásban legfontosabb tényező az anyanyelv, és aközött a szintén ismert tény között, hogy ennek ellenére térségünkben, pl. oktatásnyelvként sokkal kisebb arányban szerepel mint az államnyelv, vagy épp az, hogy a magyarajkúak és másodnyelvként tanulják az anyanyelvüket. A helyzet ellentmondásosságának jelzéseként némi iróniával azt lehet mondani, hogy a kisebbségi közösségekben az anyanyelvűség nagyon fontos, maga az anyanyelv már sokkal kevésbé. Az ezzel kapcsolatos feladatok nem egyszerűen a presztízvesztés ismert feladatai, azok egyébként is inkább a kedvezőtlen külső megítélés megváltoztatására irányulnak. Sokkal inkább az anyanyelv oktatásának, a kéttannyelvű oktatásnak minősége és eredményessége, az anyanyelv pedagógiai hatékonysága, a nyelvi kultúra egészének színvonala az, amely bizonyíthatná, hogy az anyanyelv nem célként, hanem eszközként fontos a közösség számára.

4.2

Kisebbségi helyzetben élő nyelvi értéket és nyelvi mintát hordoz és közvetít a szépirodalom nyelve, a hitélet anyanyelvűsége, a standard, valamint a köznyelv közvetítésében pedig egyre nagyobb szerepe és hatása van a rádióknak és a televízióknak. A szociológiai vizsgálatoknak kiemelt témája az olvasás, általában a kultúra és a nyelvhasználat kapcsolata. Erre a térségre is érvényes természetesen az a világjelenség, hogy az olvasás, a könyv iránti igény háttérbe szorult.

Személyes vagy közösségi elszigeteltségben azonban éppen a könyv jelentheti a nyelvvel való bensőséges kapcsolatot, a nyelv gyakorlását, a nyelvi tudás naponkénti felfrissítését. Az sem lehet kétséges, hogy a másodnyelvi dominanciájú kétnyelvű beszélők, ha olvasnak, inkább azon a nyelven olvasnak, amelyet jobban ismernek, és ennek bizonyára befolyása van arra is, hogy milyen nyelvű rádió- és televízióadásokat hallgatnak/néznek. Ahhoz azonban, hogy az irodalomnak bármilyen hatása legyen, fontos a nyelvvis-

meret, az írni-olvasás tudás, a nyelvvesztés generációs folyamatában azonban ez a feltétel gyakran hiányzik. És fontos az is, és ennek szintén be kell épülnie a nyelvi stratégiába, hogy a könyvkiadás és a sajtó támogatásában fontos feltétel legyen a kiadványok, a könyvek, a sajtótermékek kifogástalan nyelvi gondozása.

4.3

A standard és a köznyelv közössé tétele a kodifikáció kiterjesztésével semmiképpen nem irányulhat arra, hogy csökkentjük e nyelvváltozatok szerepét a Muravidéken mint külső régióban. Ellenkezőleg: ezzel válnának elérhetővé, minden beszélő számára otthonossá. Ehhez azonban változásra van szükség az anyanyelv-pedagógiai szemléletben is. Az anyanyelv oktatásban sokkal természetesebbnek kellene lennie, és jelen kellene lennie a nyelv változatosságának, különösképpen a tanulók és az adott nyelvi környezet vernakuláris változatának. A változatosság elismerése és felismerése a kodifikált változat fontosságára is felhívja a figyelmet, természetessé tenni a nyelven belüli kódváltást.

Az anyanyelv-oktatásban gyökeres változást eredményezhet, ha a nyelvi rendszer helyett a nyelvhasználat és kommunikáció kerül előtérbe, a stiláris regiszterek ismerete és gyakorlása. Arra azonban alig van példa, hogy a sokféle alternatív lehetőség éppen a nyelvi környezet különbségeire legyen tekintettel. A kisebbségi régióban a nyelvjárásiasság mellett a kétnyelvű környezetet jelenti.

4.4

A kétnyelvűség vagy primer formájában spontán módon alakul ki az adott többségi környezetben, vagy nagyon alacsony szinten a kétnyelvű oktatásban, vagy már eleve másodnyelvi dominanciájú kétnyelvűségként, ha a magyar anyanyelvű vagy vegyes házasságból származó tanuló a magyart mint környezetnyelvet tanulja. A Muravidékre a gyenge kétnyelvű oktatás jellemző: az oktatás kezdetben két nyelven folyik, majd a tanulókat átírányítják a többnyire egynyelvű (többségi nyelvű) oktatásba, a magyarok esetében tran-

zitiv programról van szó, a szlovénekében pedig korlátozott magyartudás megszerzéséről. Mindebből a kétnyelvűsödést kedvezően befolyásoló nyelvi tervezési feladat olyan, magas szintű kétnyelvűség kialakítása, amelyben az anyanyelv megőrzi alapvető kognitív és szocializációs szerepét, a második nyelv és a további nyelvek biztosítják a versenyképességet az adott országban és a globalizációval rohamosan táguló világban.

5 BEFEJEZÉS HELYETT

Napjainkban szívesen hangoztatjuk az identitástudat, az emberi jogok és a demokrácia jelenlétének korszerű megnyilvánulási gyakorlatát a mindennapi életben. A valóságban azonban ezek gyakran csak politikai frázisok. Velük szemben valóság a vegyesen lakott terület gazdasági és kulturális szegényesítése. Mindez nagyban befolyásolja a gyors és megállíthatatlan asszimilációt. Ezért elsősorban nagyon fontos az anyanyelv fejlesztése és használata minden beszédhelyzetben. Kik felelősek azért, hogy a kisebbségben élő közösség megőrizze anyanyelvét? Az anyanyelv megszületése, gazdagítása és megőrzése a családon belül alapozódik meg.

Tény azonban, hogy a muravidéki magyarság körében terjedőben van, hogy a vegyes házasságokban született gyermek először a többségi nyelvet sajátítja el. Így nyelvi- leg, érzelmi- leg eltávolodik gyökereitől. A gondolatok és érzelmek anyanyelven történő fejlesztését, az anyanyelv minél szélesebb körű használatát a nevelő- oktató intézmények munkája biztosíthatja. Az anyanyelvhasználat legfőbb gondjai azonban épp a funkcionális korlátozottságból, a csökkent használati értékből következnek. Márpedig az anyanyelv megtartásának feltétele a használata, a kétnyelvűségben is.

IRODALOM

- Balázs Géza (szerk.), 2004: *A magyar nyelvi kultúra jelene és jövője II.* MTA Társadalomkutató Központ. Budapest.
- Bartha, Csilla, 1999: *A kétnyelvűség alapkérdései.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

- Bernjak, Elizabeta, 2004: *Slovenščina in madžarščina v stiku*, (Zora, 29). Maribor: Slavistično društvo.
- Grosjean, Francois, 1985: *Life with Two Languages: An Introduction to Bilingualism*. Cambridge, Mass.: Harvard UP.
- Péntek János, 2004: A külső régiók esélyei az új évszázad magyar nyelvi kommunikációjában. In Balázs Géza (szerk.): *A magyar nyelvi kultúra jelene és jövője II*. MTA Társadalomkutató Központ. Budapest. 213-228.
- Romaine, Suzanne, 1995: *Bilingualism*. 2. kiad. Oxford: Blackwell. (Language in Society 13).
- Skutnabb-Kangas, Tove, 1997: *Nyelv, oktatás, kisebbségek*. Budapest: Teleki László Alapítvány Könyvtára. (Kisebbségi Adattár VIII).

„Lét és nyelv” – kerekasztal-beszélgetés

A kerekasztal résztvevői

Az elnökség balról jobbra: dr. Zágorec-Csuka Judit, Sobočan Gabriela, Feher Horváth Alexandra

A résztvevők jobbról balra: Spomenka Juretič, Gerič Blanka és Király Meselič Jutka

Nyelv, identitás, irodalom” – konferencia Lendván

Az elnökség jobbról balra: Sobočan Gabriela, dr. Bence Lajos, dr. Zágorec-Csuka Judit

A konferencia résztvevői

A résztvevők

Sajtóanyagok

„Lét és nyelv” – kerekasztal-beszélgetés

Pénteken „Lét és nyelv” címmel, a Magyar Nyelv Éve kapcsán a Lendvai Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség szervezésében megtartott kerekasztal-beszélgetésen politikusok, intézményvezetők, a média képviselői, valamint gazdasági szakemberek beszéltek a közösség nyelvvállalatoról, a kétnyelvűségről és a magyar nyelv társadalmi presztízsről.

Sobočan Gabriella, az LKMNÖK alelnöke köszöntőjében kincsnek és örökségnek nevezte az anyanyelvet.

Mag. Stane Baluh, a Nemzetiségi Hivatal nevében, mag. Anton Balažek pedig a község nevében köszöntötte a jelenlévőket. Balažek kifejtette: a magyar közösség számarányai ellenére óriási erőfeszítéseket tesz nyelvének megőrzésére, bár nem teszünk azzal sem jót, ha nemzeti kizárólagosság alapján próbálunk cselekedni a regionális kérdésekben, melynek a nyelvi kérdés is része. Dr. Bernjak Elizabeta – az MMÖNK nevében – köszöntőjében a nyelv személyiségformáló erejét hangsúlyozta.

A meghívott előadók közül elsőként dr. Zágorec-Csuka Judit költő-kutató-könyvtáros beszélt személyes, családi, örököltetési, az anyanyelvvvel kapcsolatos élményeiről, törekvéseiről. Dr. Göncz László, nemzetiségi parlamenti képviselő a kétnyelvű oktatás fél évszázados történetének tükrében a nyelvi jogok megvalósulását elemezte. A kétnyelvűségnek nincs alternatívája, az egynyelvű iskola „vonata” elment. Bár fejlődés van, az alapok is megvannak, tény azonban, hogy gyökeres szembenézés, kritikus felmérés eddig nem következett be.

A szervezők nevében Sobočan Gariella alelnök köszöntötte a vendégeket.

Sabo Tatjana dolgozatában a kétnyelvűség pozitívumaira hívta fel a figyelmet, kiemelve az együttélés, a nyitottság és a multikulturális közeg európai hagyományait. Vele szemben dr. Hagymás István pszichiáter szerint a kétnyelvű oktatás öt évtizede kényszerpályán mozog, s ahogy a diktatúrákat, úgy a kétnyelvűséget sem lehet megreformálni. Több összefogással, valamiféle nyelvi népszerűsítő „kampánnyal” még azért lehetne próbálkozni.

Lazar Beata községyi főtanácsos afordításnehézségeiről, minőségéről és mennyiségéről szolt, s javaslatot tett egy a „neten” bővíthető közizgatási szócikkgyűjtemény megalkotására. Spomenka Juretič, a 2. sz. Lendvai KÁI igazgatója a kádergondokról tudósított, főleg a kétnyelvű defektológus-hiányról.

Lázár Bea, Hagymás István, Gróf Annamária, Kolláth Anna

A média kétnyelvűséget is érintő nyelvi gondjairól (fordítás, szaknyelv stb.) Végi József és Király Meselič Jutka felelős szerkesztők számoltak be, a nyelvi fejlődés fontosságát hangsúlyozva, amelyre nagy erőfeszítések történnek lektorok alkalmazásával. Balaskó József gazdasági szempontból közelített a témához, az érték és az érdek szempontjából. Magyarán: melyek azok az érdekek, amik a gazdaságban a nyelv és a szaknyelv fejlesztését is ösztönzik. Pozitív példákrol is beszámolt, amikor néhány üzlet, illetve állás betöltésénél előnynek számított a magyar nyelv aktív ismerete.

Blanka Gerič az óvodai „kétnyelvűség” megvalósuló tapasztalatairól szolt. – Nagyon igyekszünk az óvodában is átadni a tudást, az anyanyelvet, hogy „kompetens” állampolgárokat neveljünk – mondta.

Patyi Zoltán, az MNMI munkatársa kifejtette: mint az anyaországából

A résztvevők egy csoportja: dr. Kovács Attila, Patyi Zoltán, Balaskó József.

idekerült magyar, elismeréssel adózik a muravidéki magyarság előtt, hogy 50 év alatt magyar iskola nélkül is megőrizte anyanyelvét. Patyi kifejtette: nem bízik a kétnyelvűség kozmetikázásában, de az „elment a vonat” pesszimizmusát is elutasítja. A nemzetiségi politikusokat pedig arra kérte, hogy reményt adjanak a kisebbségnek, főleg azoknak, akik gyermeket is vállalnak.

A téma lezárásaként dr. Göncz László egy folyamatosan működő, nyelvpolitikai kérdésekkel foglalkozó testület létrehozását sürgette, dr. Kovács Attila egy négygenerációs „családstratégia” nyelvi pozitívumait vizsgálta. Dr. Bernjak Elizabeta a kétnyelvűség jobb promóciójáról szólt, egy szakterminológiai „modem” és a standardizált szótárak megalkotását indítványozta.

Zver Ilona, az RTV programigazgatója a kétnyelvűséghez tapadó sztereotípiák hatásairól szólt. Dr. Kolláth Anna tanszékvezető szerint a kétnyelvű oktatási modell „ballaszt” változata felé kellene elmozdítani a kétnyelvűségi modell terminológiai meghatározását.

Gróf Annamária maribori lektor az osztálytanítói szakosok nyelvi képzésének szükségyszerű bővítéséről szólt. A lektori órák tapasztalataiból merítve kifejtette: nem biztos, hogy a magyar történelem alapjait az egyetemen kell elkezdni. -**ce**

***Forrás:** Népszívás, 2009. május 13., 53. évf., 19. sz. - Bence Lajos*

Nyelv, identitás, irodalom” – konferencia Lendván

A Lendva Községi MNÖK szervezésében, „Nyelv, identitás, irodalom” címmel pénteken az Elizabeta szálloda konferenciatermében tanácskozást tartottak, melynek keretében különböző témák kerültek terítékre, eddig kevésbé ismert területekről hangzottak el beszámolók a nyelvhasználatot illetően.

Sobočan Gabriella, az önkormányzati közösség alelnöke köszöntőjében kijelölte azokat a területeket, melyek a konferencia főbb csapásait körvonalzták, elsősorban a nyelv és közösség, a nyelvi identitás és a nyelvi életterek vonatkozásában.

Bence Lajos, a tudományos társaság elnöke bevezető előadásában a három fogalomkör körüljárására vállalkozott, mert véleménye szerint ezek nem azt jelentik, mint néhány évtizeddel ezelőtt, újabb jelentéstöbblettel bővültek. Zágorec-Csuka Judit, a könyvtár-tudományok doktora pedig, „Nyelvi identitásom a kétnyelvűségben” című előadásában sajátos nézőpontból, a családjának szerepköréből nyúlt a témához, sorsszerűnek nevezve a valóságot, melyben élünk.

Göncz László, nemzetiségi országgyűlési képviselő a nyelvhasználatról elmondta, a szlovákiai államnyelv-törvénynek sajnos még ma sincs európai fóruma, az államközi törvények azonban fontosak. Ezekre épülhet az általános nemzetiségi törvény, valamint a magyar és az olasz nyelvtörvény.

Barkaszi Zsófia, a Magyar Köztársaság ljubljanai nagykövetségének konzulja kifejtette, az utóbbi időben a Kárpát-medencében zajló asszimiláló törekvések (magyarverés, erőszakos nyelvhasználat-korlátozások) miatt, a magyar kormánynak lépéseket kellett tenni, még hozzá a legmagasabb szinten. Az Oktatási és Kulturális Minisztérium pedig kidolgozott egy, a lélekszám megőrzését, a szülőföldön való boldogulást és az anyanemzettel való zavartalan kapcsolattartást szavatoló stratégiát.

Pozsonc Mária alpolgármester a családi nevelés szerepét és fontosságát hangsúlyozta az identitás építésében. A vasfüggönyrel elzárt muravidéki magyarság még ma is nyögi azokat az éveket.

Kolláth Anna, a maribori Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék vezetője pedig a tan-

széken zajló szerteágazó kulturális, tudományos tevékenységről számolt be, amely a fordító- és tolmácsolással egészült ki.

A szép számú érdeklődő a vitában is szerepet vállalt. A legtöbben a kétnyelvű oktatás témához szóltak hozzá.

Bobovec Szabó Petra, a Lendvai Könyvtár nemzetiségi programjainak felelőse a könyvtári szolgáltatások mellett kibontakozó kulturális és olvasónevelő tevékenységekről (meseórák, író-olvasó találkozók) is beszámolt.

Sajátos színfoltot jelentett a konferencián azoknak az előadóknak a jelenléte, akik a nyelvhasználat elégtelenségeiről számoltak be egy-egy fontos területen (rendőrség, igazságszolgáltatás).

Kepe Manfred, a muraszombati rendőrállomás alkalmazottja egy kutatómunka kapcsán azokról a szituációkról is szólt, amelyekben a magyar nyelv használata jogilag is biztosított. A magyarok többsége azonban nem él ezekkel a helyzetekkel, nem él az eljárás során felkínált állampolgári-nyelvhasználati jogaival.

Bočkorec Bojan, a Lendvai Járásbíróság bírója pedig hasonló helyzetről számolt be a bírósági berkekben. Évente egy-két beadvány születik magyar nyelven, az is hagyatéki, illetve külföldön élők részéről.

Varga István, a Göntérházi KÁI tanára „A kétnyelvű oktatás a tudományos kutatások tükrében” című előadásában egy magyarországi és egy hazai kutatás eredményeivel pró-

bálta szemléltetni a kétnyelvű oktatás mellett, illetve ellene szóló érveket. Varga bírálattal illette a kétnyelvű oktatás és a pedagógusok elleni alaptalan kritikákat, amelyek többet ártnak, mint használnak.

Bernjak Elizabeta, a Savaria Egyetemi Központ Szlovén Tanszékének vendégtanára több nemzetközi tudósra való hivatkozással a kétnyelvű oktatás fejlesztési módozatairól szólt. Bernjak kifejtette: a második nyelvként oktatott magyar presztízsemelő hatással lehet a kisebbségi nyelvre, ha azt következetesen kivitelezik.

A konferencia záró fejezetében a vitában valamennyi jelenlévő felszólalt. A legtöbben a kétnyelvű oktatás témában fejtették ki véleményüket. Göncz László parlamenti képviselő a rendőrségen tapasztalható, a nyelvhasználattal összefüggő problémákra az illetékes minisztériumhoz fordul segítségért. A vitában felszólaló Horváth Ferenc, az LKMNÖK elnöke pedig a közéleti szerepvállalással együtt járó kritikát fájónak, de normálisnak tartja, amellyel mindenkinek szembesülnie kell. Ez alól a tanárok és tantestületek sem vonhatják ki magukat.

A zárszóban kifejezésre került az az igény, hogy az elhangzottakat brosúra formájában meg kellene jelentetni, hiszen így szélesebb körök is tájékozódhatnak a véleményekről, hozzászólásokról. A vitákról pedig: az őszinteséget jelképezik, hogy ma már szemtől szembe vitázhatunk egymással, s nem egyik vagy másik intézmény „lövészárkából”, barikádjai mögül. S talán az effajta konferenciáknak ez a legnagyobb demokráciaformáló erenye, hiszen a szólás szabadságának legfőbb fórumai. -**ce**

***Forrás:** Népszívás, 2009. november 18., 53. évf., 46. sz. - Bence Lajos*

Tartalomjegyzék

LÉT ÉS NYELV	konferencia és kerekasztal beszélgetés.....	3
Előszó.....		5
Dr. Zágorec-Csuka Judit	LÉT és NYELV – azonosság-tudat-identitás és anyanyelv.....	7
Sobočan Gabriella	LÉT és NYELV – kerekasztal az anyanyelvről.....	14
Sabo Tatjana	Hol vagyok én és hol a nyelvtudásom?.....	18
Hagymás István	Lét és nyelv - Létnyelv – nyelvlét	23
Juretič Spomenka	Lét és nyelv	32
Király Meselič Jutka	Az anyanyelv iránti gondoskodás – a sajtóban is.....	35
Varga István Štefan	A kilencosztályos kétnyelvű általános iskola és az új kétnyelvű oktatási modellek (didaktikai és módszertani útmutató).....	37
NYELV, IDENTITÁS, IRODALOM	konferencia	55
Dr. Bence Lajos	A „Nyelv, identitás, irodalom” – tanácskozás elé.....	57

Dr. Zágorec-Csuka Judit	Nyelvi identitásom a kétnyelvűségben.....	61
Barkaszi Zsófia	Kétnyelvűség és anyanyelvi identitás a Muravidéken - Kormányzati stratégia az anyanyelv- és önazonosság megőrzésére	68
Dr. Kolláth Anna	Kétnyelvűség és (felső)oktatás.....	73
Bobovec Szabó Petra	A nemzetiségi könyvtári tevékenység a Lendvai Könyvtárban	89
Kepe Manfred	A magyar kisebbségi nyelv használata a Szlovén Köztársaság Rendőrségének eljárásai során	93
Bočkorec Bojan	A magyar nyelv mindennapja a bíróságon	98
Varga István Štefan	A kétnyelvű oktatás a tudományos kutatások tükrében	101
Dr. Bernjak Elizabeta	Az anyanyelv és a kétnyelvűség	113
Sajtóanyagok		128
Tartalomjegyzék		134
A kötet szerzői		136

A kötet szerzői:

Barkaszi Zsófia, konzul, beosztott diplomata (kulturális ügyek), Magyar Köztársaság Nagykövetsége, Ulica Konrada Babnika 5., 1210 Ljubljana-Šentvid,
e-mail: *barkaszi.zsofia@kum.hu*

Dr. Bence Lajos, elnök, Muravidéki Magyar Tudományos Társaság, Fő utca 124.,
9220 Lendava-Lendva,
e-mail: *bence.lajos@freemail.hu*

Dr. Bernjak Elizabeta, nyelvész, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Koroška cesta 160, 2000 Maribor,
e-mail: *elizabeta.bernjak@siol.net*

Bobovec Szabó Petra, könyvtáros,
Könyvtár Lendva, Fő utca 12.,
9220 Lendava-Lendva,
e-mail: *petra.bobovec@knjiznica-lendava.si*

Bočkorec Bojan, bíró, Lendvai Járásbíróság,
Fő utca 9., 9220 Lendava-Lendva,
e-mail: *bojan.bockorec@sodisce.si*

Hagymás István, pszichiáter,
Panonsko naselje 15, 9220 Lendava-Lendva,
email: *psih.amb.istvan.h@siol.net*

Juretič Spomenka, igazgatónő, 2. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola, Szent István utca 21., 9220 Lendava-Lendva,
e-mail: *spomenka.juretic@guest.arnes.si*

Kepe Manfred, parancsnok helyettes,
Közlekedési Rendőrség Muraszombat, Ulica arhitekta novaka 11.,
9000 Muraszombat,
e-mail: *manfred.kepe@siol.net*

Király Meselič Jutka, felelős szerkesztő,
Magyar Nemzetiségi Tájékoztatói Intézet, Fő utca 124.,
9220 Lendava-Lendva,
e-mail: *jutka.kiraly@nepujzag.net*

Dr. Kolláth Anna, Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének vezetője, Koroška cesta 160., 2000 Maribor,
e-mail: *anna.kollath@uni-mb.si*

Sabo Tatjana, igazgatónő, 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola, Kranjec utca 44., 9220 Lendava-Lendva,
e-mail: *tatjanasabo@hotmail.com*

Sobočan Gabriella, referens,
Szlovén Köztársaság Országgyűlése, Képviselői Iroda Lendva,
Fő utca 124., 9220 Lendava-Lendva,
e-mail: *gabriela.sobocan@lendava.si*

Varga István Štefan, tanár,
Göntérházi Kétnyelvű Általános Iskola, Iskola utca 2.,
9223 Dobrovnik-Dobronak,
e-mail: *stefan.varga@guest.arnes.si*

Dr. Zágorec-Csuka Judit, könyvtáros,
1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola, Kranjec utca 44.,
9220 Lendava-Lendva,
e-mail: *judit.zagorec@siol.net*

